

VIJF EN TWINTIGSTE ACCOUNTANTSDAG GEORGANISEERD
DOOR HET NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN ACCOUNTANTS
GEHOUDEN OP ZATERDAG 22 SEPTEMBER 1934 TE AMSTERDAM

VIJF EN TWINTIGSTE ACCOUNTANTS DAG, GEORGANISEERD DOOR HET NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN ACCOUNTANTS, GEHOUDEN OP ZATERDAG 22 SEPTEMBER 1934 TE AMSTERDAM

Voorzitter: de heer James Polak, Voorzitter van het Ned. Instituut van Accountants.

De VOORZITTER opent te 10.25 v.m. de vergadering met de navolgende rede:

Dames en Heeren,

Namens het Bestuur van het Nederlandsch Instituut van Accountants open ik dezen vijf-en-twintigsten Accountantsdag met een hartelijk welkom aan alle aanwezigen.

In het bijzonder verheugt het mij, dat Z.E. de Minister van Economische Zaken, Z.E. de Minister van Waterstaat, Z.E. de Minister van Koloniën en Z.E. de Minister van Defensie zich wel hier hebben willen laten vertegenwoordigen. Ik heet hunne vertegenwoordigers, de Heeren Teppema, Smit, Ettinger en Scholten hartelijk welkom.

Het verheugt mij verder eenige leden van de Tweede Kamer hier aanwezig te zien. Ook U, Mijnheer de Voorzitter van de Kamer van Koophandel te Amsterdam, begroet ik met veel genoegen. Eveneens het Bestuur van de Nederlandsche Advocaten-Vereeniging, het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, de Christelijke Werkgevers-Vereeniging, de R.K. Werkgevers-Vereeniging, de Kon. Ned. Middenstandsbond, de Mij. voor Nijverheid en Handel, het Kon. Instituut van Ingenieurs, het Economisch Technologisch Instituut in Limburg, het Nederlandsch Instituut van Efficiency.

We are very pleased that Mr. T. Herbert Hughes and Mr. H. Wines of the Corporation of Accountants at Glasgow as well as Mr. J. C. Latham and Mr. G. E. Watson of the London Association of certified Accountants are present at this meeting.

Herr Arthur Jores, der schon ein alter Bekannter auf unsern Tagungen ist, vertritt heute das Institut der Wirtschaftsprüfer und den Bund National Sozialistischer deutscher Juristen.

We are glad that Mr. Albin Ruszmann of the New-York States Society of Certified Public Accountants who happened to be in Holland has accepted our invitation to be present to-day.

Ook onze Nederlandsche zusterverenigingen, de Nederlandsche Bond van Accountants, de Ned. Organisatie van Accountants, de Vereeniging van Academisch Gevormde Accountants en de Vereeniging van Rijksaccountants verwelkom ik met veel genoegen.

Evenzeer de Voorzitter en verschillende Leden van het Curatorium van het Federatieve Accountantsexamen.

Ten slotte een speciaal hartelijk welkom tot de Heeren, die zich bereid hebben verklaard heden een inleiding te houden, de Heeren H. P. Gelderman MCzn., E. van Dien en H. R. Reder, en verder tot alle aanwezige leden en assistenten onzer Vereeniging en verdere genoodigden.

Dames en Heeren,

Deze Accountantsdag zou uit hoofde van zijn rangnummer een min of meer feestelijk karakter kunnen dragen.

Wij zijn gewend het getal 25 in zilveren cijfers te schrijven en een gebeurtenis, die met deze cijfers kan worden aangeduid, op een of andere bijzondere wijze te vieren.

Het Bestuur heeft echter gemeend dezen Accountantsdag niet principieel van de vorige te moeten doen afwijken en daaraan geen bijzondere feestelijkheden te moeten verbinden. In het bijzonder heeft daarbij de overweging gegolden, dat het Instituut binnen eenige maanden een nog belangrijker jubileum hoopt te vieren.

Wij hopen dan ook begin 1935 in staat te zijn ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan onzer Vereeniging niet alleen onze leden en assistenten, doch ook allen, die reeds zoo vaak hebben getoond de vrienden van het N.I.v.A. te zijn, feestelijk te vereenigen.

Intusschen doet ons de talrijke opkomst op dezen jubileumsdag zeer veel genoegen en het Bestuur vertrouwt zoo gelukkig te zijn geweest in de keuze van sprekers en onderwerpen, dat de besprekingen in belangrijkheid zeker niet bij die van vorige Accountantsdagen zullen achter blijven.

Het is steeds de gewoonte geweest, dat de Voorzitter bij de opening van den Accountantsdag even de aandacht vraagt voor hetgeen het afgelopen jaar ons accountants gebracht heeft.

Ik zal ditmaal van het mij door deze gewoonte gegeven recht een zeer bescheiden gebruik maken.

Hoe rijk het afgelopen jaar ook geweest is aan gebeurtenissen, waarbij wij als accountants zijdelings betrokken waren, in onmiddellijk verband met ons beroep valt slechts te constateeren, dat het voortgaat zich geleidelijk te ontwikkelen en een steeds belangrijker plaats in het economisch leven in te nemen.

Wellicht zijn binnen afzienbaren tijd belangrijke wijzigingen in de organisatie van het beroep te verwachten. De voorbereidingen daartoe verkeeren nog niet in een stadium, dat ik die van deze plaats kan bespreken.

Er bestaat echter zeker aanleiding heden den blik wat verder dan het afgelopen jaar uit te strekken en er ons rekenschap van te geven, op welke wijze ons beroep zich heeft ontwikkeld gedurende de geheele periode, welke sedert den eersten Accountantsdag is verlopen.

Ik heb gemeend, dat deze taak beter dan door mij kon worden uitgevoerd door iemand, die deze geheele ontwikkeling persoonlijk heeft meegemaakt. Het heeft mij dan ook bijzonder verheugd, dat collega E. van Dien, die indertijd den eersten Accountantsdag als Voorzitter geleid heeft, zich daartoe bereid verklaard heeft.

Ik geef daarom gaarne het woord aan den heer van Dien voor een korte rede over „De ontwikkeling van het Accountantsberoep gedurende de laatste 25 jaar”.

De heer E. VAN DIEN:

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren,

Het is mij een groote eer dezen 25sten accountantsdag te mogen toespreken en het verheugt mij dat het Bestuur van het Instituut als onderwerp van die toespraak heeft gekozen „de Ontwikkeling van het Accountantsberoep gedurende de laatste 25 jaren”. Ik heb daaraan toegevoegd „in Nederland”. Voor de ontwikkeling van het beroep buiten Nederland moge ik verwijzen naar mijn desbetreffende verhandeling op het accountantscongres te New-York in 1929.

Bij dat cijfer van 25 laat mijn accountantsgeweten me overigens niet heelemaal met rust. Eigenlijk zijn er tusschen den eersten accountantsdag en heden 27 jaren verlopen. Maar in 1910, in het ongelukkige jaar 1914 en in het, voor ons Hollandsche accountants, vreugdevolle jaar 1926 — waarin het internationale accountants-

congres te Amsterdam werd gehouden — was er geen accountantsdag. En wie nu bedenkt dat we over een periode spreken, die begint en eindigt met een accountantsdag, begrijpt, hoe we na 27 jaar een serie van 25 afsluiten.

De eerste Nederlandsche accountantsdag, die in September 1907 te Arnhem werd gehouden, luidde inderdaad een nieuwe periode voor het Nederlandsche accountantswezen in. Toen in 1893 voor het eerst iemand in Nederland zich bescheidenlijk als accountant kwam aanmelden (zij het met gebruikmaking van advertenties, brochures en krantenartikelen), werd hij al spoedig door velen gevolgd en weldra was (in 1895) de eerste Nederlandsche vereeniging van accountants, het „Nederlandsch Instituut” gevestigd.

De eerste jaren van zijn bestaan besteedde het Instituut aan zijn inwendige organisatie en toen dit alles gereed was, kwamen de zorgen. Vooral de jongere, pas geëxamineerde leden (maar zij niet alléén) hadden grieven tegen de leiding, die zich naar hun meening niet voldoende aanpaste aan de nieuwere eischen van het beroep en weldra kwam er (schijnbaar als gevolg van persoonlijke geschillen) een afscheiding, waaruit onmiddellijk de Nederlandsche Accountants Vereeniging werd geboren (1907). Het merkwaardigste van die afscheiding is voor mij altijd geweest het feit, dat er onder de jongere leden en assistenten van het Instituut zoo velen waren, die zich bij de nieuwe vereeniging aansloten; ter wille van hun idealen waren zij bereid de kans te loopen dat al hun voorbereidende werkzaamheden bij het Instituut vergeefs zouden blijken.

En het is zeker niet toevallig dat velen van die jongeren (die nu al weer tot de seniores gerekend worden) thans nog vooraanstaande plaatsen innemen in het accountantswezen in Nederland.

Een van de nieuwicheden van de N.A.V. was de instelling van een accountantsdag: ééns per jaar zou de vereeniging een openbare vergadering houden, waarbij zonder uitzondering allen, die in het accountantswezen belangstellen, aanwezig konden zijn en waarin onderwerpen zouden worden behandeld, het beroep rakende. Daardoor hoopte men meer algemeene bekendheid te geven aan de vereeniging en haar werk, teneinde ook langs dezen weg belangstelling in het beroep te wekken. En toen (in 1918) de N.A.V. weer met het Instituut werd vereenigd, heeft men het goede gebruik tot het houden van een accountantsdag ook bij het Instituut overgenomen, zoodat we thans op een vrijwel ononderbroken serie van 25 accountantsdagen mogen terug zien.

Voor de beoordeeling van de ontwikkeling van het accountantswezen kan men allerlei maatstaven aanleggen. Men kan die ontwikkeling beoordeelen naar het aantal personen dat het beroep uitoefent en naar het aantal vereenigingen, waarin zij zich hebben gegroepeerd. Ook de gelegenheid om zich tot het beroep te bekwamen is een maatstaf; voorts zou men kunnen letten op de verscheidenheid in het gebruik van accountantsdiensten. En eindelijk dient te worden acht geslagen op de plaats welke het accountantswezen in wetten en verordeningen van het land inneemt.

Omtrent ieder van deze kenmerken zij mij een enkele opmerking veroorloofd.

Een schatting van het aantal personen dat thans het beroep in Nederland uitoefent, is hoogst moeilijk te maken. Het is geenszins voldoende het aantal leden der verschillende vereenigingen bijeen te tellen, omdat een groot aantal personen zich accountant noemt, zonder bij een vereeniging te zijn aangesloten en zonder andere

qualificatie dan den eigen wil om zich een bestaan te verschaffen door zich accountant te noemen. In 1928 gaf Beyderwellen reeds de namen van nagenoeg 500 door vereenigingen geëxamineerden; in een kartotheek, die ik zelf bijhoud, en waarin de namen zijn vermeld van de leden der mij bekende vereenigingen, benevens de namen van de „wilde” accountants die ik zoo af en toe tegenkom, zijn ruim 900 namen opgenomen. Daar komen dan nog bij zij, die werkzaam zijn bij den accountantsdienst van Rijks directe belastingen en zij die werkzaam zijn bij den crisis-accountantsdienst; voorzoover zij niet bij vereenigingen zijn aangesloten, benevens de zeer velen die bij geenerlei vereeniging zijn aangesloten en die ik ook niet op andere wijze heb ontmoet. Alles bijeengenomen, meer ik het aantal thans in Nederland gevestigde personen, die zich terecht of ten onrechte accountant noemen, te mogen stellen op meer dan 2000. En hij, die zich in 1893 voor het eerst in Nederland accountant noemde, mag aldus bogen op een vruchtbaarheid, die men gewoonlijk alleen bij de lagere diersoorten aantreft.

Bedroeg het aantal accountantsvereenigingen 25 jaar geleden zes (een respectabel aantal voor een toen zoo jeugdig beroep), sindsdien is het belangrijk uitgebreid. Er zijn thans in ons land ongeveer vijftien vereenigingen van accountants. En de productie is nog geenszins geëindigd. De moeilijkheid bij het oprichten van een accountantsvereeniging schuilt tegenwoordig vooral in het kiezen van een naam. We hebben nu al een Instituut, een Bond, een Organisatie, een Unie, een Vereeniging, een Genootschap, een Academie (nu weer opgeheven), een Associatie, een Broederschap, een Verbond en op enkele namen zijn dan nog weer variaties aangebracht. Was er vroeger bijv. een Nederlandsche Accountants Vereeniging, daarna werd opgericht een Vereeniging van Nederlandsche Accountants. Maar de mensch is vindingrijk en sindsdien heb ik nog gehoord van een College van Accountants, terwijl het laatste mij bekende nieuws is een Instituut van Practijk-Accountants. Laat ons hopen, dat de heeren zich uitsluitend met goede practijken bezig houden.

Al deze Vereenigingen zijn om zoo te zeggen van algemeenen aard. Het spreekt van zelf dat in ons gezegend land van vereenigingen, de accountants, die een bijzonder kenmerk hebben, zich weer afzonderlijk hebben vereenigd. Zoo kennen we de Vereeniging van Academisch gevormde Accountants, de Vereeniging van Gemeente-Accountants (die de specialisatie zoo ver heeft doorgevoerd, dat zij er een eigen accountantsdag op na houdt) en de Vereeniging van Belastingaccountants. Vereenigingen van Provinciale- en van Polder-accountants schijnen nog niet te bestaan.

Let men uitsluitend op het *aantal* vereenigingen dat in de laatste 25 jaren werd opgericht, dan kan men ook hier van vooruitgang spreken. Een andere vraag is of het beroep zelf gebaat is bij de oprichting van vereenigingen die, naast de bestaande, zich maar steeds ten doel stellen de bevordering van het accountantswezen. De leek op dit gebied zal allicht vragen waarom zij, die een nieuwe vereeniging oprichten, zich liever niet bij een bestaande aansluiten. Het antwoord op die vraag is spoedig gegeven. Iedere vereeniging van accountants (zelfs het Instituut) is begonnen met als leden aan te nemen hen, die na onderzoek omtrent moraliteit en — waar mogelijk — bekwaamheid, daarvoor naar de regelen door die vereeniging gesteld geschikt leken. Een examen kón door de nieuwe vereeniging niet worden afgenomen, omdat het voor haar niet bestond. Na de oprichting werd dan in den regel niemand zonder

examen toegelaten. Personen die dus om welke reden ook (bijv. omdat wettelijke regeling van het beroep in zicht was) het noodig vonden zich bij een vereeniging aan te sluiten, maar die er geen lust in hadden zich aan een examen, door beroepsgenooten afgenomen, te onderwerpen, stichtten een eigen vereeniging, organiseerden vaak examens en lieten dan na de oprichting niemand meer als lid toe, die niet een door de nieuwe vereeniging afgenomen examen met gunstig gevolg hadden afgelegd.

Laat ik hierbij voegen, dat deze wijze van doen ook in andere landen werd gevolgd, omdat tot voor korten tijd nergens een wettelijke regeling van het accountantsberoep bestond; maar ter eere van mijn Nederlandsche beroepsgenooten zij hieraan toegevoegd, dat zij naar verhouding het grootste aantal vereenigingen hebben gesticht. Intusschen: misschien is de tijd niet meer veraf, dat als gevolg van combinatie van vereenigingen, het aantal zal verminderen.

Vooruitgang is al evenzeer te bespeuren in de gelegenheid, die er bestaat zich voor het beroep te bekwamen. In den beginne waren er de cursussen door het Instituut ingesteld, welke cursussen dan werden besloten met een door het Instituut afgenomen examen. Na de Instituuts-examens kwamen die van de Academie en de Organisatie; vervolgens ging de Nederlandsche Bond examens instellen en daarna was ook de Nederlandsche Accountants Vereeniging naar examens begonnen; enkele dezer examens werden gecombineerd, ook door combinatie van vereenigingen.

Beyderwellen (Het accountantsberoep in Nederland) telde in 1928 reeds acht verschillende diploma's voor accountantsexamens. Daarbij moesten toen nog worden gevoegd de diploma's voor het examen voor accountant der directe belastingen en die van de Nederlandsche Handels Hoogeschool. Sindsdien is daarbij gekomen het diploma van de Faculteit der Handelswetenschappen bij de Universiteit te Amsterdam, terwijl een diploma van de Handels Hoogeschool te Tilburg in zicht is. En naar ik vernam zijn sindsdien nog enkele vereenigingen met examineeren begonnen.

Men zou zeggen dat dit groote aantal examens op de waarde der diploma's een ongunstigen invloed moest uitoefenen, omdat de aanstaande accountant, die prijs stelt op het bezit van een diploma, als bewijs van een met gunstigen uitslag afgelegd examen, veelal het gemakkelijkste examen zal kiezen. De ervaring is gelukkig een andere. Ofschoon de examens der Federatie van Instituut en Organisatie (alsmede dat van den Bond) zwaarder zijn dan die door andere vereenigingen afgenomen, is de deelneming aan die examens belangrijk veel grooter dan aan die der andere vereenigingen. Dit verschijnsel pleit zoo zeer voor den ernst en den ijver, waarmede onze jeugd studeert, dat ik er afzonderlijk en met groote vreugde melding van maak.

Het maken van een vergelijking tusschen de opleiding via de vereenigingsexamens en die via Universiteit en Hoogescholen ligt buiten het bestek van deze toespraak. Al geef ik persoonlijk uit practische overwegingen de voorkeur aan opleiding via **goede** vereenigingsexamens, ik heb te eerbiedigen de meening van hen, die aan andere opleiding de voorkeur geven. Hoofdzaak is, dat er opleiding zij en dat deze ernstig wordt ter hand genomen en dit is zoowel aan Universiteit en Hoogescholen als bij Instituut, Organisatie en Bond het geval!

Ik kom nu tot het gebruik maken van accountantsdiensten en

moet te dien aanzien mijn opmerkingen wat „in de ruimte” houden. In de eerste plaats zij er op gewezen dat accountancy in Holland een jong beroep is. En dan: toen wij — accountants — hier aankwamen, was vrijwel alles, wat in andere landen des accountants is, bezet. Tot curator in faillissementen werd in den regel de advocaat benoemd, tot executeur vaak de advocaat of de notaris en geheel onbekend was de medewerking van den accountant in het prospectus van een geldleening. Een enkele maal kwam het wel eens voor, dat de justitie op boekhoudkundig gebied voorlichting behoefde en dan werd de hulp ingeroepen van den Hoofdboekhouder van een of andere instelling; ik herinner daarbij aan Theunissen's medewerking bij het onderzoek naar de zaken van de Oost Afrikaansche Handels-Compagnie.

Toen kwam de accountant, die zich aanmeldde in het voor ons land nieuwe beroep van controleur van boeken en rekeningen, maar wiens aspiraties niet zóó ver gingen, dat hij poogde zich op de plaats van anderen te stellen. Daardoor is de accountant hier in zijn werkkring meer beperkt, dan de collega's bijv. in Engeland. Maar deze beperking heeft voor ons beroep geen nadeeligen invloed gehad; integendeel. De zich steeds meer ontwikkelende economische verhoudingen hebben tengevolge gehad dat in steeds meer verscheiden gevallen de medewerking van den accountant wordt gevraagd. Naast den voornaamsten arbeid van den accountant, het controleeren van boeken en jaarrekening, staat thans de vaststelling van cijfers voor belastingaangiften, crisismaatregelen, fraudeverzekering, onteigeningen, goodwill-waardeering, kartels, trusten en zooveel andere zaken, waaraan men voor betrekkelijk korten tijd niet heeft gedacht. En daarnevens heeft de accountant zich kunnen ontwikkelen tot bedrijfs econoom, tot den man, dien de Amerikanen wel eens schertsend noemen S.A.D., hetgeen wil zeggen Sick-accounts'-doctor. Inderdaad is in die richting belangrijk nut te stichten, omdat, naar mijn meening, de goed onderlegde accountant wel in de eerste plaats is aangewezen om op grond van zijn financieele en bedrijfs-economische studiën geraadpleegd te worden omtrent den toestand van een bedrijf en omtrent de middelen, die den gang van zaken kunnen verbeteren. Maar mijn collega's mogen bedenken, dat de accountant in de eerste plaats moet wezen de onafhankelijke beoordeelaar van cijfers en rekeningen, de man wiens handteekening bij cijfers dezelfde dienst moet doen als het ijkmerk op maten en gewichten! En gelukkig neemt het aantal jaarrekeningen, waaronder accountantshandteekeningen voorkomen, regelmatig toe, zooals ook toeneemt het aantal gevallen waarin Rechterlijke Macht en Lichamen van Openbaar Bestuur van de accountantsdiensten gebruik maken.

Met betrekking tot de plaats die de accountant inneemt in wetten en verordeningen van het land kan ik tot mijn spijt niet op denzelfden vooruitgang wijzen als bij de andere punten van beoordeeling. De plaats, die de accountant in de *wetten* van ons land inneemt, is al heel spoedig aangewezen; ze is te vinden in art. 1 sub 3 der arbeidswet 1919, waar wordt bepaald:

„Voor de toepassing van deze wet worden met een onderneming gelijkgesteld: c) kantoren van personen, die een „vrij beroep uitoefenen, zooals advocaten, procureurs, zaak-„waarnemers, notarissen en accountants”

Dit is de eenige plaats in onze wetten waar het woord „accountant” wordt gebruikt. En deze vergadering zal begrijpen dat ik

niet heb gevraagd toen die wet in het Staatsblad verscheen!

In andere wetten wordt de accountant wel aangeduid (als 't ware omschreven) maar de wetgever heeft zorgvuldig er tegen gewaakt dat het woord „accountant” in onze wetgeving verder werd gebruikt. Ik zal, volledigheidshalve, de mij bekende plaatsen noemen: Art. 1638E B.W.

„Bestaat het loon uit een bedrag dat afhankelijk is gesteld van eenig gegeven dat uit des werkgevers boekhouding moet kunnen blijken, dan heeft de arbeider het recht mededeeling te verlangen van dat bewijsstuk.

„Bij schriftelijk aangegane overeenkomst kan worden bepaald dat de mededeeling zal geschieden aan een of meer deskundigen inzake boekhouding”.

Art. 227 der faillissementswet bepaalt:

„Te allen tijde kan de Rechtbank op verzoek van de bewindvoerders, den schuldenaar, schuldeischers of ambts-halve een of meer deskundigen benoemen teneinde een onderzoek naar den staat van den boedel in te stellen en een beredeneerd verslag uit te brengen”.

Art. 228:

„Het verslag van de deskundigen bevat een met redenen omkleed oordeel over de betrouwbaarheid van den door den schuldenaar overgelegden staat en bescheiden en over de vraag of er vooruitzicht bestaat dat de schuldenaar na verloop van tijd zijn schuldeischers kan bevredigen.”

Ook art. 66 dier wet kent het onderzoek van deskundigen.

Het is duidelijk, dat het in het meerendeel der gevallen noodzakelijk is voor een dergelijk onderzoek den accountant aan te wijzen, en dit geschiedt dan ook veelal; maar de wetgever heeft het nog niet aangedurfd bij de regeling van de surséance van betaling en het faillissement de medewerking van den accountant voor te schrijven en hem ook te noemen.

Merkwaardiger is in dit opzicht nog de in 1928 tot stand gekomen wijziging van het W. v. K. betreffende de bepalingen omtrent de Naamlooze Vennootschappen. Hier wordt vrij uitvoerig geregeld de benoeming van den „deskundige ten einde op de boekhouding regelmatig toezicht te houden en om aan de algemeene vergadering verslag uit te brengen omtrent de door het bestuur ontworpen balans en winst- en verliesrekening met toelichting”. De wet bepaalt wie den deskundige benoemt en ontslaat, welke zijn rechten en plichten zijn. Eindelijk wordt ook in art. 53 en volgende gewag gemaakt van „personen” die door de arrondissementsrechtbank kunnen worden benoemd tot het instellen van een onderzoek naar het beleid en den gang van zaken in de Naamlooze Vennootschap, en welke personen dan o.m. gerechtigd zijn tot inzage van de boeken en bescheiden en tot het opnemen van de waarden der Vennootschap. Ook hier wordt de accountant als het ware aangewezen, zonder dat hij wordt genoemd.

De wet op de Oorlogswinstbelasting kende den „deskundige” voor de inzage van boeken en andere bescheiden, terwijl bij de wetten op Vermogens-, Inkomsten- en Dividend- en Tantiëmebelasting is bepaald dat men is gehouden den Inspecteur of een of meer door hem aangewezen ambtenaren inzage te verlenen van boeken en andere bescheiden, die tot staving van de aangifte kunnen dienen. Dat ook de wetten op de Couponbelasting, Omzetbelasting en het

Levensverzekeringbedrijf het onderzoek door deskundigen kennen behoeft geen betoog, maar ook in geen dezer wetten wordt het woord „accountant” genoemd.

Het heeft intusschen, ook van de zijde der Regeering, niet ontbroken aan pogingen om het accountantsberoep wettelijk te regelen. Ik herinner aan de bij K.B. van 16 Mei 1918 No. 72 ingestelde Staatscommissie, welke zou hebben na te gaan of — en zoo ja, op welke wijze — een wettelijke regeling van het handelsonderwijs en het accountantswezen behoort te worden getroffen. Deze commissie heeft op 31 December 1920 een breed opgezet verslag uitgebracht, waarin o.a. een ontwerp van wet tot regeling van het accountantswezen was opgenomen.

Bij beschikking van den Minister van Arbeid, Handel en Nijverheid van 2 Maart 1928 werd een commissie ingesteld met de opdracht van advies te dienen omtrent eene regeling van het accountantswezen. Ook deze commissie heeft (begin 1930) verslag uitgebracht en daarbij een wetsontwerp met vele bijlagen aangeboden. Tot heden is het bij deze beide ontwerpen gebleven.

Onnoodig in deze vergadering te zeggen dat de overheid, die een wettelijke regeling van het beroep nog niet heeft voorgesteld, niettemin bij veelvuldige herhaling de diensten van den accountant gebruikt en het is zeker niet te boud gesproken, indien ik zeg dat een staatsbestel zonder accountants tegenwoordig onmogelijk is. Ik herinner aan de diensten welke aan de overheid gedurende en na den oorlog door accountants zijn bewezen, aan de accountantswerkzaamheden bij de crisisdiensten en — neen ik vergeet ze niet — aan de Belastingaccountants.

Aan de inlichtingen, mij door den Heer Inspecteur van den accountantsdienst welwillend verstrekt, ontleen ik ten aanzien van dezen dienst het navolgende:

Bij besluit van den Minister van Financiën van 11 April 1916 afd. Personeel No. 127, zijn met ingang van 1 Mei 1916 te Amsterdam en te Rotterdam tijdelijke ambtenaren aangesteld, die den titel voeren van accountant bij den dienst der directe belastingen. Deze aanstelling geschiedde ten einde de inspecteurs der directe belastingen in de gelegenheid te stellen bij de uitvoering van de wet op de inkomstenbelasting en eventueel andere wetten betreffende de directe belastingen deskundige voorlichting op het gebied der accountancy in te roepen.

Reeds op 8 November 1916 bepaalde de Minister, dat bij wijziging van voorloopige maatregel aan de Inspecteurs de gelegenheid werd gegeven om zich ter plaatse boekhoudkundigen bijstand te verschaffen en weer een maand daarna (bij K.B. van 13 December 1916 No. 72) wordt bepaald: „Op de door Onzen genoemden Minister aan te wijzen plaatsen worden bureaux voor den accountantsdienst der directe belastingen ingesteld”.

Bij missive van 19 Januari 1918 (Afd. Personeel en D.B. No. 25) worden dan voor het eerst de adjunct-accountants genoemd, aan wie boekenonderzoek bij belastingschuldigen kan worden opgedragen.

Geleidelijk werden nu aan alle directies der belastingen bureau voor den accountantsdienst gevestigd en werd de dienst verstevigd: het personeel van den dienst bestaat thans uit 223 accountants en adjunct-accountants, naast de commiezen, adjunct-commiezen, rijksklerken en schrijvers, wier aantal mij niet bekend is. Bij K.B. van 16 September 1920 No. 51 werd bepaald, dat tot accountant benoembaar zijn de adjunct-accountants die het door den Minister te regelen examen voor accountant der directe belastingen met goe

gevolg hebben afgelegd of een diploma bezitten dat, ter beoordeeling van den Minister, de voor het ambt benoodigde theoretische en praktische kennis waarborgt. Bij resolutie van 12 Januari 1922 No. 131 is dan bepaald, dat deze diploma's zijn die van het Nederlandsch Instituut van Accountants en van den Nederlandschen Bond van Accountants. Bij resolutie No. 130 van denzelfden datum (12 Januari 1922) was een programma vastgesteld voor het examen van accountant der directe belastingen, in welk programma sindsdien verschillende veranderingen werden aangebracht.

Een andere staatsinstelling op het gebied der accountancy is de crisis-accountantsdienst, die sinds korten tijd is ingesteld en die begin Juli reeds met ruim 150 accountants werkte.

Het behoeft geen betoog, dat ook voor Nederlandsch-Oost-Indië een belastingaccountantsdienst is ingesteld en dat iedere Nederlandsche gemeente, die zichzelf respecteert, haar eigen accountantsdienst heeft.

En zoo tiert het accountantswezen in alle geledingen der overheidsorganen, zonder dat die overheid iets doet om het beroep te regelen of te beschermen.

Ten aanzien van de wettelijke regeling neemt ons land dan ook een bijzondere plaats in. In vrijwel alle beschaafde landen bestaat thans een min of meer volledige regeling van het accountantsberoep; Groot-Brittannië en Nederland vormen enkele der weinige uitzonderingen. Maar in Groot-Brittannië bestaat de bescherming van den accountantstitel, voorzoover die aan het lidmaatschap eener vereeniging is verbonden. Wie het heeft gewaagd zich chartered of incorporated accountant te noemen en dus achter zijn naam de letters C.A. resp. S.A.A. te voegen zonder daartoe gerechtigd te zijn, heeft spoedig tot zijn schade ondervonden dat hij iets onrechtmatig heeft gedaan. Ofschoon dus in Groot-Brittannië wettelijke maatregelen tot bescherming van het beroep ontbreken, is, door de aldaar bestaande zeden en gewoonten, het beroep in feite beschermd. In ons land evenwel bestaat noch de bescherming door de wet, noch die door de gewoonte en kan dus een ieder zich met den accountantstitel „tooien”. En ten aanzien van eenige regeling van ons beroep staan wij thans feitelijk op hetzelfde standpunt waarop wij voor 40 of voor 25 jaar stonden: er is niets, en ik voeg met leedwezen daaraan toe, ik vrees dat er voorloopig niets zal komen!

Met betrekking tot die wettelijke regeling wil ik toch nog één opmerking maken. We hebben gezien dat de wetgever somtijds (o.a. bij het toezicht op het levensverzekeringbedrijf) eerst laat — eigenlijk te laat — heeft ingegrepen. Ik houd mij ervan overtuigd dat verplichte accountantscontrole bij Naamloze Vennootschappen en daarnaast wettelijke regeling van het accountantsberoep op den duur noodzakelijk zullen blijken. Ik hoop van harte dat die maatregelen niet door de omstandigheden zullen worden *afgedwongen*.

Moeten we nu ontevreden zijn over hetgeen in totaal gedurende de laatste 25 jaren in en voor ons beroep is gedaan? Ik geloof het niet; integendeel. Allerwege wordt steeds meer erkend het nut dat door accountantswerkzaamheden zoowel in particuliere- als in overheidsondernemingen wordt gesticht. De wensch van onze jeugd om zich langs den weg van goede vereenigingsexamens of van universitaire opleiding in ons vak te bekwaren, neemt steeds meer toe. En zelfs het ontbreken van eenige wettelijke regeling is naar mijn overtuiging meer een gevolg van de omstandigheden dan van den onwil der overheid. In ieder geval wordt dan toch in de enkele door

mij aangehaalde wetten geduid in de richting van accountancy en mag worden aangenomen dat hierdoor het gebruiken van goede accountantsdiensten zal worden bevorderd. Het valt niettemin te betreuren dat de overheid nog geen kans heeft gezien iets te doen om het ongebreidelde gebruik van den titel „accountant” te keeren. Alle hoop op een wettelijke regeling is intusschen bij mij nog niet vervlogen: hebben de in 1918 en in 1928 benoemde commissies niet die regeling ten gevolge gehad, misschien zijn we met de in 1938 te benoemen commissie gelukkiger!

Laten we ons intusschen voornemen, met of zonder wettelijke regeling onze plicht te doen, zooals we dat nu gedurende meer dan 40 jaren hebben gedaan.

En moge dan hij, die na mij geroepen wordt, verslag te doen van de verdere ontwikkeling van ons beroep, met dezelfde blijdschap en met dezelfde vreugde als ik in velerlei opzicht vooruitgang constateeren: een vooruitgang niet alleen ten bate van ons beroep, maar ten bate van ons geheele land.

Ik heb gezegd.

(Applaus).

De VOORZITTER dankt den heer Van Dien namens de geheele vergadering voor de interessante woorden, die hij tot haar gesproken heeft en voor de wijze, waarop hij de ontwikkeling van het beroep heeft geschetst. Spr. vervolgt daarna:

Het Bestuur heeft gemeend, als onderwerp voor dezen ochtend aan de orde te moeten stellen: „De bemoeiingen van de overheid met het bedrijfsleven”.

DE BEMOEIINGEN VAN DE OVERHEID MET HET BEDRIJFSLEVEN

INLEIDING van den Heer H. P. GELDERMAN C.Mzn.

Een van de uitvloeisels van deze crisis is het verlangen van velen, dat in een richting gaat van „de Overheid moet zich bemoeien met het bedrijfsleven en ordenend optreden.” Niet op sociaal terrein, — daar heeft men dat reeds in hooge mate —, maar op economisch gebied. De een wil regelend optreden van de Overheid op het gebied der productie, de ander wil dwingende samenwerking tusschen gelijksoortige bedrijven. Ook hier geldt „Zooveel hoofden, zooveel zinnen” en kan men gerust zeggen, dat velen elkaar overtroeven in vaagheid en algemeenheid bij het uiten van hunne wenschen, die echter wel min of meer in dezelfde richting gaan.

Wat zou de eigenlijke oorzaak wel zijn van dit hulpgeroep van zoovele zijden, ook van velen, die vroeger elke Overheidsbemoeiing afwezen? Ik zeide het reeds, de crisis met alle gevolgen van dien.

Men merkt, dat de bedrijven slecht gaan, niet één jaar, maar jaren achtereen, men ziet goed geleide en tot dusver altijd floerende bedrijven, jarenlang kwijnen of achteruit gaan.

Het is dan ook niet alleen de belangstellende buitenstaander, die vraagt om Overheidsinmenging, neen, de bedrijfsleider, de industrieel klopt in menig geval bij de Overheid om hulp aan; zie slechts de lijst van contingentieeringsbesluiten, die de Regeering ingevoerd heeft; een lijst, die zeker nog heel wat langer zou zijn, indien in dit opzicht alle verlangens bevredigd waren.

Waar ik echter de sociale inmenging van de Overheid buiten deze inleiding zal houden, — hoewel ik mij zeker wel bewust ben, dat de sociale taak der Overheid op het bedrijfsleven groote economische invloed heeft gehad —, moet ik voor de economische bemoeiing echter ook een splitsing maken tusschen de handelspolitieke hulp en de inmenging, die, — om deze mooie woorden maar eens weer te bezigen —, regelend, coördineerend moet werken.

Het is niet te verwonderen, dat op handelspolitiek gebied vele bedrijfsleiders om hulp vragen, waar hun in de laatste jaren steeds meer markten voor hun export door exorbitante tarieven of contingententeeringsmaatregelen werden afgesneden.

Een direct ingrijpen van de Overheid in het bedrijfsleven, met daaraan gepaard gaande opoffering van de individueele vrijheid van den bedrijfsleider, den koopman, wordt minder door de laatsten bepleit, laat staan aan de Overheid gevraagd.

Men kan de slechte conjunctuur van thans natuurlijk bezien uit het oogpunt van de heerschende crisis en in dat verband de genomen maatregelen als tijdelijk beschouwen, maar m.i. is dat niet juist, omdat vele oorzaken van slechten gang van het bedrijfsleven aan de crisis geweten worden, die uitsluitend het tijdstip, waarop zij optreden, daarmede gemeen hebben. Een voorbeeld hiervan is de Aziatische industriele concurrentie, die door de geringe afzetmogelijkheden in deze crisis, zich sterker uitte, maar die allang bestond en zonder crisis zich wat geleidelijker, maar minstens even sterk ontwikkeld zou hebben.

Verder blijkt het meer en meer, dat de crisis geen tijdelijke inzinking is, waarna een algemeene opleving zal volgen, maar meer een afglijden naar een belangrijk lager niveau, waarop iedereen zich zal moeten aanpassen. Of dat niveau thans bereikt is, of dat dit peil misschien iets hoger ligt dan het momenteel bereikte, weet niemand, maar zonder zich aan gewaagde voorspellingen te wagen, kan men toch wel zeggen, dat het heel wat lager zal liggen dan het niveau der achter ons liggende boom-jaren.

Wat nu de aanpassing betreft, slaat ons land een droevig figuur. Nederland is nog het duurste land der wereld en als deze Regeering niet spoedig zeer drastische bezuinigingsmaatregelen neemt, zal het dat ook wel voorloopig blijven. Het gevolg van deze omstandigheid was natuurlijk, dat onze exportmogelijkheden nog meer weg vielen dan anders het geval zou zijn geweest met een nog slechteren gang in het bedrijfsleven dan door de crisis alleen veroorzaakt zou zijn. Het is n.l. niet juist, dat onze bedrijven niet kunnen exporteerden, enkel en alleen omdat men overal tarief- of contingententeering-barrières heeft opgeworpen; menige Nederlandse industrie kan in landen, waar de rechten niet hoog zijn, tegen andere Europeesche industrieën niet concurreren, omdat wij te duur zijn. Ik zeide met opzet „Europeesche industrie”, omdat de Japansche m.i. geen maatstaf mag zijn, doch tegenover Engeland, België en Duitschland hebben wij vroeger altijd kunnen concurreren en heden kunnen wij dat in vele gevallen niet. Dit is dan ook een van de redenen, dat men zich hoe langer hoe meer op de binnenlandsche markt gaat toelagen en ontmoet men daar te veel buitenlandsche concurrentie, dan vraagt men contingententeering. Men zal echter moeten waken voor een opleving van ons bedrijfsleven achter een muur van contingententeeringen, daar hiermede de aanpassing van de baan zou zijn en zou dat tevens met zich mede brengen een totaal opdrogen van onze exportindustrieën, handel en scheepvaart.

Onze Regeering heeft echter tot nu toe de contingententeering zeer verstandig toegepast, als noodzakelijk kwaad, maar terecht in de eerste plaats noodzakelijk. Zij zal op dezen weg moeten voortgaan, want al passen wij ons geheel aan aan Europeesche verhoudingen, ook zelfs aan landen met gedeprecieerde valuta, de toekomstige ontwikkeling van de Aziatische industrie zal onze Regeering noodzaken, op menig gebied, zoowel in Nederland als in Nederlandsch Indië, contingententeeringsmaatregelen te nemen of te bestendigen.

Hoewel deze contingententeeringsmaatregelen echter nog geen directe bemoeiing van de Overheid met het bedrijfsleven behoeven mede te brengen, spreekt het vanzelf, dat de Overheid alle mogelijke inlichtingen vraagt, voordat zij tot contingententeering overgaat. Is dat een keer afgeloopen en krijgt men contingententeering, dan blijft verder de bedrijfsleider weer geheel vrij in het besturen zijner onderneming.

De vraag is thans, moet de Overheid verder gaan?

Alvorens deze vraag te beantwoorden moet ik uitdrukkelijk onderscheid maken tusschen deze verdere, ik zou het willen noemen, directe Overheidsbemoeiingen in normale tijden en in crisistijd.

Naar mijn overtuiging moet de overheid zich in normale tijden van directe bemoeiing met het bedrijfsleven onthouden, daar een normale concurrentie en ontwikkeling dan voldoende gewaarborgd is niet alleen, maar een ingrijpen in dit zoo buitengewoon ingewikkeld economisch mechanisme alleen storend kan werken.

Zien wij in dit verband wat de buitenlandsche ervaring van dergelijke experimenten geleerd heeft.

Het Russische experiment gaat in dit opzicht het verst, maar heeft m.i. tot heden nog niet bewezen, het beste systeem te zijn. Hoewel ik de Russische bedrijfstoestanden alleen uit artikelen en brochures ken, geloof ik toch gerust te kunnen zeggen, dat in alle gevallen de West-Europeesche arbeider er heel wat beter aan toe is dan de Russische, terwijl van een abnormale Russische concurrentie nog weinig wordt vernomen. Het doel van de beste bedrijfsorganisatie, n.l. een behoorlijk renderende onderneming, die een product het goedkoopst maakt en de grootst mogelijke welvaart der arbeiders waarborgt, lijkt mij daar dan ook niet bereikt.

In Italië heeft Mussolini het bedrijfsleven meer met rust gelaten. Het particuliere initiatief werd gestimuleerd door invoerrechten en contingententeering der eigen*markt, terwijl de Staat zich alleen actief bemoeide door de scheepvaart, die dreigde te gronde te gaan, in één lichaam met Staatssubsidie te vereenigen. Ook enkele exportindustrieën schijnen export-premie te genieten, maar dergelijke maatregelen worden meestal zoo geheimzinnig uitgevoerd, dat men ze moeilijk precies kan nawijzen. Men wacht daar thans op de uitwerking der corporatieve staatsgedachte in het bedrijfsleven. Positieve resultaten van buitenlandsche intensieve directe bemoeiing met het bedrijfsleven liggen er dan ook niet voor ons.

Wat nu de directe Overheidsinmenging in crisistijd betreft, vindt men deze in hooge mate in Duitschland en Amerika. Hitler schoeide het Deutsche bedrijfsleven op nationaal-socialistische basis, terwijl Roosevelt door invoering der codes volgens de N.R.A. de welvaart in het bedrijfsleven wil doen terugkeeren.

Bij beide systemen bestaat een groot gedeelte van het welvaarts-program in het beschikbaar stellen van aanzienlijke sommen gelds ter uitvoering van openbare werken. Men moet dit m.i. afzonderlijk houden, want heeft zulks niets te maken met overheidsinmenging. Het spreekt toch vanzelf, dat dergelijke regeerings-uitgaven tijdelijk

de werkgelegenheid doen toenemen, zoowel door het aanstellen van arbeiders aan die werken als door de vraag naar materiaal, dat hiervoor noodig is.

De vraag, wie dat geld moet opbrengen en of men ervoor kan of mag leenen, kan hier onbesproken blijven, een feit blijft het, dat door deze groote openbare werken het bedrijfsleven een stimulans ondervindt. Daarnaast heeft men echter geen inmenging van de Overheid nodig, om dit te bereiken. Ook onze Regeering zal 60 miljoen besteden in deze richting, maar heeft in dit verband geen speciale volmachten gevraagd om het bedrijfsleven in bepaalde banen te leiden. Het laatste staat er m.i. dan ook geheel buiten en moet op zichzelf bekeken worden.

In Duitschland heeft men echter met de wet van 27 Februari 1934, die op 13 Maart door den Reichswirtschafts-minister is afgekondigd, den organischen opbouw van het Deutsche bedrijfsleven voorbereid. Men gaat daarbij nog zeer voorzichtig te werk. Men verdeelt het Deutsche bedrijfsleven in twaalf hoofdgroepen en zondert direct de vischvangst en de agrarische productie uit. Het moet dan ook geen uiteindelijke organisatie van het bedrijfsleven voorstellen, slechts een voorbereiding, terwijl de opbouw in Standen later definitief uit het bedrijfsleven zelf zal moeten voortkomen. Elk bedrijf moet echter bij een desbetreffende hoofdgroep zijn aangesloten, terwijl elk van de twaalf hoofdgroepen onder een van regeeringswege aangestelden leider wordt gesteld. Bestaande organisaties moeten verdwijnen, of in dit nieuwe verband opgaan, terwijl verder alles afhangt van eventuele verdere door de regeering of het bedrijfsleven zelf uit te werken regelingen.

Een duidelijk verder gaande stap van inmenging in het bedrijfsleven in Duitschland is de wijziging van de wet op de kartels van 15 Juli 1933. Men heeft de macht in laatste instantie van de onafhankelijke kartelrechtbank overgebracht naar den Minister van Economische Zaken. Deze minister kan thans elk kartel, dat volgens hem niet met de economische politiek van de regeering strookt, opheffen, maar ook in bepaalde bedrijfsgroepen door dwang kartellen voorschrijven (Zwangkartelle). In deze lijn voortgaande, kan de minister in bepaalde bedrijfstakken oprichting van nieuwe bedrijven verbieden. Het belang der consumenten, zoo heet het, zal door de regeering behartigd worden.

Hieruit blijkt wel, dat men in Duitschland thans heel ver gaat en het ziet er naar uit, dat nog verder gaande maatregelen zullen volgen. Daarbij is het tekenend, dat ook de Hitler-regeering in hare beschouwingen steeds weer naar voren komt met het willen behouden van het particulier initiatief. Wat daar evenwel in de praktijk van terecht moet komen, is mij een raadsel.

In Amerika heeft Roosevelt zich de noodige machtigingswetten verschaft, waarmede hij de industrieën min of meer kan dwingen z.g. code-voorschriften te accepteren. Men regelt in deze codes: werktijden, productie, loonen, verkoopprijzen, kortom alles, wat het bedrijf in zijn levenskansen kan beïnvloeden en hoopt daarmede te bereiken:

- 1e. meerdere werkgelegenheid
- 2e. hogere loonen voor de arbeiders
- 3e. betere prijzen
- 4e. geregelder afzet

en, last not least, bedrijfsvrede.

Het is misschien nog te vroeg, een oordeel over deze ordening uit te spreken, maar uit courantenberichten blijkt wel, dat er heel

wat oppositie tegen deze codes bestaat, dat er misschien meer stakingen zijn dan ooit te voren, terwijl vooral de hogere loonen de prijzen te veel opdrijven en den afzet belemmeren.

In het algemeen gesproken, geloof ik dan ook gerust te kunnen zeggen, dat de verschillende in Duitschland en Amerika genomen crisis-experimenten op dit gebied tot nu toe allerminst tot navolging lokken. Misschien zijn ze voor een deel nog van te korten duur, maar naar de resultaten op dit oogenblik bekeken, bieden ze m.i. geen positief aan te wijzen voordeel.

Alvorens thans verder op de vraag, of meer ordening van het bedrijfsleven ook voor ons land gewenscht is, in te gaan, kan het geen kwaad eens te zien, wat hieromtrent onder meer in ons Parlement gezegd is. De Heer Kortenhorst heeft daar als volgt gesproken:

„Daarom is de alles beheerschende vraag van de economische „industrieele politiek deze: de samenwerking tusschen de „bedrijfsgenooten tot stuiting van de prijsafbraak, tot het „brengen van evenwicht tusschen vraag en aanbod en in het „algemeen tot het inluiden van een georganiseerde bedrijfs- „politiek.

„Er zal dus naast de maatregelen, die de Regeering over- „weegt en reeds genomen heeft, om den import van vreemde „artikelen dienstbaar te maken aan onzen export ook moeten „gestreefd worden naar een georganiseerde uitbreiding onzer „productie in de rest van de wereld door de industrie zelf.

„Ik zie in de kringen van handel en industrie een groeiend „streven tot uiting komen van een meer gebonden economie, „nationaal en internationaal. Doordat noodgedwongen op „velerlei gebied de vrijheid van handel en verkeer verloren „ging, kan de bedrijfsvoering zelf op individualistische basis „niet goed meer worden geleid.”

In verband hiermede vraagt den Heer Kortenhorst voor Nederland zoo spoedig mogelijk te komen met een wet op gedwongen kartelleering, zooals in Duitschland bestaat,

„ten einde de mogelijkheid te scheppen, dat, wanneer een- „maal de bedrijfsgenooten met elkaar tot overeenstemming „zijn gekomen, de wet deze afspraak bindend kan verklaren „ook voor de outsiders.

„Ik geef toe, dat de taak van den Staat daarbij min of meer „moeilijk is en dat een groote verantwoordelijkheid rust op „de Regeering, die deze bindendverklaring uitspreekt. Het „komt mij echter voor dat, wanneer door het instituut van de „Regeerings-commissarissen — ik geloof, dat dat de beste „methode is — de Regeering stap voor stap de gestie van „dergelijke kartels zal kunnen volgen, de Regeering ook de „gelegenheid heeft om te kunnen beoordeelen, in hoeverre de „prijspolitiek van een kartel in overeenstemming is met het „algemeen belang. Maar bovendien heeft zij de machtsmidde- „len om de kartels te dwingen, zich overeenkomstig het alge- „meen belang te gedragen. Het moet natuurlijk mogelijk „worden gemaakt een bindendverklaring en een erkenning „weer in te trekken, evenals ook de handelspolitieke maatre- „gelen, die de Minister door de verschillende wetten nemen „kan, ongedaan kunnen worden gemaakt, indien het algemeen „belang dat eischen mocht.”

(Handelingen blz. 656).

Minister Verschuur antwoordde hierop o.a.:

„Tot den uitbouw van onze industrie, tot de wegen die „tot bloei van onze industrie leiden, moet zeer zeker gerekend „worden een behoorlijke samenwerking in onze industrie. Bij „vraagstukken als de contingentteering zijn wij telkens gestooten op toestanden welke met efficiency, bekeken van nationaal standpunt, in strijd zijn. Wij kunnen zien, dat men in „verschillende industrieën aantreft welwillende menschen, die „echter als bedrijfsgeenooten tegenover bedrijfsgeenooten handelen als hongerige wolven, die, nog meer dan op eigen „welvaart, bedacht zijn op het vernietigen van andere bedrijfsgeenooten. Daarmede gaat onnoemelijk veel nationale „energie verloren. Ten aanzien van sommige bedrijfstakken „vraagt men zich wel eens af, of het wel eenig nut zal hebben, „dat de Regeering dergelijken bedrijfstakken met contingentteering te hulp komt.”

En verder:

„Bij die samenwerkingsplannen moet de Regeering zeer „scherp onderscheiden tusschen hetgeen daarin is van algemeen belang en hetgeen daarin is van persoonlijk belang, „en, sterker nog, wat daarin is van zoodanigen strijd „tegen den consument, dat het zou zijn in strijd met het algemeen belang. Dat heeft ons, bij het toesteken van de hand, „altijd zeer voorzichtig doen wezen waar het gold door onze „medewerking moreel en feitelijk eenigermate sanctie te „geven aan samenwerkingsvormen in het bedrijfsleven. In „ieder geval, of de Regeering nu denkt dat zij die samenwerking dient te bevorderen of haar dient te bestrijden, die „samenwerking is er en zij zal er uiteraard steeds meer en „meer komen. Daarbij zou de Regeering niet onwijzer kunnen „handelen dan door zich niet af te vragen, welke daarbij de „taak van de Regeering is; reeds hierom, omdat wij, wegens „de crisis handelende op verschillend terrein, met de verschillende vormen van samenwerking vanzelf in aanraking komen.”

Minister Verschuur bespreekt dan de samenwerking in de meefabricage, in het bakkersbedrijf en in de ijzergieterijen en trekt de conclusie, dat met een klein contact de Regeering dikwijls groot effect kan bereiken.

Gezegd wordt dan:

„Ik geloof, dat degene, die is tegen bedrijfsordening, een „dergelijke bemoeienis op zich zelf van de Regeering moeilijk „kan afkeuren, en dat degene, die is vóór bedrijfsordening, „het met deze aanvankelijke beperkte bemoeienis van de „Regeering eens kan zijn.

„Zouden wij nu niet, evengoed als wij gedaan hebben bij „de handelspolitiek, waar wij, zonder veel te theoretiseeren, „een politiek hebben opgebouwd van een zuiver defensief „nationaal karakter (nationaal ook in dezen zin, dat de heele „Kamer achter de handelspolitiek van de Regeering staat en „kan staan), zouden wij nu niet ten aanzien van die orderingsvraag, doende datgene, wat de realiteit ons opdraagt „te doen en vragende aan de ervaring om ons lessen te geven, „verstandig handelen, om niet al te veel te theoretiseeren over „die ordening, althans niet in dit milieu? Daarom zal men

„als men van de Regeering veel theorie op het gebied van de „ordening vraagt, bij mij een gesloten deur vinden, maar wanneer men vraagt om praktische dingen, die liggen in de richting van het algemeen belang, dan zal men bij mij een open „oor vinden.”

(Handelingen blz. 673 en 674)

De Heer Kortenhorst verdedigt het Duitsche systeem en vraagt den Minister deze planwirtschaft ook in ons land in te voeren.

Minister Verschuur drukte zich in zijn antwoord nogal voorzichtig uit en wilde blijkbaar met zijn ordening de kerk in het midden laten. Men moet het m.i. zóó opvatten, dat de Minister naarmate de omstandigheden hem nopen wel wil ingrijpen, maar con amore doet hij het niet.

Men kan zich natuurlijk gevallen denken, dat de Regeering zich met het bedrijfsleven moet bemoeien. Niemand zal wel durven beweren, dat de Regeering den landbouw aan haar lot had moeten overlaten, hoe overdreven en verkeerd men de genomen maatregelen ook mag vinden. Het oog der Regeering moet er echter op gericht zijn, de bemoeiing als crisismaatregel en daarmede als tijdelijk te beschouwen.

Om bij de landbouwsteunmaatregelen te blijven, ligt m.i. niet de groote fout in het feit, dat de steun in den aanvang te hoog gegrepen is, maar veeleer in het niet geleidelijk afbouwen van dien steun (behalve het verlagen van den tarwesteun thans met f 1.—), waardoor deze maatregelen een blijvend karakter krijgen, de algemeen noodzakelijke aanpassing — ook van den landbouw — tegengaan en op het algemeen prijsniveau verstarrend werken.

Langs den weg van geleidelijken afbouw zou men dan op den duur tot een eerst gedeeltelijke en daarna algeheele liquidatie van deze inmenging kunnen komen, wat toch eens mogelijk moet zijn.

Dat de Regeering onze nationale scheepvaart, die tegen buitenslandsche valuta-dumping en regeeringssubsidies zwaar te kampen heeft, de behulpzame hand biedt, kan niet anders dan geprezen worden, maar ook hier zal, naast reorganisatie door de scheepvaart zelve, de hulp slechts van tijdelijken aard kunnen zijn.

Evenmin als het prijsniveau van eenige jaren geleden spoedig zal terugkeeren, zal er voorloopig emplooi zijn voor het vervoeren het productie-apparaat op zijn tegenwoordige grootte en kan de steun van de Regeering dan ook alleen als overbrugging voor de aanpassing dienen: verstarring van ongezonde verhoudingen mag van dezen steun niet het gevolg worden.

Hoewel de uitlatingen van Minister Verschuur het niet deden vermoeden, ligt thans een wetsontwerp voor mij, dat inderdaad op het gebied van Regeeringsbemoeiing heel ver gaat. Zonder „Zwangkartelle” te kunnen maken, kan de Minister geheel zelfstandig bepalingen van overeenkomsten of geheele overeenkomsten tusschen ondernemers in een bepaalde bedrijfstak voor allen bindend verklaren en tevens dergelijke overeenkomsten of gedeelten daarvan ontbindend verklaren.

Afgezien van het feit, of dit wetsontwerp nog van Minister Verschuur of van Minister Colijn afkomstig is, meen ik dit proefje van crisis-ordening als uiterst gevaarlijk te moeten kwalificeeren, al zegt de Minister ook in zijne Memorie van Antwoord, dat hij zich voorstelt slechts van deze bevoegdheid gebruik te zullen maken als andere middelen falen.

Hebben kartels met hunne bepalingen nu zooveel voordeel voor

het algemeen belang opgeleverd, dat de Regeering die moet aanmoedigen?!

Een Duitscher zeide eens: — „Kartelle sind Kinder der Not” — en dat is ook in ons land het geval.

De nood der omstandigheden in een zekere bedrijfstak doet de ondernemersovereenkomst ontstaan en in de meeste gevallen, waarin zij niet tot stand komt, kan men gerust zeggen, is de nood nog niet hoog genoeg gestegen. De tijd voor een overeenkomst was nog niet rijp.

Men zal mij misschien tegenwerpen, dat door tegenwerking van enkelen, bedrijven ten gronde gericht worden die anders gered hadden kunnen worden, terwijl men daarbij wijst op de dan ontstaane werkloosheid.

Men moet dat echter niet te zwaar nemen, zeker niet uit een oogpunt van algemeen belang bekeken, want hoe staan mét een ondernemers-overeenkomst en zonder een convenant de gevallen tegenover elkaar?

Mét een overeenkomst zal men alle bedrijven behouden, maar zullen deze op beperkte capaciteit moeten werken, dikwijls duurder produceeren en door een prijs-afpraak den consument extra laten betalen.

Zónder overeenkomst zullen enkele ondernemingen vroeger of later moeten verdwijnen, maar de overblijvende zullen vol kunnen werken, evenveel menschen aan het werk houden, goedkoopere kunnen produceeren en ook het publiek goedkoopere kunnen bedienen. Zelfs is het mogelijk, dat door den goedkoopere verkoopprijs de afzet nog gestimuleerd en de werkgelegenheid behalve door verplaatsing, — niet slechts even groot —, maar nog grooter wordt dan in het eerste geval.

De ondernemers-afspraken zijn m.i. in dezen tijd uit zelfbehoud voor de ondernemers noodig, omdat men moet voorkomen een afbraak tot op het huidige afzetpeil, dat m.i. abnormaal laag te noemen is. De industrieelen zelf moeten voorkomen, dat niet meer afgebroken wordt dan hoogst noodzakelijk is.

Waar echter het vervoer- en het productie-apparaat, ook voor de verdere toekomst, — hoe optimistisch ook bekeken —, in vele gevallen werkelijk te groot moet worden geacht, moet aanpassing ook door vermindering van het aantal ondernemingen niet geheel tegen gegaan worden door regeeringsmaatregelen. De juiste maat te houden in dezen, is de plicht van de groep van ondernemers in elken bedrijfstak, waar door abnormale omstandigheden plotseling de afzetmogelijkheden sterk gedaald zijn en missen zij dit inzicht. dan versnellen zij het aanpassingsproces, wat uit een oogpunt van algemeen belang bekeken, heusch niet tot zoo'n catastrophe zal leiden. Het ondernemersbelang moet de Regeering duidelijk scheiden van het algemeen belang in deze; terwijl het de taak der ondernemers is hunne afspraken zoo te ontwerpen, dat ze het algemeen belang niet verwaarloozen. Van nationaal standpunt moet men hier het werkloosheidsvraagstuk dan ook niet individueel, maar collectief bekijken. Van bovenaf een doeltreffende regeling voor alle bedrijfstakken voor de toekomst te beoordeelen is voor de Regeering onmogelijk, daar ook in de toekomst groote schommelingen in conjunctuur te verwachten zijn. En hoe denkt men de export-mogelijkheden te beoordeelen, of wordt alle export-mogelijkheid maar verwaarloosd. Wil de Regeering, na aanneming dezer wet door de Staten-Generaal, haar ook toepassen, dan moet zij ook een vestigingsverbod voor nieuwe industrieën uitvaardigen, ja, eigenlijk had dit verbod aan deze wet moeten voorafgaan.

Verder zou ik willen vragen: Is het nu heusch zoo erg, of er eens enkele ondernemingen buiten het convenant blijven, die daardoor ongetwijfeld de werking van deze afspraken wat zullen afzwakken. En tevens vraag ik me af, is het zoo vreeselijk, dat men in sommige gevallen in zijn compromis om eenheid te verkrijgen aan buitenstaanders wat meer concessies zal moeten doen? Misschien, dat juist door het blijven bestaan van buitenstaanders of geven aan hen van speciale afgezwakte voorwaarden het kartel uit een oogpunt van algemeen belang bekeken, beter wordt. Zeker in dezen tijd van ontwrichting komt men noodgedwongen tot ondernemers-afspraken, — zooals gezegd ze zijn in vele gevallen noodig en wenschelijk —, maar laat de noodzakelijkheid of wenschelijkheid van de omstandigheden afhangen, maar niet van een regeerings-ambtenaar, die noch de omstandigheden van een bedrijfstak, laat staan de toekomst kan voorzien. Een Regeering kan de consequenties van dergelijke door haar te nemen maatregelen dan ook niet aanvaarden.

Wat het ontbindend-verklaren betreft, heeft deze maatregel, als de contractanten zich toch aan de eens gesloten overeenkomst houden, geen waarde en zoo zal het meestentijds toch gaan; als de afspraak voordeelen voor het bedrijf oplevert.

Laten wij in ons land het resultaat van de experimenten in het buitenland rustig afwachten. Evenmin als op politiek terrein, hebben wij op het terrein van het bedrijfsleven een alles beheerschenden leider noodig. Zoowel de industrieel, als de technicus en de koopman, moeten dagelijks naar nieuwe wegen zoeken. Zij trachten betere methode's, speciaal voor hun bedrijf passend, aan te wenden. Elke onderneming, zelfs in den zelfden bedrijfstak, is weer verschillend, heeft weer speciale technische of commercieele eischen; zelden zijn twee bedrijven structureel geheel gelijk. Moet een door de Overheid aangestelden ambtenaar, — hoe bekwaam hij verder ook is —, dit alles beoordeelen en overzien. Laat men toch oppassen, niet alles over één kam te scheren, waardoor de moeilijkheden in menige onderneming nog vergroot zouden worden. Zooals echter ook uit het voorloopig verslag van het thans ingediende wetsontwerp blijkt, willen sommige leden de arbeidsvoorwaarden langs dezen weg in de Overheidsinmenging betrekken. Men vraagt in dit verband om uitbreiding der verordenende bevoegdheid der Bedrijfsraden en tevens om in het verbindend verklaren ook de collectieve arbeidsovereenkomsten te betrekken. Men zou dan een direct verband krijgen tusschen de verkoopprijzen van de eventueel verbindend verklaarde prijsovereenkomst en de loonen, waardoor de consument eerst recht in het gedrang zou komen. Langs dezen weg zouden de beschutte bedrijven, die in ons land reeds zoo'n geweldige verstarring veroorzaakt hebben nog met vele vermeerderd worden. Wij gaan dan zeker de weg op naar een blijvend duurte eiland met verwaarloozing van onze export-, handels- en scheepvaartbelangen. Het bedrijfsleven in ons land moet niet in een blijvend keurslijf van regeeringsmaatregelen geperst worden, maar integendeel, zooveel mogelijk op eigen kracht zich aanpassen aan de gewijzigde tijdsomstandigheden.

Tot slot kom ik dan ook tot de volgende conclusies:

- I. Bemoeiing van de Overheid met het bedrijfsleven gedurende deze crisis is in sommige gevallen onvermijdelijk.
- II. Deze bemoeiing zal geleidelijk moeten afnemen en ophouden, naarmate de noodige aanpassing aan een lager niveau plaats heeft gehad en daarmee de crisis geliquideerd is.

- III. Om reden onder II genoemd moet het ingrijpen van de Overheid op economisch gebied van tijdelijken aard zijn en zooveel mogelijk het particuliere initiatief doen blijven bestaan, opdat de bewegingsvrijheid van den koopman intact blijve.
- IV. Blijvende Overheidsbemoeiing houdt technische vooruitgang tegen en doodt het koopmansinitiatief.

Ik geloof, dat de groote opkomst bewijst, dat het Bestuur daarmede een onderwerp heeft gekozen, dat in het brandpunt der belangstelling staat, maar misschien is die groote opkomst nog meer te danken aan den persoon, dien wij bereid hebben gevonden, het onderwerp in te leiden. Ik geloof, dat wij den heer Gelderman in zooverre allen kennen, dat wij weten, dat hij een dergenen is, die over dit onderwerp het best kunnen oordeelen. Het heeft ons daarom groot genoegen gedaan, dat hij zich bereid heeft verklaard, het in te leiden. U heeft de schriftelijke inleiding, naar ik hoop, gelezen. De heer Gelderman is bovendien bereid, nog een mondelinge toelichting te geven. Ik geef hem daartoe het woord. (Applaus).

Mondelinge inleiding van den heer H. P. GELDERMAN C.Mzn.:

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren,

Laat ik beginnen met Uw Instituut van harte te feliciteeren met dezen jubileumdag. Ik weet nog niet precies, of het een 25- of 27-jarig jubileum is, maar in elk geval feliciteer ik U van harte. Ik hoop, dat U het werk, dat U tot nu toe in het belang van het accountantswezen heeft gedaan, nog jaren lang zult mogen voortzetten in het belang van het bedrijfsleven in ons land in het algemeen en van de accountants in het bijzonder.

Toen Uw Bestuur het onderwerp koos, waarvoor ik nu hier ben tot het houden van een nadere, mondelinge inleiding, kon het, naar ik geloof, niet vermoeden, dat het zoozeer in het middelpunt der belangstelling zou staan als nu het geval is. Wij hebben in de laatste jaren, wat regeeringsbemoeiingen betreft, op allerlei gebied wel veel gezien, wij zijn op dit gebied wel vooruitgegaan — als men het tenminste vooruitgang mag noemen — maar de directe regeeringsbemoeiing met het bedrijfsleven, zooals ik die in mijn inleiding heb afgescheiden van alle andere bemoeiingen, heeft eerst actueel belang gekregen sinds door het Departement van Economische Zaken het wetsontwerp is ingediend in zake de verbindend-verklaring — eventueel ontbindendverklaring — van ondernemers-overeenkomsten. Dit maakt het buitengewoon interessant, eens na te gaan, wat men eigenlijk van dit wetsontwerp te verwachten heeft. Het maakt dit daarom zoo interessant, omdat de meeste mensen uit den aard der zaak geneigd zijn om, na te hebben onderzocht, wat het ontwerp eigenlijk inhoudt, te zeggen: zoo'n vaart zal het wel niet loopen. Het is daarom zoo interessant, omdat aan dit ontwerp en vooral aan de tendenz, die het bevat, een voorgeschiedenis is verbonden. Natuurlijk zal er ook een toekomst op volgen. Als ik nu over dit wetsontwerp en over de regeeringsbemoeiingen in het algemeen spreek, zou ik niet gaarne willen, dat men zou denken, dat hier een werkgever staat, die zich van deze crisis niet veel aantrekt of aangetrokken heeft, een werkgever — laat ik het

maar ronduit zeggen— aan wien de crisis zou zijn voorbijgegaan. Tot Uw geruststelling, Mijnheer de Voorzitter, kan ik mededeelen, dat ik in den hoek heb gezeten, waar de slagen vielen. Het is wel algemeen bekend, hoe de textielindustrie getroffen is en als ik mededeel, dat ik mede aan het hoofd van een onderneming heb gestaan, waarvan vrijwel op één dag 85 % van den afzet wegviel, omdat deze uit export bestond, dan behoef ik daaraan, naar ik geloof, niet veel toe te voegen. Men moet ook niet meenen, dat ik denk, dat er in andere takken van het bedrijfsleven geen moeilijkheden zouden zijn. Ik heb in de verschillende functies, die ik bekleed en in de zaken, waarbij ik betrokken ben, voldoende gezien, hoe er in de laatste jaren, niet alleen op het gebied van den export, maar ook in het vervoerwezen en op de binnenlandsche markt buitengewoon groote moeilijkheden zijn ontstaan, die zich sindsdien dagelijks meer en meer opstapelen. Men moet niet zeggen, dat de groote werkgevers de nooden der kleinen niet kunnen zien. Dit onderscheid gaat hier in het geheel niet op. De groote bedrijven zijn in deze crisis in het algemeen veel sterker getroffen dan de kleine en middelgrote. Er zijn natuurlijk uitzonderingen, maar als algemeene regel gaat dit, geloof ik, zeker op. Het staat dan ook niet zoo, dat ik niet overtuigd zou zijn van den buitengewoon ernstigen toestand, die in het Nederlandsch bedrijfsleven, zoowel in verschillende industrieën als in het transportwezen en in land- en tuinbouw heerscht. Ik ben van deze buitengewoon slechte omstandigheden wel degelijk overtuigd. Ik heb die hier en daar gezien en, last not least, ik heb ze aan den lijve ondervonden. Daarom is het ook niet prettig om, als men zoo goed kan begrijpen, dat er ondernemers en industrieelen zijn, die denken, eindelijk eenige verlichting te zullen vinden door inmenging der overheid en die daarbij nog liever de vrijheid van beroep opgeven en misschien straks ambtenaren worden in hun eigen bedrijf dan ten onder te gaan, te moeten zeggen: Neen, ook dat niet, niet alleen in Uw belang, maar in dat van het geheele bedrijfsleven. En toch moet ik dat zeggen. Dat is noodig, omdat met de directe regeeringsbemoeiing, zooals ik die in mijn inleiding heb geschetst, in de eerste plaats het algemeen belang, maar ook dat van het geheele bedrijfsleven en dat van de ondernemers niet is gediend. Dit blijkt, als men nagaat, hoe het per slot van rekening met deze regeeringsbemoeiing zal gaan en welke geschiedenis daaraan is voorafgegaan. Ik behoef slechts terug te gaan tot het wetsontwerp op de bedrijfsraden. Dit wetsontwerp is destijds behandeld in den Hoogen Raad van Arbeid en ik heb, als Algemeen Voorzitter van het Ned. Verbond van Werkgevers, aan de discussie daarover deelgenomen. Nu was de algemeene opvatting van de vertegenwoordigers der vakverenigingen, die in den Hoogen Raad van Arbeid zitting hebben, niet dat men het wetsontwerp zoo mooi vond, maar dat men het slechts wilde accepteren op afbetaling om te zien, of er op den duur iets van te maken viel. Dat is de groote moeilijkheid, die men bij alle wetsontwerpen van dien aard ontmoet. Men begeeft zich daarmede op een hellend vlak, waarvan men afglijdt, zoodat men ten slotte in de handen der vakverenigingen valt, die zich daarmede op den duur op technisch en economisch terrein gaan begeven. En daartegen meen ik te moeten waarschuwen. Ik ben er van overtuigd, dat de vakverenigingen een groote en schoone taak hebben op sociaal gebied. Het is vaak moeilijk, die taak precies af te bakenen; daarvan ben ik mij ook bewust. Maar juist omdat dit zoo moeilijk is, moet men voorzichtig zijn met dergelijke wetsontwerpen en met de taak, die men den vakverenigingen daarin toe-

bedeelt. Evengoed als men op het ontwerp in zake de bedrijfsraden een amendement heeft ingediend, strekkende om bij afzonderlijke wet aan de bedrijfsraden verordenende bevoegdheid te kunnen verleenen, evengoed zal men probeeren, bij de behandeling van het wetsontwerp in zake de ondernemersovereenkomsten den vakvereenigingen en haar vertegenwoordigers een grootere macht toe te kennen. Dit blijkt trouwens reeds uit het Voorloopig Verslag over het wetsontwerp, dat inmiddels is verschenen. Men zal misschien zeggen: Dat is mogelijk, maar is het nu zoo verschrikkelijk, dat de vakvereenigingen zich ook op dit terrein begeven? Die vraag beantwoord ik met een volmondig „ja”. Ik doe dat daarom, omdat ik meen, dat wij te dien aanzien niet ver behoeven te kijken. De ervaring in het buitenland heeft wel geleerd, dat deze invloed der vakvereenigingen niet in het belang van het bedrijfsleven in het algemeen is. Ik zou eenige voorbeelden uit mijn eigen ervaring willen noemen. Circa 25 jaar geleden was ik als bankwerker werkzaam in een Engelsche machinefabriek. In Engeland was het Trade Unionism toen reeds verder ontwikkeld dan thans in ons eigen land. Dat ligt voor de hand, omdat men in Engeland niet, gelijk op het continent, de splitsing naar religie heeft. Men heeft er slechts één Labour Party. Dat geeft den vakvereenigingen natuurlijk een buitengewone kracht en maakt haar samenwerking in de verschillende bedrijfstakken veel gemakkelijker. Naast mijn afdeeling bevond zich de gieterij en het stak ons altijd, dat de moulders (vormers) der gieterij om half drie, op zijn laatst om 3 uur, naar huis gingen, terwijl wij vaak eerst om half zes klaar waren en om 6 uur naar huis gingen. De vakvereeniging van de moulders was buitengewoon krachtig, want in dit vak was men reeds zoover gegaan als later in vele andere bedrijfstakken. Men kon nl. geen moulder worden zonder toestemming der vakvereeniging. Men ging nu zoo ver, dat men zei: Een moulder kan per dag 8 kasten maken; op Zaterdag maakt hij er 4. In totaal maakt hij er dus 44 per week. Daarvoor ontving hij, naar ik meen, 44 s/— d, wat toen een zeer hoog loon was. Men bepaalde nu, dat hij niet meer dan 8 kasten per dag mocht maken — geen 10 of 12 — en ook niet meer dan 44 per week en dat hij ook niet meer dan 44 s. per week mocht verdienen. Het spreekt vanzelf, dat, als men het bedrijfsleven op deze wijze hindert, het den ondernemers onmogelijk is, het bedrijf zoo goed en zoo organisatorisch mogelijk op te bouwen en zoo goedkoop mogelijk te beheeren. Het zou toch voor de hand hebben gelegen, dat de moulders tot half zes zouden hebben gewerkt, in plaats van 8, 12 kasten zouden hebben gemaakt en per kast iets minder zouden hebben verdiend. Met een dergelijke organisatie zou het bedrijf gebaat zijn geweest en zou het hebben kunnen concurreeren. Den grooten invloed der vakvereenigingen kan men zien uit het verschil tusschen het Engelsche en het Amerikaansche bedrijfsleven. De Amerikaansche industrie telt eigenlijk maar heel weinig vakvereenigingen. De invloed der vakvereenigingen is daar zeer gering. Welnu, in Amerika kent men de productie aan den band en het meergetouwensysteem in de textielindustrie. Daar heeft men de rationaliseeringsmaatregelen in grooten omvang kunnen toepassen en toegepast. Daar kende men nooit tegenwerking. Daar is men voortgeschreden in een richting, die het vervaardigde product goedkoper maakt. In Engeland kon men dat niet doen. Daar is de industrie verouderd, niet alleen tengevolge van déze oorzaak — dat geef ik toe — ook andere oorzaken hebben daartoe geleid. In Engeland heeft men echter op dit gebied nog niet veel geleerd. Als ik U zeg, dat men daar nu nog praat over het meergetouwensysteem in de

textielindustrie, dat dit in sommige districten is aanvaard, maar in andere nog wordt bestreden, dan behoeft ik daaraan niets toe te voegen. Dat spreekt voor zichzelf.

Als U nu denkt, dat ik tegenstander zou zijn van ondernemersafspraken, omdat ik tegen de verbindendverklaring dier afspraken door de Regeering ben, dan heeft U het ook mis. Ik heb dit trouwens ook in mijn inleiding, naar ik geloof, reeds gezegd. Ik ben integendeel een groot voorstander van de ondernemersafpraak in dezen tijd. Ik geloof, dat het absoluut noodzakelijk is, dat de ondernemers elkaar vinden, niet zoozeer wat den export betreft, maar vooral voor den binnenlandschen afzet. Er is nu eenmaal een teveel aan geproduceerde goederen ontstaan, ten deele doordat een groot deel van den export is verloren gegaan en men zich dus meer op de binnenlandsche markt toelegt, anderzijds doordat de binnenlandsche vraag en de binnenlandsche koopkracht is verminderd. Ik ben dus een groot voorstander van ondernemersafspraken en er zijn enkelen onder U, die kunnen getuigen, dat ik in Twente reeds twee centrales heb opgericht, die op ondernemersafspraken berusten en dat ik tracht, die afspraken zoo goed mogelijk uit te voeren. Tegenstander ben ik dus in het geheel niet. De vraag is alleen, of die afspraken moeten geschieden door de ondernemers zelf dan wel, of men ze moet bevorderen en aanmoedigen van regeeringswege. Als men nu de geschiedenis van de Bedrijfsradenwet nagaat, zooals ik die geschilderd heb, als men ziet, hoe de vakvereenigingen in het buitenland zich op technisch en economisch gebied hebben begeven, dan moet men de behandeling van het nieuwe wetsontwerp in de Kamer — de Regeering zal het waarschijnlijk wel aangenomen krijgen — maar eens afwachten. Men zal dan zien, dat ook hier de vakvereenigingen zullen trachten door amendeering een stapje verder te gaan en zich mee in te dringen op technisch en economisch gebied, waar zij m.i. niets te maken hebben.

Een ander nadeel van de ondernemersafspraken, indien ze door de Regeering worden geschapen, bestaat in de groote moeilijkheden, die de verhouding van de prijzen tusschen de ondernemers doet ontstaan. Men kan de prijzen op deze wijze opzetten, maar dat is niet alleen niet in het algemeen belang, het is ook niet in het belang der ondernemers. Het is nog altijd een economische waarheid — ofschoon economische waarheden wel eens in het gedrang komen — dat hoe lager de prijs van een artikel is, hoe beter men het kan verkoopen, dus hoe groter de afzet wordt. Het groote voordeel van het maken van ondernemersafspraken onderling is immers juist, dat er een natuurlijke rem bestaat, omdat daarbij het verzet van enkelen, zoo niet van allen, op den achtergrond treedt. Als echter de Regeering tot dergelijke overeenkomsten dwingt en iedereen in den gezamenlijken pot perst, dan zegt men: als het dan toch moet, dan nemen wij ook maar wat wij krijgen kunnen. Die neiging is gevaarlijk, niet alleen voor het algemeen belang, maar ook voor de ondernemers zelf, met het oog op hun afzet. Men krijgt natuurlijk het verwijt te hooren — en dat zal ik misschien ook te hooren krijgen — dat het systeem, dat ik voorsta, nl. dat van „the survival of the fittest”, zoo verkeerd is. Ik sta dit systeem in dezen tijd niet zoo erg voor. Als ik het voorstond, zou ik geen voorstander zijn van de ondernemersafpraak. Dat systeem is nu niet de aangewezen weg, daarvoor is de tijd te slecht en daarvoor zijn er te veel ondernemers. Men zou daarvoor geen enkel optimisme meer moeten hebben. Men moet toch nog altijd zoo optimistisch zijn te meenen, dat de afzet in de verschillende bedrijfstakken tegen-

woordig abnormaal laag is en dat wij op den duur nog eens den tijd zullen beleven, waarop hij, zoo al niet zoo aanzienlijk als in de boom-jaren, toch iets grooter zal zijn dan thans. Dat optimisme bezit ik gelukkig nog. Ik ben dus niet geheel voor „the survival of the fittest”, maar ik ben zeker niet voor „the survival of the unfittest”!

Wat het vestigingsverbod betreft, als men deze wet consequent wil uitvoeren, dan zal dit verbod m.i. onvermijdelijk zijn. Ik heb dat in mijn inleiding reeds geschreven. Als men deze wet wil uitvoeren en haar wil doen beantwoorden aan het doel, dat de indienen er mede hebben, dan had men eigenlijk het vestigingsverbod aan de wet moeten doen voorafgaan. Nu heeft Minister Colijn de sprekers in de Kamer, behoorende tot verschillende partijen, beantwoord. Onder die sprekers bevonden zich mensen, die ik haast werelddhervormers zou willen noemen en die hun licht lieten schijnen over de wenschelijkheid van den corporatieven staat of van de regeling of ordening van het bedrijf. De z.g. coördinatie!

Zoo waren er meer van die mooie woorden, maar de rest ontschiet mij: U weet het misschien beter dan ik. De heer Colijn heeft daarop heel aardig geantwoord met een aanhaling uit Goethe:

„Denn eben wo Begriffe fehlen,
„Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.”

In dezen buitengewoon ernstigen crisistijd zijn Regeeringsmaatregelen op velerlei gebied onvermijdelijk. Dat geef ik toe en ik aanvaard op dit gebied heel veel, omdat ik weet, dat het onvermijdelijk is. Alleen de directe Regeeringsinmenging verwerp ik en vooral in dezen tijd zou ik de Regeering, als het over crisismaatregelen en regeeringsbemoeiing gaat, een ander woord van Goethe willen toeroepen: „In der Beschränkung zeigt sich der Meister”.

Ik heb gezegd.

(Applaus)

De VOORZITTER:

Ik stel U voor, na deze inleiding van den heer Gelderman een oogenblik te pauseeren. De heer Gelderman heeft zich bereid verklaard, met de heeren, die dat wenschen, in debat te treden. Tijdens de pauze hebben de heeren, die aan het debat wenschen deel te nemen, gelegenheid, zich daarvoor bij mij op te geven.

Ik schors de vergadering dus voor een kwartier.

De vergadering wordt te 11.20 v.m. geschorst.

De VOORZITTER heropent te 11.45 v.m. de vergadering en stelt aan de orde het debat over de inleiding van den heer Gelderman. Als eersten debater heeft zich doen inschrijven de heer Mr. Van der Loo uit Den Haag.

De heer Mr. W. P. M. VAN DER LOO:

Mijnheer de Voorzitter,

Ik moge aanvangen met U hartelijk dank te zeggen voor de vriendelijkheid, dat U mij, hoewel geen lid van Uw college van vertrouwenslieden, toch in de gelegenheid hebt willen stellen, met den geachten inleider van gedachten te wisselen over dit zeer belangrijke onderwerp.

Op het eerste gezicht lijkt het verschil, dat tusschen den geachten inleider en mij zal blijken te bestaan, slechts van gradueelen aard. Immers, in beginsel erkent ook hij, dat de bemoeiing der overheid met het bedrijfsleven in dezen tijd in sommige gevallen onvermijdelijk is. In zijn betoog erkent hij o.a. de noodzakelijkheid van Regeeringssteun aan landbouw en aan tuinbouw — de wijze waarop buiten beschouwing gelaten. Bij nadere beschouwing echter blijkt het verschil dieper te liggen. Immers, in stelling II gaat de heer Gelderman uit van de gedachte, dat de huidige crisis opgelost zal zijn, als de noodige aanpassing aan een lager niveau zal hebben plaats gehad. De heer Gelderman ziet dus de oorzaak van de crisis in een verstoring van de verhouding tusschen vraag en aanbod. m.a.w. hij meent m.i., dat we hier met een conjunctuur-crisis te doen hebben, die automatisch, door uitzieken en door hier en daar wat steun te geven, zal verdwijnen. Ik zie de crisis echter als een structuur-crisis, die het economisch aanzien blijvend zal veranderen, zooals dat ook na elken grooten oorlog het geval is geweest. Deze structuur-verandering wordt o.a. getypeerd door de industrialisatie van de agrarische landen en de agrarisatie van de industriele landen, door autarkie, protectie, „Plan wirtschafft” e.d. Ik noem slechts het Amerikaansche experiment, de voornemens van Dr. Schacht, den overgang van Engeland naar de protectie, het verdrag van Ottawa, de multilaterale verdragen van Engeland met de Scandinavische landen enz. Wanneer Nederland zich nu in dit opzicht niet aanpast, dan biedt aanpassing aan een lager niveau geen uitzicht op blijvende verbetering. Het tijdvak van expansie is voorbij. De uitvoer heeft voor een groot deel opgehouden. Daarbij komt de verminderde consumptie. Nu is het m.i. onlogisch, nu — om niet te zeggen allen, dan toch velen — tot de binnenlandsche markt zijn teruggedrongen, alleen tegen het buitenland op te treden door middel van contingentteering (waartegen de geachte inleider geen bezwaar heeft) en niet op te treden tegen de dikwijls veel moordender binnenlandsche concurrentie. Ons land kan zich in dezen tijd de weelde van het elkander op leven en dood beconcurreren niet meer veroorloven. In toenemende mate immers heeft de strijd van onderneming tegen onderneming plaats gemaakt voor een strijd van land tegen land, waarbij de regeeringen niet werkeloos mee kunnen toezien. Ik ben het geheel eens men den geachten inleider dat het particulier initiatief in zoo ruim mogelijke mate moet blijven bestaan, maar dat mag niet ontaarden in een strijd van allen tegen allen. De landbouw en de industrie moeten zich aanpassen aan de gewijzigde omstandigheden en dat kan niet geschieden enkel door het particulier initiatief. Er moet zoo noodig leiding worden gegeven, als het particulier initiatief niet tot voldoende samenwerking kan komen. Waar dus die samenwerking dreigt schipbreuk te lijden op den onwil van enkelen, eischt het algemeen belang bindendverklaring, m.a.w. consolidatie van hetgeen door particulier initiatief is tot stand gekomen. Die samenwerking is niet alleen noodig voor het binnenland, om voldoende profijt te trekken van de contingentteeringsmaatregelen, maar ook om internationaal de markt te kunnen regelen. Ons volk is alleen te redden door verdergaande industrialisatie. Ik verwijs hiervoor slecht naar de resultaten der laatste beroepstelling. Dat proces wordt verhaast doordat onze groote afnemers van agrarische artikelen zich gaan organiseren. Het particulier initiatief moet in dien strijd gesteund worden door handelspolitieke maatregelen en door samenwerking. Naar ik meen, is de geachte inleider niet tegen bindendverklaring — althans niet in principe — wanneer deze tel

kens door een afzonderlijke wet zou tot stand komen. Als dat waar is, dan is er, naar ik meen, slechts een gradueel verschil tusschen onze opvattingen. Een voordeel zou dan volgens hem zijn, dat bij iedere wet de volksvertegenwoordiging en de publieke opinie zich een oordeel zouden vormen over een concreten maatregel. Ik zou den inleider echter willen vragen: acht hij 150 volksvertegenwoordigers geschikt — of geschikter dan het Departement, voorgelicht door deskundigen — om een en ander te beoordeelen? Het systeem van het nieuwe wetsontwerp waarover de kwestie gaat, is, dat de Regeering telkens, wanneer de bijzondere omstandigheden van een geval in aanmerking komen, in concreto een beslissing neemt. Ongetwijfeld zullen de belanghebbenden zich alvorens zij zich tot de Regeering wenden, ik zou bijna zeggen: uit lijfsbehoud — want men weet, dat het bij de Regeering niet zoo vlug gaat — alle moeite hebben gedaan om tot onderlinge overeenstemming te komen. Wellicht is de bemiddeling van personen, accountants, centrale werkgeversorganisaties en derzelver kundige bestuursleden ingeroepen om tot overeenstemming te komen. Wellicht is in een „erkende vereeniging” de hulp van den Regeeringscommissaris ingeroepen. Het is echter zeer goed mogelijk, dat dan toch nog een zeer kleine minderheid weigerachtig blijft en daardoor een duurzame samenwerking onmogelijk blijkt. Nu is het zeer goed mogelijk, dat bij een dergelijke minderheid de meest eerbare en eerbare motieven bestaan. Het geniale inzicht van enkelen kan inderdaad veel beter zijn dan het totale inzicht der massa, maar ik vraag U: bestaan er inderdaad bij de onwilligen steeds de meest eerbare motieven om weigerachtig te blijven? Maakt niet juist dikwijls een kleine minderheid — en ik vertrouw, dat Gij allen dit in Uw praktijk toch wel eens zult hebben ondervonden — niet dikwijls gebruik van haar machtspositie om, door juist „tegen de prijzen aan te gaan liggen”, voorwaarden te bedingen, die men niet anders dan onereus kan noemen? Kan dit wetsontwerp — ik laat nu daar, of de technische uitvoering ideaal is —, zooals ik het in een request van een invloedrijk lichaam zag uitgedrukt — „niet dienst doen als een stok achter de deur om dergelijke „afpersers” tot rede te brengen”? De geachte inleider vraagt zich af, of het nu wel zoo erg is, als iemand buiten het convenant blijft en daardoor de werking van deze afspraak wat zou verzwakken. Ik ben van meening, dat dit een blijvende onrust op de markt teweegbrengt en dat het vaak slechts de bedoeling van deze afzijdigen is om, door gedurende korten tijd even onder de vastgestelde condities te blijven, zich voor het volgend jaar een abnormaal hoog quotum te bedingen. Wanneer dan ook voor afzijdig blijven geen enkele reële grond aanwezig is, dan meen ik, dat het verzet van zulke enkelingen moet kunnen worden gebroken in het algemeen belang.

De geachte inleider spreekt in zijn praeadvies en ook in de toelichting, die hij hedenochtend heeft gegeven, voornamelijk over prijsafspraken. Ik geloof — en verschillende vereenigingen bewijzen het — dat wij niet alleen aan prijsafspraken behoeven te denken. Het stellen van normale leverings- en betalingsvoorwaarden en het invoeren van een informatiesysteem kunnen voorkomen, dat niet-kapitaalkrachtige afnemers parasiteeren op het veel te lange crediet, hun door zwakke leveranciers toegestaan. Het stellen van kwaliteitseischen kan rommelproductie voorkomen en daardoor het publiek beschermen. De geachte inleider vraagt zich nu af, of de Regeering wel deskundig kan worden geacht om een en ander te beoordeelen. Zij zal hiervoor worden voorgelicht door den Economischen Raad en vooral door den Regeerings- of contactcommis-

saris, die, wil hij zijn taak naar behooren vervullen, zich geheel moet inleven in het bedrijf en alle vergaderingen van het bestuur zal moeten bijwonen om geheel au courant zijn oordeel te kunnen uitspreken. Bovendien: wanneer deze machtigingswet zal zijn aangenomen, betreedt de Regeering in het geheel geen nieuw, haar onbekend terrein. Ik noem maar de Crisisinvoerwet, de nieuwe methode bij het afsluiten van handelsverdragen, de Retorsiewet, de machtigingswet in zake het tarief van invoerrechten, waarbij de Regeering steeds tegenstrijdige particuliere belangen tegen elkaar moet afwegen en toetsen aan het algemeen belang. Een bezwaar wordt geacht, dat bij den opzet van het ontwerp alles binnenskamers zal geschieden. Ik wijs daartegenover op den plicht tot publicatie en op ministerieele verantwoordelijkheid. Maar zou de Regeering niet juist hierbij een les getrokken hebben uit de praktijk van de Crisisinvoerwet, waarbij dikwijls is gebleken, dat het houden van een „public hearing” voor een contingentieering volmaakt onmogelijk is en dat daarmee dan ook de hand wordt gelicht?

De geachte inleider heeft bij zijn mondelinge toelichting vooral het bezwaar kenbaar gemaakt, dat de vakvereenigingen — hij zal wel de vakvereenigingen der werklieden bedoeld hebben — hierbij een te groote rol zullen spelen. Ik mag hierbij opmerken, dat in het wetsontwerp geenszins ook slechts eenige macht aan vakvereenigingen wordt gegeven. Wel wordt er in het Voorloopig Verslag op aangedrongen, wanneer het adviseerend college — de Economische Raad — zijn adviezen moet uitbrengen, daarbij ook de vertegenwoordigers der arbeidersorganisaties te hooren, maar van een direct ingrijpen in de wet zelf is mij niets bekend, ook niet, dat daarom gevraagd zou zijn. Ik kan hierbij ook verwijzen naar de Bedrijfsradenwet, waarbij allerlei mogelijk is, maar waarvan wij tot dusverre niets hebben gezien. Ik acht het dus verkeerd, nu reeds een wetsontwerp af te keuren, wegens feiten, die zich wellicht later eens zullen voordoen.

Een voordeel van het „uitzielen” acht de geachte inleider, dat dan enkele ondernemingen zullen moeten verdwijnen en dat daardoor andere rationeeler zullen kunnen werken. Ik zou deze stelling in haar algemeenheid niet durven onderschrijven, want het doet zich m.i. niet alleen voor, dat het gaat om „the survival of the fittest”, maar vaak om „the survival of the richest”. Het zijn geenszins steeds de slechtst geleide bedrijven, die het loodje leggen. Integendeel, vaak komt het voor, dat zeer goed geoutilleerde bedrijven er aan gaan en dan bewijst toch ook weer de praktijk, dat een dergelijk goed geoutilleerd bedrijf voor een appel en een ei wordt opgekocht en daarna, ontdaan van een massa lasten, die op de anderen drukken — ik noem maar: oude voorraden, dubieuze debiteuren, pensioenlasten e.d. — een moordende concurrentie gaan aandoen aan hen, die zich sterk hebben gevoeld, maar die in werkelijkheid opnieuw op de proef zullen worden gesteld.

Mijnheer de Voorzitter!

Ik meen dus, dat de Regeering verplicht zal zijn, een oordeel over de verbindendverklaring van ondernemersovereenkomsten uit te spreken en ik meen ook, dat men, als men zich in principe niet verzet tegen steun aan en dwingend optreden in landbouw en scheepvaart — de wijze waarop nogmaals buiten beschouwing gelaten — ook niet afzijdig zal kunnen blijven van industrie en handel — den middenstand inbegrepen — die er in vele opzichten werkelijk niet beter aan toe zijn dan landbouw en scheepvaart. Daarnaast, Mijnheer de Voorzitter — en de geachte inleider heeft ook reeds deze consequentie getrokken — zal de Regeering vestigingseischen

moeten stellen om het saneeringsproces te verhaasten. Ik vermoed, Mijnheer de Voorzitter, dat Uw vereniging, die in haar statuten een scherpe selectie eischt en er daardoor juist voor heeft kunnen zorgen, dat het beroep op een hoog peil blijft, dit laatste zeker wel met mij eens zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter,

Alle landen zijn in de richting gegaan of gaan reeds in de richting, door mij beschreven. Naar mijn meening zal ons land het advies van den heer Gelderman: „rustig afwachten” niet kunnen opvolgen. Er moet gehandeld worden of, op zijn oud-Hollandsch uitgedrukt: „pompen of verzuipen”!

Ik dank U.

(Applaus)

De heer C. DE REGT:

Mijnheer de inleider, Mijnheer de Voorzitter, Geachte Vergadering.

Gij allen zult met veel belangstelling het praeadvies van den geachten inleider hebben gelezen en kennis genomen hebben van de mondelinge toelichting. Naar aanleiding van een en ander ben ik zoo vrij, het volgende te berde te brengen:

De inleider noemt zijn onderwerp: „De bemoeiingen van de overheid met het bedrijfsleven” en komt aan het slot tot 4 conclusies. Nu versta ik onder „bedrijfsleven” de samenwerking der drie factoren: productie, distributie en consumptie. Nu treft het mij, dat de inleider in zijn betoog speciaal de productie heeft behandeld. De distributie wordt met een enkel woord aangehaald, terwijl de bemoeiingen der overheid, wat de consumptie betreft, niet worden genoemd.

De inleider schrijft de meerdere bemoeiingen van de overheid niet het bedrijfsleven voornamelijk toe aan de tegenwoordige crisis. M.i. ligt de oorzaak dieper. In vroegere eeuwen hebben wij eveneens een groote mate van overheidsbemoeiing gekend; de periode van de physiocraten heeft toen plaats gemaakt voor die der mercantilisten. Het stelsel van den vrijhandel deed zijn intrede en heeft jaren lang goede diensten aan het bedrijfsleven bewezen. Dit stelsel van vrijhandel bevorderde de vrije concurrentie, waardoor een zekere stabiliteit tusschen productie, distributie en consumptie ontstond, welke zich kon blijven handhaven, omdat er in het algemeen in dien tijd een goederenschaarschte bestond. Een nadeel van de vrije concurrentie was echter, dat zij de anarchie in de productie in de hand heeft gewerkt. Deze stabiliteit tusschen productie, distributie en consumptie is echter verbroken door de ontwikkeling van het industriele tijdperk sedert het midden van de 19e eeuw. M.i. is het een verdienste van de technocraten, die er op gewezen hebben, dat de capaciteit per man, welke gedurende 6000 jaren vrij stabiel gebleven is, in de 19e en 20ste eeuw enorm is toegenomen. Wanneer die capaciteit in het eerste tijdvak a. bedroeg, zoo kwamen de technocraten op een tegenwoordige capaciteit in de V. S. van Noord-Amerika van 75 a., een cijfer, dat moeilijk is te controleren. Dat echter de vooruitgang enorm is, zegt ook Kimball in zijn werk: „Principles of Industrial Organisation”, waarin hij o.a. de A. O. Smith Corporation of Milwaukee aanhaalt, een fabriek, die een capaciteit heeft van 7000 automobielen per dag en die het automatisch werken zoozeer heeft toegepast, dat slechts 200 man in deze fabriek werkzaam zijn, terwijl een dergelijke fabriek bij een normale uitrusting en gewone arbeidsmethode zeker

1000 man noodig zou hebben. Door deze enorme verhooging van de capaciteit per man kon het productie-apparaat zich in dezelfde mate ontwikkelen, niet alleen op technisch, maar ook op landbouwkundig gebied. De distributie hield met de productie vrijwel gelijken tred, maar de consumptie kon het geproduceerde niet opnemen. De stabiliteit tusschen productie, distributie en consumptie was verdwenen. Om U een voorbeeld te geven van de wanverhouding deel ik mede hetgeen ik las in een brochure over Technocratie en Maatschappijbouw van Drs. Van der Lely, nl.:

„Wanneer onze arbeidsorganisatie, economische-, contrôle-, en regelingsmethoden tot een toestand voeren, waarbij „30.000.000 menschen met hoofd en handen gedwongen werk- „loos blijven en men leest (gegevens hulpcomité tot leniging „van den wereldnood in Boston), dat in 1933 2.400.000 men- „schen van den honger stierven en in dat jaar in de wereld „tevens vernietigd werden:

„ 2.500.000 kg suiker
„ 400.000 wagons graan
„ 144.000 wagons rijst
„ 267.000 zakken koffie en
„ 1.400.000 kg vleesch,

„benevens in ons land (gegevens „Tuinderij” bureau veilin- „gen):

„ 25.000.000 kg sluitkool
„ 38.000.000 kg vroege aardappelen
„ 3.000.000 stuks bloemkool
„ 6.000.000 stuks andijvie
„ 3.000.000 stuks komkommer
„ 14.000.000 kroppen sla,

„dan kunnen wij misschien begrijpen

De VOORZITTER: Wilt U zich wat meer tot het onderwerp bepalen?

De heer C. DE REGT:

Ik meen daarom, de meerdere bemoeiingen der overheid met het bedrijfsleven te moeten toeschrijven aan de ontstane wanverhouding tusschen de drie factoren van het bedrijfsleven: productie, distributie en consumptie.

In zijn praeadvies heeft de inleider de experimenten genoemd in Rusland, Italië, Duitschland en Amerika. M.i. moet ook worden vermeld het experiment van Engeland met zijn Dominions en koloniën, bedoeld in het verdrag van Ottawa, terwijl het verdrag van Oslo tusschen Scandinavië en ons land in dezelfde richting wijst.

Het is dus duidelijk, dat de overheidsbemoeiingen voorloopig wel gehandhaafd zullen blijven en wellicht nog verder in het bedrijfsleven zullen ingrijpen, niet alleen ten behoeve van nationale, maar ook van internationale belangen. Wat het laatste betreft, meen ik te moeten wijzen op hetgeen in die richting reeds is bereikt door de vaststelling der quota voor tin, rubber en thee. Met suiker en petroleum is men nog niet tot overeenstemming gekomen, hoewel daartoe door de belanghebbende landen reeds vele onderhandelingen zijn gevoerd.

Overgaande tot de bemoeiingen der overheid met de distributie, merk ik op, dat de inleider met een enkel woord over het vervoer-apparaat heeft gesproken. Gaarne zou ik ook zijn meening ver-

nemen omtrent het verkoop-apparaat. Naar mijn meening heeft de vrije concurrentie er toe geleid, dat die concurrentie zoo scherp en moordend is geworden, dat verschillende zaken en bedrijven slechts een noodlijdend bestaan hebben. De overheid heeft zulks in verschillende landen dan ook ingezien en voorschriften uitgevaardigd betreffende de vaststelling der verkoopprijzen, het verbod van het geven van kortingen aan particulieren, het geven van licenties voor het oprichten van nieuwe zaken enz. In dit opzicht is hier te lande nog niet veel tot stand gekomen. Ik zie echter aankomen, dat sommige takken van handel zich noodgedwongen tot de overheid zullen wenden, wanneer zij zien, dat zij zelf niet tot samenwerking kunnen komen, integendeel, elkaar door de hevige concurrentie in den grond zullen boren.

De inleider spreekt niet over de bemoeiingen der overheid met de consumptie. En toch is het m.i. de consumptie, die het eerst geholpen dient te worden. Het productie- en distributie-apparaat zijn groot genoeg om de goederen te produceeren, resp. te distribueeren, maar het hokt, wanneer de gedistribueerde goederen aan de consumenten moeten worden overhandigd, omdat de consumenten geen voldoende ruilmiddelen hebben om zich de goederen aan te schaffen. Gaarne zal ik van den inleider vernemen, of het niet tot de taak van de overheid behoort, hier in te grijpen. Ik geef toe, dat dit zeer ver-strekkende gevolgen kan hebben, omdat zij dan ook op het terrein van het geldwezen zal komen.

De VOORZITTER: Ik kan U tot mijn spijt geen verderen tijd geven.

De heer C. DE REGT: Ik ben direct klaar.

Voorbeelden van een dergelijk ingrijpen zijn: devaluatie, beperkende bepalingen in het deviezenverkeer, clearingwetten. Deze maatregelen gaan echter nog niet zoover, dat zij de consumenten aan voldoende ruilmiddelen helpen. Heeft de overheid hiertoe naar de meening van den inleider maatregelen te nemen? Moet de bemoeiing van de overheid ten slotte zoo ver gaan, dat de enkeling, in plaats van een aanslagbiljet in de inkomsten- en vermogensbelasting een aanslagbiljet ontvangt, aangevende, hoeveel hij per jaar zal ontvangen en waar en hoe lang hij zal werken?

U zult uit mijn betoog en mijn vragen wel begrepen hebben, dat naar mijn meening in de toekomst de bemoeiingen der overheid met het bedrijfsleven sterk zullen toenemen en wel, omdat het vraagstukken betreft, die niet door enkelingen of combinaties van enkelingen opgelost kunnen worden.

De Heer Drs. E. S. OFFRINGA:

Mijnheer de Voorzitter, Geachte Vergadering.

In de eerste plaats kwijt ik me van den plicht, U als gast hartelijk te danken, dat ik op dezen dag in Uw midden mag vertoeven, en dat U mij de vrijheid heeft vergund, eenige oogenblikken te spreken. Ik zal het zeer kort maken.

De heer Gelderman is al vele jaren een papieren kennis van mij: ik heb van zijn bemoeiingen zeer dikwijls gelezen in de Nieuwe Rotterdamsche Courant, en deze zijn mij zeer sympathiek.

Dit geldt in niet mindere mate van hetgeen ik van morgen van den Heer Gelderman heb gehoord; ik ben blij, hem nu te hebben mogen zien, en zijn stem, en wat hij heeft te berde gebracht, te hebben mogen aanhooren. Maar niettemin moet ik mij ontpoppen

als een antipode van dezen heer. Misschien mag ik even den degen met hem kruisen.

Uit de stellingen van den geachten referent blijkt, en de heer Gelderman heeft dit ook nog gezegd, dat hij nog hoop heeft op een oplossing van de huidige economische crisis, in dien zin, dat we mogen verwachten een terugkeer van de oude wereldstructuur.

Ik kan dat geloof niet deelen; ik ben er absoluut van overtuigd, dat wij — gelijk de eerste debater heeft gezegd — naar een andere structuur gaan, en misschien ook wel naar een gansch andere structuur moeten gaan.

De heer Gelderman is, zooals uit zijn geheele referaat blijkt, nog: „issu du libéralisme”. Ik zou mij, volgens afkomst, bij deze vergadering moeten aandienen als „issu du Calvinisme”, dus in de lijn van den heer Colijn, dien de inleider zooeven nog heeft aangehaald. Nu mag ik niet nalaten, den referent voor de samenstelling van zijn referaat groote hulde te betuigen, ondanks het feit, dat betoog en strekking niet mijn volle sympathie kunnen hebben.

De heer Gelderman heeft het voorrecht gehad, in zijn jeugd in Engeland te mogen wonen, en er onder meer de Trade Unions te bestudeeren. Ik heb, behalve in Engeland en in Frankrijk, ook in Duitschland mogen vertoeven, en Trade Unions en vakorganisaties mogen bestudeeren. Het was voor mijn studie en practische opleiding noodzakelijk, even noodzakelijk als het was, dat ik er tegelijkertijd hard moest werken, om mijn brood te verdienen. Ik denk wel, dat de weg van den heer Gelderman in dit opzicht wat gemakkelijker is geweest. Dat was *zijn* kans, *de mijne* was iets minder gunstig, maar toch ben ik er in geslaagd, ook een en ander „op te doen”.

Wat ik mij daarbij steeds tot plicht heb gesteld, was: Wees objectief. Uit predikantenfamilie geboren, heb ik een religieuze levensbeschouwing. Nog heden ten dage geloof ik, zelfs bij de groote ellende, die er in de wereld is, nog steeds in een Almachtig God, die de wereld bestuurt, het leven van fabrikanten, van arbeiders, van middenstanders leidt, en Die ons zal brengen op een weg, dien wij op dit oogenblik nog niet klaar kunnen zien.

Ondanks het feit, dat ik mijzelf steeds den plicht der objectiviteit heb opgelegd, heb ik in al die jaren voor de wegen en de daden van het liberalisme, en ook voor die van het kapitalisme, geen bewondering kunnen krijgen: „I could not be an admirer of capitalism”.

Want ik heb veel leed, veel verdrukking gezien. Ik heb gezworven door fabrikanten- en arbeiderskringen, en, hoezeer ik steeds getracht heb, objectief te blijven, ik heb mij niet kunnen onwristelen aan de overtuiging, dat er ondanks mijn geloof in het Godsbestuur nameloos veel ongerechtigheid in de wereld is. Ik weet, dat zij hier op aarde nooit zal verdwijnen. Zij zal eenmaal verdwijnen, maar op een gansch andere manier, waarover ik nu niet behoef uit te weiden. Er zijn er hier misschien, die begrijpen, wat ik bedoel. Er zullen er misschien ook zijn, die mij zullen uitlachen, en mij een achterlijken stumper zullen noemen.

(Zich wendend tot Prof. Dr. N. J. Polak, die ontkennend het hoofd schudt:

Ja, Prof. Polak, ik vrees toch van wel, hoor!

Ik waardeer ten allen tijde zeer het goede, dat de heer Gelderman heeft gedaan, en de welwillende, zeer humane houding, die hij steeds aanneemt. Maar toen hij, sprekend over de medewerking van de Bedrijfsraden aan de inrichting van het Bedrijf, zeide: „daar hebben ze niets mee te maken”, heeft hij mij in heilige

gevoelens gekwetst. Hier komt dan toch weer uit, dat de heer Gelderman, gentleman die hij is, toch blijft aanhanger van liberalisme en kapitalisme. Toch zal hij moeten inzien — hij zal het misschien nog beleven — dat het kapitalisme heeft afgedaan. Ook de eerste debater heeft daarop gewezen, als ik hem goed heb begrepen.

De VOORZITTER: Denkt U aan den tijd?

De Heer Drs. OFFRINGA:

Denkt U eens aan fascisme en nationaal-socialisme, en denk niet, dat ze geen toekomst hebben! Wij zijn hier in Nederland wat nuchterder en zeer vrijheidslievend, maar desondanks vrees ik — ik zeg niet dat ik het hoop —, dat wij daar heen gaan. En hoe zal het dan gaan?

De heer Gelderman heeft ook Amerika aangehaald. Welnu, — en hiermede wil ik eindigen — daar hebben toch Regeering en Volk gestreefd naar samenwerking, meer dan in Engeland. Ik ben ook geen volle bewonderaar van de Trade Unions. Maar welken kant gaat het thans in Amerika uit? Daarover heeft de heer *Gelderman* niets gezegd; misschien wil hij het nog doen. Ik althans zou zeer gaarne vernemen, hoe hij hierover denkt.

En ten slotte geloof ik, dat gelijkheid niet zal wonen op deze aarde. Daarin kan ik, die een Almachtig God erken, niet gelooven. Maar ik hoop, onder leiding van dien God op steeds meer toenadering. Die toenadering zal er onder de leiding van een verstandige goede en eerlijke overheid moeten komen, want ondanks de goede bedoelingen, die bij de beste aanhangers van het kapitalisme aanwezig zijn, is dit er niet in geslaagd, misstanden, waarover we al zooveel jaren spreken, op te ruimen. Ik meen dus: per slot van rekening moet de overheid ingrijpen. Zij zal dat moeten doen omdat het kapitalisme toch zal moeten verdwijnen, en er nog steeds gezegd kan worden:

„C'est de chez ceux qui occupent les cimes du paysage, qui s'appelle la vie, que descent le vice”.

Ik dank U, mijnheer de Voorzitter.

De heer Drs. A. MEIJ:

Mijnheer de Voorzitter, Geachte vergadering,

Met zeer veel belangstelling heb ik kennis genomen van het referaat van den heer Gelderman, in het bijzonder, omdat hier een man uit de praktijk sprak over een zeer belangrijk vraagstuk van economische politiek. Die belangstelling geeft mij aanleiding tot het maken van enkele opmerkingen, die — de heer Gelderman moge het excuseeren — zich meer zullen richten op hetgeen hij ons in geschrifte heeft gegeven dan op hetgeen hij mondeling heeft opgemerkt.

De heer Gelderman is tegen overheidsinmenging in het bedrijfsleven. Hij keurt die echter goed bij uitzondering, in bepaalde gevallen, zooals crisissomstandigheden. In het algemeen zou ik willen vragen: Licht in die opvatting, van zakelijk standpunt gezien, niet eenige inconsequentie? Het bedrijfsleven vraagt overheidshulp en keurt die goed, als het slecht gaat, maar wijst bemoeïing met en toezicht op de bedrijven af voor de jaren, waarin het bedrijf floreert. Kan men dit zakelijk eigenlijk wel zoo stellen? Bovendien: de heer Gelderman eenerzijds, onze overheid prijzend, omdat zij de contingentteering als noodzakelijk kwaad toepast, laakt aan den ande-

ren kant diezelfde overheid (op pag. 2 van zijn inleiding), omdat zij niet voldoende drastische bezuinigingen invoert — Nederland heet het duurste land ter wereld — die het leven op lager niveau zouden kunnen brengen. Dat is dus een ingrijpen van de overheid, dat naar het oordeel van den heer Gelderman gemotiveerd en gewenscht is, omdat er een crisis heerscht. Maar hetgeen de heer Gelderman daar zegt slaat niet op het ingrijpen in het bedrijfsleven.

De heer Gelderman spreekt hier over bezuinigingen op het staatsbudget. Verwacht hij daarvan een sterken invloed op onzen export en op verlaging der bedrijfskosten? Ik heb het verband tusschen bezuiniging op de Staatsuitgaven en daling van de lasten der bedrijven niet gevonden. Ik zou mij kunnen voorstellen, dat de heer Gelderman vergroting van den export zou zien als een gevolg van een algemeene daling der arbeidsloonen. Dan moet hij echter ook komen tot een algemeene verlaging van de bedrijfskosten. Ik denk daarbij als accountant natuurlijk in het bijzonder aan den invloed, dien de hoge balanswaarde der duurzame productiemiddelen bij de slappe bezetting op deze kosten uitoefent. In de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp, dat de heer Gelderman heeft besproken, wordt dit onderwerp ook aangeroerd. Aannemende, dat de crisis bestaat in het afglijden naar een lager niveau, zou het bedrijfsleven inderdaad gediend worden, indien de productiemiddelen en de geheele bedrijfstoestand zoo snel mogelijk daarmede in overeenstemming zouden worden gebracht. De regeering heeft echter geen machtsmiddelen om daartoe te dwingen. De heer Gelderman erkent, dat er voorloopig geen emplot zal zijn voor het vergrootte productie-apparaat. Ik ben van dezelfde overtuiging, maar hoe komen wij hier tot aanpassing? De heer Gelderman wenscht, dat er geen machtsmiddelen zullen zijn tot systematische saneering van den bedrijfstoestand. Ik ben van meening, dat dit wetsontwerp een eerste en zeer voorzichtige stap in die richting is. De heer Gelderman beveelt aan, de kat uit den boom te kijken, maar dan blijft de toestand, zooals hij dien op pag. 2 van zijn inleiding heeft geschetst. Ons land blijft dan een duurte-eiland. Zou nu, waar het particulier initiatief tekortschiet — tekort moet schieten misschien — in zijn pogingen om tot een systematische saneering van den bedrijfstoestand te geraken, de overheid niet kunnen en moeten ingrijpen? Ik geloof, dat hier geen beginsel in het geding is, waarbij wij moeten denken aan Rusland, Italië en Duitschland, maar een oud Nederlandsch beginsel, dat in het geheel niet als een revolutionnair beginsel behoeft te worden gekenschetst.

In het algemeen nog dit: Er heerscht een crisis. De heer Gelderman neemt aan, dat wij zullen terugkeeren tot den toestand, waarin het particulier initiatief weer vrij zal kunnen „schalten und walten”. Ik zou willen vragen: bestond er vóór de tegenwoordige crisis, tijdens de jongste hausse, nog wel iets van dat, wat het liberale dogma van het particulier initiatief ons schetst? Kenden wij niet toen reeds eigenlijk een zeer gebonden toestand in het economisch leven en bleken niet juist de fouten en gebreken, die aan dien toestand van economische gebondenheid inhaerent zijn, mede oorzaak van de zeer verkeerde verhouding tusschen de beschikbare productie-capaciteit en het afzetvermogen? De heer Gelderman knikt bevestigend. Ik zie dus, dat hij in dit opzicht dicht staat bij hetgeen ik opmerk dan ik uit zijn derde stelling zou mogen afleiden. Dat doet mij genoegen.

Ik zou er alleen nog op willen wijzen, dat, blijkens zijn monde-

linge toelichting, de bezwaren van den heer Gelderman in hoofdzaak gericht zijn op hetgeen in een verre toekomst, die wij geen van allen in de hand hebben of kunnen beoordeelen, zou kunnen voortvloeien uit een inmenging der overheid. Het zijn die bezwaren, welke hem aanleiding geven tot een zoo afwijzende houding. Moet men onder den druk der huidige omstandigheden niet veel liberaler staan tegenover het wetsontwerp, dat de overheid ons nu aanbiedt en erkennen, dat dit zeer goede en gewenschte elementen bevat, mits het op de juiste wijze wordt gehanteerd? Ik geloof, dat wij een te grooten invloed van de vakvereenigingen of een copieeren van Russische of Duitsche voorbeelden van de huidige Regeering niet behoeven te vreezen. Ik geloof dus, dat de argumenten, die tegen het wetsontwerp worden aangevoerd, berusten op den angst van den ondernemer. Dat is begrijpelijk, maar daardoor wordt de zaak toch zwarter voorgesteld dan zij werkelijk is.

(Applaus).

De heer D. BLOK vraagt het woord.

De VOORZITTER vraagt den heer Blok, of hij genoeg heeft aan 5 minuten.

De heer BLOK: Enkele minuten meer.

Mijnheer de Voorzitter, Geachte vergadering,

Met klimmende belangstelling heb ik kennis genomen van de inleiding van den spreker van hedenochtend en van de conclusies, waarin deze inleiding ten slotte haar neerslag vindt. De wijze van behandeling der kwestie, welke in het centrum der publieke belangstelling staat, is glashelder, dwingt tot overdenking en werkt daardoor tevens als een prikkel om de gelegenheid, met den geachten inleider van gedachten te wisselen, met beide handen aan te grijpen.

Entre parenthèses merk ik op, dat enkele begrippen als aanpassing aan een lager niveau, door den referent niet nader gedefinieerd zijn. Ik vertrouw, dat daardoor geen begripsverwarring zal ontstaan. Ten aanzien van het lager niveau b.v. heb ik in de eerste plaats gedacht aan lager prijspeil en eerst daarna aan een lager levenspeil.

De heer Gelderman gaat uit van de praemisse, dat de crisis geen tijdelijke inzinking is, waarop een algemeene opleving zal volgen, maar „een afglijden naar een belangrijk lager niveau, waarop iedereen zich zal moeten aanpassen.” (Zie pag. 2 van de inleiding). Of deze stelling juist is, weten wij nog niet, zij moet nog bewezen worden, doch met de zeer groote mogelijkheid, dat het zoo is, dient inderdaad rekening te worden gehouden door ieder, die in het maatschappelijk bestel verder wil zien ingrijpen. Iets verder zegt de geachte referent:

„Wat nu de aanpassing betreft, slaat ons land een droevig „figuur. Nederland is nog het duurste land der wereld en als „deze Regeering niet spoedig zeer drastische bezuinigings- „maatregelen neemt, zal het dat ook wel voorloopig blijven.”

Met deze punten als grondgedachte komt de inleider tot de conclusies I en II, n.l. dat het onvermijdelijk is, dat de overheid ingrijpt met het oog op de noodige aanpassing aan het lager niveau en zoolang, tot dit is bereikt.

Mijnheer de Voorzitter,

De geachte inleider wil dus de overheidsbemoeiing zoo gauw mogelijk doen beëindigen. Accoord. Hij verwacht blijkbaar van de overheidsbemoeiing, dat deze de aanpassing aan een lager niveau zal bevorderen, of — laat ik mij nog voorzichtiger uitdrukken — zal vergemakkelijken en in bepaalde banen zal leiden, teneinde op deze wijze al te groote stoornissen in het productie-apparaat te voorkomen. Ware dit alles zoo, wederom: accoord. Ik vrees echter met groote vreeze, dat men, dus doende, ondanks de beste bedoelingen en ondanks zichzelf, er toe zal medewerken, het paard van Troje binnen te halen. Immers, wat wij tot nu toe hebben gezien van de overheidsbemoeiing bracht het niveau hooger en niet lager, maakte het leven duurder en niet goedkooper. En al kan men mij nu tegenwerpen, dat deze overheidsbemoeiing — de steunverleening — met gene overheidsbemoeiing — die aanpassing beoogt — niets te maken heeft, te ontkennen valt toch niet, dat door de steun-verleening vele eerste levensbehoeften duurder en te duur zijn geworden, dat contingenteringen en wat dies meer zij prijsverhoogend hebben gewerkt en dat, indien in handel en industrie aan de overheidsbemoeiing een grootere plaats wordt ingeruimd, de kans zeer groot is, dat dit proces verderen voortgang zal hebben.

Dat ik de overheidsbemoeiing in dezen crisistijd zonder meer en voor alle gevallen van de hand wil wijzen, als middel van herstel en tot instandhouding, mag men uit het voorgaande echter niet opmaken, wel, dat men zeer voorzichtig moet zijn in de hanteering van dit middel. Men moet daarbij oppassen, dat men oorzaak en gevolg niet met elkaar verwart, dat deze bemoeiing niet ontaardt in het steunen van slecht gaande bedrijven, doch dat men alleen het maatschappelijk en collectief belang dient zonder maatregelen, die jonge, energieke beginners uitstooten en het hun onmogelijk zouden maken, zelfstandig te beginnen; zonder maatregelen, die den individueelen burger weer het gelag doen betalen door o.a. in den koop prijs blijvend te doen opnemen de rente, de afschrijving en het onderhoud van dat deel van het totale vervoer- en productie-apparaat, waarvan men thans reeds kan zeggen, dat het nimmer meer productief aangewend zal behoeven te worden.

Op pag. 2 zegt de inleider, dat het noodig is, dat de Regeering zeer spoedig drastische bezuinigingsmaatregelen neemt, met het oog op de aanpassing aan een lager niveau. Dat desideratum werkt hij echter niet nader uit; al gaat dit misschien buiten zijn eigenlijk onderwerp om, het nauwe verband, dat hijzelf legt en dat, blijkens de conclusies, mede de kern der zaak raakt, had wellicht toch een nadere beschouwing gewettigd. Drastische bezuinigingsmaatregelen wil hij. Accoord. Maar waarop? Op salarissen, loonen, pensioenen of steun? Is dit bij de tegenwoordige duurte nog wel verder mogelijk? Deze soort van bezuiniging heeft ten slotte haar natuurlijke grenzen. Beter is het dus, eerst de duurte-oorzaak weg te nemen, die met den kostprijs en de normale winst niets te maken heeft en eerst dan verder te bezuinigen op dezen post.

Wat dan wel? Diensten geheel of gedeeltelijk opheffen, bezuiniging op sociale maatregelen, op leger en vloot, op onderwijs? Dat gaat ook zoo maar niet. Verlenging van den aflossingstermijn van leeningen? Dat ware misschien te doen, hoewel het nageslacht dan wellicht minder vriendelijk over ons zal denken. Deze verschuiving heeft, dat weet ik, niets met bezuiniging te maken, maar als ik den geachten inleider goed begrijp, wil hij door bezuiniging komen tot vermindering van den belastingdruk en daardoor tot een algemeen lager niveau. Immers, hij stelt zich geheel in op het lagere

niveau en accepteert nolens volens de regeeringsbemoeïing om zoo snel mogelijk tot consolidatie van den door hem gedachten toestand te komen. Dan ligt het ook in zijn lijn, mede die regeeringsbemoeïingen aan te bevelen, welke direct gericht zijn op dat snellere bereiken van het lager niveau, b.v. in zake de hypotheekrente met het oog op de verlaging der huishuren. Dat is beter dan een verdere verarming van de huiseigenaren door het aanmoedigen van woningbouw, die het overschot van woningen onnoodig doet toenemen. Verder aanpassing van de grond- en straatbelasting aan de lagere huren; maximum prijzen voor de eerste levensbehoeften.

Het zij mij daarom vergund, den inleider in overweging te geven, zijn tweede conclusie — dit ter voorkoming van misverstand en om tot een goed begrip van zaken te komen — met eenige woorden aan te vullen en deze als volgt te lezen:

„Deze bemoeïing zal met alle ten dienste staande middelen „mede gericht moeten zijn op verlaging van het niveau en „geleidelijk moeten afnemen en ophouden, naarmate de „noodige aanpassing aan een lager niveau plaats heeft gehad „en daarmede de crisis geliquideerd is.”

De heer L. VERWOERD:

Dames en heeren, Geacht Bestuur,

Ik ben U dankbaar voor Uw uitnoodiging om hier aanwezig te zijn, omdat ik als Voorzitter van een organisatie, die in het ahangige wetsontwerp speciaal is bedoeld, tamelijk veel met dat ontwerp te doen heb gehad.

Ik mag wel zeggen, dat de heer Gelderman vrijwel op hetzelfde standpunt staat als ik. Mijn eigen opvattingen zijn liberaal, maar ik heb mij verplicht gezien, in dezen crisistijd van paard te verwisselen, zooals een goed koopman betaamt en ik heb mij op een terrein moeten begeven, dat ik in het geheel niet bewonder. Ook ik acht een ordening — een definitieve ordening van het bedrijfsleven absoluut onjuist, even onjuist als handelstractaten, waarin quota worden vastgesteld, die door den tredmolen van het economisch leven na zeer korten tijd al onjuist gegrepen blijken te zijn. Dat neemt echter niet weg, dat juist daarom door ons een organisatie is opgebouwd, met het oogmerk, het particulier initiatief volledig te laten bestaan. De bedoeling was dan ook, alleen een wettelijke sanctie te verkrijgen, voor zoover het de bindendverklaring van bedrijfsorganisaties betreft, met toezicht daarop door een Regeeringscommissaris, teneinde te beoordeelen, of de regelingen, die in die organisatie worden gemaakt, niet in strijd zijn met het algemeen belang of het belang van consumenten. Overigens zou het bedrijfsleven, georganiseerd in een groote organisatie, hebben te beoordeelen, welke maatregelen tijdelijk — ik zeg met nadruk: tijdelijk — noodzakelijk zijn. Die maatregelen zouden dan ook — en dit is een stricte noodzakelijkheid voor het bedrijfsleven — door dezelfde organisatie onmiddellijk weer te niet moeten kunnen worden gedaan, indien zou blijken, dat de verhoudingen in het economisch leven en op internationaal gebied veranderen. Die mogelijkheid hebben wij willen creëren. In plaats daarvan hebben wij echter een machtigingswet gekregen, die niet de organisatie bindt, maar die het zwaartepunt en de verantwoordelijkheid juist verlegt van het bedrijfsleven naar de Regeering en dit acht ik, die nu een organisatie van 17.000 bedrijven heb te leiden, verkeerd.

Wanneer ik een aanmerking zou willen maken op het praeadvies

van den heer Gelderman — dat ik met groote bewondering heb gelezen, want ook ik wil op dit terrein maar heel schoorvoetend vooruitgaan — dan zou het zijn op deze passage:

„En tevens vraag ik mij af: is het zoo vreeselijk, dat men „in sommige gevallen in zijn compromis om eenheid te verkrijgen aan buitenstaanders wat meer concessies zal moeten „doen?”

Ik heb gehoord, dat de heer Gelderman zelf ook wel eens getracht heeft, bedrijfsgenooten bijeen te krijgen en ik zou hem willen vragen: Wanneer ik als koopman en industrieel de kans krijg om door er buiten te blijven een voordeel te behalen op mijn bedrijfsgenooten, dan ga ik er toch niet in? (Gelach).

De toestand moet niet zoo zijn, dat de Regeeringsautoriteiten en -ambtenaren over onze bedrijven oordeelen. Dat moeten wij zelf doen, maar niet met een meerderheid, zooals de Bedrijfsradenwet die wil of in een „fifty-fifty” positie. Wij moeten het doen, ook in overleg met de werknemers, maar dan zóó, dat wij mee hebben te oordeelen over de principieele lijnen der regeling en deze moet niet tot stand komen met een gewone, normale meerderheid, maar met een zoodanig quorum, dat men overtuigd kan zijn, dat de goedwillenden worden beschermd tegen de kwaadwilligen.

(Applaus)

REPLIEK VAN DEN INLEIDER.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en heeren,

Het is eigenlijk geen gemakkelijke taak, waarvoor ik op dit oogenblik sta om alle verschillende bezwaren tegen hetgeen ik geproponer heb, te bekijken en eventueel te weerleggen. Ik moet eerlijk zeggen, dat ik wel niet volledig zal kunnen zijn. Ik heb nogal een goed geheugen, maar ik denk, dat ik wel een en ander zal vergeten. Mocht ik echter belangrijke opmerkingen van de debaters vergeten, laten zij mij dan gerust in de rede vallen en mij daaraan herinneren. Dan ben ik gaarne bereid te antwoorden.

De heer Van der Loo heeft mijn stellingen betrekkelijk uitvoerig bestreden. Hij zegt, dat de crisis volgens mij opgelost is, als de aanpassing heeft plaats gehad. Ik heb dat niet gezegd, geloof ik, maar ik meen toch, duidelijk te hebben doen uitkomen, dat naar mijn meening deze crisis niet van conjunctureelen, maar van structureelen aard is. Mijn idee van deze crisis is, dat zij eigenlijk al afgeloopen is. Dat zou men, te oordeelen naar de omstandigheden, waarin verschillenden onzer verkeerden, misschien niet zeggen. Mijn idee is echter werkelijk, dat zij al afgeloopen is en dat wij nu maar moeten zorgen, ons zoo spoedig mogelijk op het nieuwe niveau te plaatsen. In sommige bedrijven is dat in sterke mate gebeurd, in andere minder; in de beschutte bedrijven het minst en in den Staat misschien wel het allerm minst! Ik geloof dan ook, dat het een harde noodzakelijkheid is, waaraan wij niet ontkomen, onverschillig of men per slot van rekening naar de corporatieve maatschappij, naar de regeling, de ordening — of de coördinatie, zooals dat tegenwoordig heet — van het economisch leven gaat of niet. De zaak is m.i. eenvoudig deze: Wij hebben in de boom-jaren een inkomen van zegge 25 gehad en wij gaven toen 20 uit. Toen ging het ons allen goed. Nu is het inkomen 5 of 10 en nu willen wij allen nog die 20 uitgeven en dat gaat niet! Nu is het bezwaar van den heer

Van der Loo, dat de goed geoutilleerde bedrijven, omdat zij werkelijk geen geld hebben, deze crisis niet kunnen doorstaan. Dat is een bezwaar. Het is een van de redenen, waarom ik voor ondernemersafspraken ben. Ik ben daarvan voorstander, mits het op verstandige wijze gebeurt, d.w.z. mits men er voor zorgt, dat men het algemeen belang, dat per slot van rekening ook een industrieel belang is, niet in de wielen rijdt. Een andere vraag is echter: heeft de Staat zich daarom te bekommeren? Gaat het den Staat iets aan, welke bedrijven er blijven bestaan? Dat kan hem ijskoud laten. Als de vraag naar het betrokken artikel grooter wordt, dan die waaraan de overblijvende bedrijven kunnen voldoen, zullen er wel weer bedrijven bijkomen. Wordt de vraag niet grooter en de ondernemers hebben geen behoorlijke, onderlinge regeling getroffen, dan gaan een of meer van hen er aan. Dat is beroerd voor de ondernemers zelf. Zij hebben er dus allen belang bij, dat te voorkomen in dezen tijd. Ik heb dit voorbeeld in mijn referaat — en naar ik meen ook in mijn mondelinge inleiding — ook genoemd. Wat dit echter den Staat aangaat, is mij een raadsel. Daarbij komt nog, dat de Staat dit naar mijn meening niet kan beoordeelen. De laatste spreker heeft dit zoo juist gezegd. De Staat laadt daarbij min of meer een verantwoordelijkheid op zich, die hij niet kan dragen, omdat hij niet kan weten, hoe de toestand in de bedrijven is. Daarmede wil ik in het geheel niet zeggen, dat — zooals men in het algemeen wel eens zegt — de ambtenaren nergens van weten. Het tegendeel is waar. Ik heb veel met ambtenaren te maken gehad en vooral dezen zomer, bij de Londensche onderhandelingen, heb ik paf gestaan van de mate van algemeene kennis van het bedrijfsleven en van den land- en tuinbouw, die de ambtenaren bezitten. Al mijn hulde daarvoor. De bedrijfsgenooten kunnen echter dikwijls de toekomst van hun eigen bedrijf niet voorzien. Dat is godsonmogelijk. Dat kunnen wij zelf ook niet. Als wij het echter doen, dragen wij ook zelf de verantwoordelijkheid. De gevolgen treffen ons zelf; daarvoor zijn wij ondernemers. De Regeering kan dit echter niet doen.

Nu is mij de vraag gesteld, of ik er geen bezwaar tegen zou hebben, indien telkens bij afzonderlijke wet een regeling zou worden toegestaan. Mijn bezwaar zou dan geringer worden, dat geef ik toe, maar het zou toch blijven bestaan. Het zou geringer worden, omdat, als een dergelijke wet wordt ingediend voor één bepaald geval, als men dit dan van alle kanten belicht en als dan zooals dit in onze vrije Nederlandsche pers nu eenmaal gebruikelijk is, ieder — meer of minder bevoegd! — zijn licht daarover laat schijnen, zooals ook gebruikelijk is, dan geloof ik, dat van een dergelijke regeling voor een bepaald bedrijf, waarin men dien éénen outsider heeft, die juist $\frac{1}{2}$ % onder den prijs gaat en op die wijze de heele boel kapot maakt, geen haar zou overblijven en dat de geheele wet nooit tot stand zou komen! Ik herhaal echter: ook in dat geval blijft mijn bezwaar bestaan.

Verder heeft de heer Van der Loo betoogd, dat men met deze wet geen nieuw terrein betreedt. Hij zeide, dat men op dit gebied reeds zooveel heeft gezien en haalde verschillende crisiswetten aan. Maar moet ik dan werkelijk nog vragen, of dit een voorbeeld is voor de richting, die wij moeten inslaan? Wij weten allen, dat de crisismaatregelen voor land- en tuinbouw onvermijdelijk waren en dat er zonder contingentteering enorm veel meer werkloosheid in ons land zou zijn dan nu het geval is. Maar weten wij niet ook, dat wij door die maatregelen enorme schade lijden, niet alleen wat de duurte betreft, maar ook wat de verliezen aangaat, die andere bedrijven daardoor lijden? Ik ben zelf voorstander van continen-

teering, ik heb die helaas noodig en voor mijn bedrijf in Holland en in Indië tegen de Japansche concurrentie. Als men echter ziet, welke schade daardoor wordt geleden door handelaren en agenten, die jarenlang een prachtig bedrijf hebben gehad, door eigen ijver en vlijt opgebouwd, bedrijven, die plotseling zijn vernietigd, dan mag men vooral in industriele kringen wel wat voorzichtig en wat minder voortvarend zijn in het eischen van contingentteering. Het is zeker een noodzakelijk kwaad, als men dit terrein betreedt.

Verder is betoogd, dat de vakverenigingen geen rol spelen in deze wet. Dat weet ik wel en dat heb ik ook niet beweerd. Ik heb niet beweerd, dat de vakverenigingen in deze wet een rol spelen. Ik heb er juist op gewezen, dat deze wet op zichzelf misschien een vrij onschuldig karakter draagt. Ik ken echter de geschiedenis van onze Bedrijfsradenwet, die ook niet zoo heel ver ging en waar toch per slot van rekening de verordenende bevoegdheid aan den horizon kwam opdagen. Ook uit het Voorloopig Verslag van dit wetsontwerp blijkt, welk doelbewust streven er bij de vakverenigingen bestaat om langs den weg van deze en dergelijke wetten ook op economisch en technisch terrein haar invloed te doen gelden. En dat ik daarvoor angst heb, meen ik te hebben toegelicht.

Men heeft mij gevraagd naar het experiment in Amerika. Ik was eigenlijk van plan, dit te behandelen, maar ik heb het den laatsten tijd nogal druk gehad en heb voor mijn mondelinge inleiding slechts een paar punten genoteerd. Ik heb die eigenlijk niet voldoende voorbereid. Ik was echter van plan, iets te zeggen over de rol, die de vakverenigingen in Amerika hebben gespeeld. Ik geloof, dat het experiment, dat de President van de V. S. van Noord-Amerika is begonnen, fout is, even fout als misschien onvermijdelijk. De toestand in landbouwkringen in Amerika was van dien aard, dat het misschien op revolutie en onrust zou zijn uitgedraaid, als er niets gebeurd zou zijn en ik geloof, dat in dien noodtoestand een kleine rechtvaardiging is te vinden voor de maatregelen, die President Roosevelt heeft genomen, ofschoon men nog moet afwachten, of er met die maatregelen niet toch revolutie en chaos zal ontstaan. Daar lijkt het op dit oogenblik wel op. Door de devaluatie heeft men in Amerika de dispariteit tusschen de loonen in den landbouw en in de industrie verkleind. Aan den anderen kant ging men nu de industriele loonen weer verhoogen en daardoor de dispariteit weer vergrooten, zoogenaamd om de koopkracht te doen stijgen. Zoo heeft men daar verschillende tegenstrijdige maatregelen genomen. De „braintrust” sprong m.i. van den hak op den tak. Het is ook heusch geen gemakkelijke taak, maar als men begint, weet men niet waar men ophoudt en het meest frappeerende is, dat men door de regeling van de N.I.R.A. en de quota in de bedrijfstakken de vakverenigingen, die in Amerika zelfs op sociaal gebied maar een kleine rol speelden, op economisch en technisch gebied naar voren heeft gehaald. Men heeft de „closed shop” willen vervangen door een „open shop”. Ik zal in het geheel niet het recht van de arbeiders bestrijden om lid te zijn van een vakvereniging. Als ik zelf arbeider was, zou ik dat ook zijn. Misschien was ik dan wel een slechte vrijgestelde! Dit is echter de grondslag van den strijd, die thans in de textielstaking van Amerika wordt uitgevochten en niet de loonsverhoging van 10 %. Het gaat niet om de knikkers, maar om het recht van het spel en de Amerikaansche Regeering kan er nog plezier van beleven. Als het bedrijfsleven in Amerika met verkorten arbeidstijd onder den grooten invloed der vakverenigingen komt, zal het de Amerikaansche industrie niet naar den vleeze gaan. Wij hebben daarvan voorbeelden. Waarom zijn in Massachusetts en

Maine groote bedrijven afgebroken en verhuisd naar het Zuiden? Omdat men volgens de wetgeving van die staten niet langer dan 48 uur per week kon werken, aangezien de vakverenigingen niets toestonden, terwijl in het Zuiden tot voor enkele jaren het werken in twee ploegen met een arbeidstijd van 55 uur regel was. Geheele steden zijn dientengevolge ontvolkt. Geheele huizenrijen staan leeg, alleen omdat men door een andere wetgeving een beter loonend bedrijf mogelijk trachtte te maken in een andere staat.

De heer De Regt heeft gezegd: kijk toch naar den toestand in de wereld en heb medelijden met de 30 miljoen werkloozen. Ja, dat weten wij natuurlijk. De heer De Regt heeft mij ook gevraagd, iets over het Amerikaansche experiment te zeggen, hetgeen ik inmiddels gedaan heb. De Voorzitter der Amerikaansche Vakverenigingen, de heer Gorman, is thans voor de invoering der codes, maar het aantal werkloozen is daardoor toch maar heel weinig gedaald. Met de codes is, althans op dit gebied, niet veel te bereiken en als men nu al wil wijzen op hetgeen bereikt is, moet men toch eerst afwachten, tot het experiment beëindigd zal zijn. Wij zijn er nog niet met de experimenten in Amerika, Italië en Duitschland. Als men nu de menigte toespreekt — ik bedoel natuurlijk niet de heeren hier! — en zegt: wait and see, dan zegt men: als ge niets anders hebt, ga dan maar naar huis. Maar hebben de heeren wereldhervormers dan zooveel in hun mars? Wat wordt er door al deze wereldhervormers aangevoerd, wat hoort men elken dag over aanpassing, regeling, ordening en regeeringsingrijpen? De één is nog vager en algemeener met zijn „nieuwen tijd” dan de ander. Het systeem-Hitler behoeft ik hier niet te teekenen. Hij heeft werkelijk iets bereikt, nl. wat betreft het beëindigen der ongeregelde heden en de opheffing van de chaos. In zijn systeem zit ook wel iets, maar het eindresultaat is, dat Duitschland een financieelen chaos nabij is. Kijk naar Mussolini. Die heeft heel wat bereikt, maar wat heeft hij gedaan? Hij heeft den corporatieven staat a a n g e k o n d i g d. Dat doet hij al 10 jaar! Hij heeft echter ook betoogd, dat het particulier initiatief moet blijven zegevieren. Hij kan dat niet missen. Hij heeft nu standen en bedrijfsverenigingen ingesteld en overigens gebeurt er niets.

De heer De Regt heeft mijn meening over het verkoopapparaat gevraagd en betoogd, dat de consumptie geholpen moet worden. Men heeft ook gevraagd naar de deflatie. Mijn meening over het verkoop-apparaat is niet anders dan die over het geheele bedrijfsleven. Dat er te veel winkels zijn en dat er toch nog dagelijks bijkomen, is ook mij bekend. Maar het is niet de taak der overheid, op dat gebied in te grijpen. Waarom zou een werklooze, die eenige koopmansgaven bezit, geen winkel mogen beginnen, als hij de kans heeft, over 20 jaar een zaak te bezitten als die van Vroom & Dreesman?

Die kans bestaat, misschien in mindere mate dan vroeger, maar zij is er nog. Waarom moet er een vestigingsverbod voor winkels en andere bedrijven komen, als er misschien iemand is, die dit met een spaarduitje van hemzelf en familie wil probeeren? Op deze wijze zijn bedrijven opgericht, die nu groot zijn geworden en zoo moet het gebeuren. Dat is nu heel moeilijk geworden, maar als deze menschen het beter kunnen dan de tegenwoordige industrieelen en winkeliers, dan is mijn advies: laat hen hun gang gaan!

(Applaus).

De vorige week heeft het Verbond van Nederlandsche Werkgevers een vergadering gehouden, waarin de devaluïsten, de inflationisten en de „goudliefhebbers” — zoo zal ik hen maar noemen

— elkaar bij den kop hadden. Ik heb toen gezegd: ge hebt het met Uw Voorzitter niet getroffen, want van de goudpolitiek weet hij niet zooveel. Het eenige wat ik er van weet is, dat het een onderwerp is, waarvan degenen, die er het meest over praten, er misschien het minst van weten! Daarom zal ik dit punt kort behandelen. De devaluatie zal m.i. op den duur de oplossing niet brengen. Dat is een gevoel. Ik weet er minder van dan velen van U. De devaluatie heeft m.i. voor de Regeering groote bezwaren. Laat ik vooropstellen, dat ik persoonlijk er groot belang bij heb. Als ons land in 1930 of 1931 den gulden aan het £ zou hebben gekoppeld, dan zou er nu een rijke inleider voor U staan. Nu is dit helaas niet het geval! In elk geval heb ik er groot belang bij. Ik vraag mij echter af, of het op den weg der Regeering ligt, maatregelen te nemen, die een aantal menschen kunnen helpen, maar die een aantal andere menschen benadeelen? Men zal hierop antwoorden: de onbillijkheid, die door den bestaanden toestand wordt geschapen, is veel grooter, treft veel meer menschen en treft hen veel erger dan de enkelen — ofschoon ik nog in het geheel niet geloof, dat het er maar enkelen zouden zijn — die men door devaluatie zou benadeelen. Er bestaan per slot van rekening allerlei methoden van handel, maar het is zaak, die methoden toe te passen, die den toets der eerlijkheid kunnen doorstaan. Nu zijn er eerlijke kooplieden en kooplieden, die ook eerlijk zijn, als het hun goed gaat. Als het hun echter werkelijk eens slecht ging, als het zou beginnen te nijpen, dan probeeren zij het eens op een andere manier! Ik ben van meening, dat een regeering dit niet kan doen. Ik beschouw de geheele kwestie der deflatie als voorbijgaand en als zeer moeilijk. Evenals een koopman, die zijn bedrijf eerlijk uitoefent, groote en onaangename concurrentie kan ondervinden van kooplieden, die dat niet eerlijk doen, is het ook voor ons land buitengewoon moeilijk, zich met handhaving van den gulden op goudpariteit in den economischen wereldoorlog, dien wij thans hebben te voeren tegen landen, die op dit gebied vuile praktijken toepassen, stand te houden. (Applaus). Ik zie dat volkomen in, maar ik geloof niet, dat de Regeering van haar standpunt daaraan mag toegeven. Het is daarom, naar ik meen, juist gesteld als met een natuurramp: als er morgen een orkaan losbreekt, dan snelt de Regeering te hulp. Wij betreuren die ramp dan allen en wij tasten allen in de zak, maar de Regeering heeft die natuurramp niet veroorzaakt. Iets anders zou het zijn, indien de Regeering b.v. een aantal vliegtuigen had laten opstijgen om Borculo te bombardeerden. Dat zou een Regeeringsdaad geweest zijn. Regeeringsdaden kunnen echter slechts getoetst worden aan de eerlijkheid.

De heer Offringa heeft gesproken over een gansch andere maatschappelijke structuur, waarbij hij zijn geloof in God heeft uitgesproken. Hij heeft daarom, naar ik hoop, niet bedoeld, dat ik dat geloof niet zou bezitten. Ook bij liberalen bestaat dit wel! Ik ben voor liberaal uitgemaakt en ik heb daartegen geen bezwaar. Ik ben liberaal. Als men de scheldnamen in de politieke partijen hoort — liberaal is langzamerhand een scheldnaam geworden! — dan doet het goed, in een gezelschap als dit te kunnen zeggen, dat men werkelijk in hart en nieren liberaal is en toch vele onliberale maatregelen, die men in dezen tijd helaas noodig heeft en noodig acht, moet verdedigen. Over de bedrijfsraden, Mussolini, Hitler en Amerika heb ik, naar ik geloof, genoeg gezegd. Ik heb echter niet betoogd, dat de bedrijfsraden weg moeten. Ik zou geen tegenstander van bedrijfsraden zijn, als ik bij de behandeling der Bedrijfsradenwet niet had gezien, dat men dit ontwerp beschouwt als

een rekstok, waaraan men zich wil optrekken om ten slotte tot socialisatie te vervallen en deze acht ik uit den boeze. Indien de Bedrijfsradenwet zich op zuiver sociaal gebied kon bewegen, zou het iets anders zijn. Wat is het doel van den tegenwoordigen Minister van Sociale Zaken? In dezen tijd, waarin wij allen roepen om aanpassing, om verlaging van het prijsniveau — verlaging van het levenspeil zal helaas ook noodig zijn — is dit tegengehouden door het beroemde loondalingsverbod, waarmee de vakverenigingen begonnen, toen de crisis begon. Het is volmaakt onbegrijpelijk, dat een Minister van Sociale Zaken in een cabinet, waar elken dag om aanpassing geschreeuwd wordt, waarin de V.D. Minister van Financiën betoogt, dat men terug moet tot den toestand van 1914 — dat in datzelfde cabinet een Minister van Sociale Zaken dagelijks nog bedrijfsraden naar boven haalt, die geen ander doel zullen hebben dan te probeeren, de vakvereinigingsleiders in staat te stellen, ook op economisch en technisch gebied iets te bereiken. Dat moest op dit oogenblik in de eerste plaats achterwege blijven.

Verder is mij verweten, dat ik drastische bezuinigingen voorstel, maar ze niet nader aanduid, in verband met de bevordering van den export, die daarvan het gevolg zou moeten zijn. De moeilijkheden voor de Regeering om in het bedrijfsleven in te grijpen met het doel, tot loonsverlaging te komen, zie ik volkomen in. Men heeft dat in Duitschland gedaan; niet Hitler, maar Dr. Brüning. Deze heeft eenvoudig een wet afgekondigd, waarin bepaald werd, dat op zekeren dag de loonen in alle bedrijven, onverschillig of zij goed of slecht gingen, met een bepaald percentage moesten worden verlaagd. Ik heb daarover gesproken met mijn collega in Duitschland, Dr. Kastl van het deutsche Reichs Verband für Industrie. Hij zei mij: begin daar nooit aan, want als de Regeering dit doet, grijpt zij niet alleen in ten aanzien van de loonen, maar dan kun je je als bedrijfsleider ook wel oprollen. Ik begrijp dat volkomen. De Regeering heeft een geheel andere taak. Zij heeft precies hetzelfde te doen wat de ondernemers in bijna alle bedrijven gedurende de laatste 4 à 5 jaar hebben gedaan en waarmee zij nog bezig zijn: de algemeene kosten van het bedrijf aan te passen aan het niveau, waarop het bedrijf, naar wij meenen, bestaanbaar is. Dat niveau zal bij het eene bedrijf bedragen 80 % van dat der boom-jaren, bij het andere 50 %. Bij het mijne is het helaas maar 30 à 40 %. Men moet zijn geheele bedrijfsapparaat, de „train de vie” der onderneming, verlagen tot het niveau, dat men voor het bedrijf mogelijk acht. Dat heeft elk bedrijf noodig en de Regeering evengoed. Evenals elk particulier en elk bedrijf moet ook de Nederlandsche Staat de tering naar de nering zetten, desnoods door afschaffing van diensten. Zij kan dit met loonsverlaging ook onmogelijk redden. Zij zal inderdaad de begroting van 1914 naast die voor 1935 moeten leggen en moeten onderzoeken, waar de grootste expansie heeft plaats gehad om op deze wijze in te krimpen. Een zeer bekend metaalfabrikant zei mij nog onlangs: ik ben nu met mijn bedrijf aan den toestand van 1898. Eerst ben ik afgezakt naar 1914 en ik ben nu tot 1898 gekomen. Toen begon ik zelf pas, maar ik ben er nog niet. Hij is nu gedelegeerd commissaris. Zijn naam mag ik niet noemen. Hij heeft berekeningen gemaakt. Hij heeft zich de balans en de statistische gegevens van vroegere jaren laten overleggen. Welnu, de afzetstatistiek wees op 1898 en daarmee moest de rest van het apparaat ook terug. Hoe hij daarin geslaagd is, weet ik niet. Hij is er trouwens nog mee bezig.

Men heeft de vraag gesteld: bestond er nog wel iets van het particulier initiatief, vóór deze crisis begon? Ik geef toe, dat het

particulier initiatief ook vóór dien tijd lang niet zijn vrijen loop had. Hoewel het hier geen politieke vergadering is, herinner ik aan de uitlating van een mijner politieke vrienden: ons wordt altijd verweten, dat de liberale gedachte niets goeds heeft gebracht en dat wij den boel in de war hebben gestuurd. Dat is heel gemakkelijk, maar wij hebben ook nooit een geheel liberaal bewind gehad. Het is daarmee als met de fietsers: als men een fietser ergens heenstuurt, maar hem telkens een spaak in het wiel steekt, moet men hem niet verwijten, dat hij er telkens afvalt, dat hij dus niet fietsen kan. Daar is iets van waar. Ik ben het er volkomen mee eens, dat van een volkomen toepassing der liberale opvatting in het bedrijfsleven ook vóór deze crisis niet kon worden gesproken, maar toch heel wat meer dan tegenwoordig.

Ik geloof, dat de heer Verwoerd mij heeft gevraagd, aan een mijner conclusies iets toe te voegen. Ik heb daartegen geen bezwaar; hij mag het er gerust bijzetten.

Er is gesproken — en dit tot slot — over de tegenstelling tusschen de regeeringsmaatregelen, die prijsverhooging beoogen en de bezuiniging en aanpassing, die ik voorsta. Zeker ligt daarin een tegenstelling. Ik ben er ook niet voor, de verschillende maatregelen, die deze prijsverhooging in de hand werken, ten eeuwigen dage te handhaven. Ik voeg daaraan toe, dat b.v. ten aanzien van de contingentteering tengevolge van de opkomst der Aziatische industrie helaas een veel langer bestendiging noodig zal zijn dan wij vermoeden. Aan den anderen kant vraagt men: hoe wilt gij „abbauen”, als men altijd maatregelen neemt, die tot prijsverhooging leiden? Ik geef toe, dat die maatregelen zeer tegenstrijdig zijn en werken, maar ik wensch ze ook grootendeels te beschouwen als overbruggingsmaatregelen, die geleidelijk moeten afnemen en die vooral niet meer mogen worden dan zij nu zijn. En dit laatste vrees ik juist, indien wij het regeeringsapparaat nog meer uitbreiden om ons bedrijfsleven te regelen en te „ordenen”, zooals dat heet. Alleen reeds het apparaat, dat daarvoor noodig zou zijn, zou een buitengewone vergroting van het regeeringsapparaat noodig maken, terwijl wij thans slechts aan inkrumping denken. Ik heb de vorige week in Apeldoorn betoogd, dat men in den land- en tuinbouw zal moeten probeeren, het met minder steun te doen, teneinde op deze wijze op een lager niveau te komen. Men heeft mij deswege scherp aangevallen. In het algemeen zei men, dat ik van den land- en tuinbouw niets wist. In welk opzicht ik daarvan blijk had gegeven, heeft men mij echter niet verteld! Ik stel voorop, dat de steun noodig was en is. Of de tegenwoordige wijze van steunen goed is, kan ik niet beoordeelen, maar men zal moeten komen tot een plan, waardoor de steun tot een minimum wordt beperkt. Evengoed eisch ik echter van de industrie, dat men op het gebied van contingentteering niet overvraagt en dat men, zoodra men kans ziet, eenigermate te concurreeren, dit zal toegeven en niet meer met een controleerende centrale zal werken, als dit niet meer noodig is.

Ik geef toe, dat een ideale verplaatsing van deze omstandigheden op mijn wijze niet zoo gemakkelijk zou zijn en dat er veel onrecht in de wereld geschiedt, maar de vraag, die ik zou willen stellen, ook aan de debaters, is deze: Als gij krijgt wat gij vraagt, zal het dan wel zooveel beter zijn?

Ik heb gezegd.

(Applaus)

De VOORZITTER:

De geachte inleider is geëindigd met een vraag aan de debaters.

Ik zou U willen verzoeken, van de beantwoording dier vraag af te zien, met het oog op het tamelijk late uur. Tenzij de heer Gelderman speciaal op de beantwoording der vraag staat, zou ik willen voorstellen, hem het laatste woord te laten.

Alleen mijzelf moet ik buiten de wet stellen, aangezien ik als Voorzitter het recht en zelfs den plicht heb, nog een enkel woord te zeggen en nog eenige oogenblikken van Uw tijd in beslag te nemen om de verschillende sprekers te danken voor wat zij ons hebben laten hooren. Het heeft mij bijzonder veel genoegen gedaan, dat het onderwerp van verschillend standpunt en op allerlei wijze is belicht, zoodat wij in de gelegenheid waren, de medaille werkelijk van alle kanten te bezien. Daarvoor dank ik de debaters, maar ik voeg er aan toe, dat de mogelijkheid om zulk een op hoog peil staand debat te voeren toch uitsluitend te danken is aan de wijze, waarop de inleider zijn inleiding heeft gehouden. (Applaus). Dat blijkt altijd. Na deze schriftelijke inleiding en de met zooveel enthousiasme gehouden mondelinge toelichtingen was reeds te voorzien, dat ook het debat op hoog peil zou staan.

Ten slotte meen ik dus deze zitting te moeten beëindigen met een woord van hartelijken dank aan den heer *Gelderman*, die ons in de gelegenheid heeft gesteld, een zoo interessante discussie te houden. U zult van mij niet verwachten, dat ik het beslissende woord zal spreken en zal zeggen, wie gelijk heeft. De heer Gelderman heeft zelf toegegeven, dat noch in zijn systeem noch in dat van de andere heeren een ideale toestand bestaanbaar is. Wij zullen het voorloopig niet geheel zonder ingrijpen door de Regeering kunnen doen, maar het strekt ons tot troost te zien, welke menschen er onder de Nederlandsche bedrijfsleiders zijn. Zoolang daaronder nog mannen zijn van het type van den heer Gelderman, meen ik, dat wij met of zonder steun van de Regeering gerust kunnen zijn, dat het Nederlandsche bedrijfsleven niet zal verloren gaan. (Applaus).

Tot mijn spijt zullen wij niet in staat zijn, om precies 2 uur weer te beginnen. Ik mag U er op opmerkzaam maken, dat er gelegenheid is om in dit gebouw een lunch of koffiemaaltijd te gebruiken. Ik wil hiervoor geen reclame maken: ik zeg dit alleen met het oog op den tijd.

Ik sluit thans de ochtendzitting en verwacht U gaarne te 2.30 n.m. hier terug.

MIDDAGZITTING.

De VOORZITTER heropent te 2.35 n.m. de vergadering en geeft het woord aan den heer Reder voor zijn inleiding over: „De functie van den Accountant bij de vorming van kartels en bij de uitvoering van kartelovereenkomsten.”

DE FUNCTIE VAN DEN ACCOUNTANT BIJ DE VORMING VAN KARTELS EN BIJ DE UITVOERING VAN KARTELOVEREENKOMSTEN

INLEIDING van den Heer H. R. REDER

Het onderwerp, waarover ik in deze inleiding mijn meening zal uiteenzetten, is volstrekt niet nieuw. Reeds jaren lang wordt bij de samenwerking van bedrijven, en meer in het bijzonder bij de voorbereiding en de praktische uitvoering van kartelovereenkomsten

van de diensten van accountants gebruik gemaakt; ongetwijfeld mag het daarbij betreden gebied als een niet onbelangrijk gedeelte worden beschouwd van het arbeidsveld der Nederlandsche accountants.

Het is hiermede intusschen als met zoovele andere de praktische beroepsuitoefening rakende vraagstukken. De praktijk ontwikkelt zich, doet problemen rijzen, waarover in vakkringen incidenteel gediscussieerd wordt, totdat de wenschelijkheid wordt gevoeld van een meer principieele en samengevatte behandeling, zooals deze o.a. op onze accountantsdagen regel is, en waarbij de inleiding door een der beroepsgenooten als uitgangspunt wordt genomen voor een meer diepgaande gedachtenwisseling omtrent een vooraf zooveel mogelijk geordend complex van overwegingen.

Het is niet moeilijk vast te stellen, waarom het mij ter behandeling voorgelegde onderwerp thans bijzondere aandacht vraagt. De ongunstige economische omstandigheden hebben ook het kartelvraagstuk in een veel meer accuut stadium gebracht dan voorheen het geval was. Beperkte zich vroeger de kartelvorming als regel tot bedrijven en artikelen, welker karakter het mogelijk maakte, om ook in een algemeene sfeer van practisch geheel vrije concurrentie tot samenwerking ten aanzien van prijzen, leveringscondities en productie te geraken, thans bestaat er een onmiskenbaar streven, om de noodlottige gevolgen der economische depressie geheel of gedeeltelijk op te vangen door samenwerking, ook van bedrijven, die vroeger aan de mogelijkheid daarvan niet hebben gedacht, en door prijs- en productieregelingen op gebieden, die daarvoor voorheen nimmer in aanmerking zijn gekomen. Sterker nog, de toenemende belangstelling beperkt zich niet tot het bedrijfsleven zelf, doch strekt zich meer en meer uit, ook tot regeeringskringen. In andere landen, vooral in Duitschland en Amerika, heeft zich daardoor in de laatste jaren reeds een stelsel van ingrijpende regeeringsbemoeying op dit gebied ontwikkeld, doch ook in ons land kan een sterke evolutie in deze richting worden waargenomen, indien niet alle voorteekenen bedriegen, is te dien aanzien het laatste woord nog lang niet gesproken.

Men kan hierover verschillend denken en met name de bezwaren, die aan het steeds meer terugdringen van de vrije concurrentie verbonden zijn, meer of minder zwaar doen wegen tegenover de nadeelen, die anderzijds, thans meer dan ooit, kleven aan de ongebreidelde concurrentie, die bij gemis aan samenwerking tusschen de bedrijven vrijwel onvermijdelijk is. Het ligt niet op mijn weg deze zijde van het kartelvraagstuk in dit referaat nader te belichten, hoezeer ik van meening ben, dat op dit gebied wanbegrippen dreigen te ontstaan en een dieper doordringen in het wezen dezer materie dringend noodzakelijk is. Ik mag van mijn standpunt uit zonder meer rekening houden met het feit, waarvoor wij ons gesteld zien: den toenemenden roep om kartelvorming, en heb dan na te gaan, welke functie de accountant daarbij en bij de praktische hanteering der kartels uit hoofde van zijn beroep kan uitoefenen.

Vooraf wil ik echter ter vergemakkelijking van mijn daarop betrekking hebbend betoog op enkele bijzondere overwegingen, geldende bij de vorming van kartels, de aandacht vestigen.

*
* *

Er heerscht op dit gebied bij belanghebbenden dikwijls een merkwaardig optimisme. Veelal neemt men aan, dat het voldoende is, om voor een artikel of voor een reeks van min of meer gelijksoortige artikelen een prijsafpraak te maken en leverings- en

betalingscondities vast te stellen, om een uitgangspunt te verkrijgen voor samenwerking in den vorm van een kartel; men denkt zich daarbij een contrölereregeling en enkele voorschriften omtrent boetebetaling bij overtreding, en meent, aldus in zee te kunnen gaan in het vertrouwen, dat alle verdere details zich vanzelf zullen regelen op grond van de aanwijzingen, die de praktijk straks zal geven. „Begin maar,” is het parool, „het tot stand te brengen geheel komt dan geleidelijk vanzelf”.

Geeft men zich rekenschap van de ingrijpende beteekenis, die het uit handen geven van het sterkste wapen in de vrije concurrentie: den prijsstrijd, heeft voor de bedrijven, die zich aan kartelbepalingen binden, dan moet men tot de slotsom komen, dat het vraagstuk lang niet zoo eenvoudig ligt. Niet denkbeeldig toch zijn de gevaren voor het verzwakken van de positie, die belanghebbenden in hun bedrijfstak in vrije concurrentie op de te regelen markt hebben veroverd, indien niet de noodige waarborgen tegen ongewenschte wijzigingen der verhoudingen in het kartel worden geschapen, en deze gevaren daardoor tot redelijke proporties kunnen worden teruggebracht.

Er zijn immers tal van andere middelen, om omzet naar zich toe te trekken dan de prijsconcurrentie alleen, al zal men het erover eens zijn, dat deze in het algemeen het sterkste middel vormt. Laat men de prijsconcurrentie los, dan blijft de invloed van de overige; de positie, die een bedrijf inneemt op de markt, de doeltreffendheid van de verkooporganisatie, de activiteit van de leiders en van het reizigerspersoneel, de mate van „service”, die men zijn afnemers verleent, en vele andere invloeden geven het vaak een voor-sprong boven anderen, ook wanneer de prijzen en condities, waartegen men verkoopt, gelijk zijn. Bovendien blijven de minder oirbare middelen tot omzetvergrooting, waarop ik hier niet dieper behoef in te gaan.

Dientengevolge is veelal naast de regeling van prijzen en condities ook de regeling van productie en omzet een essentieel bestanddeel van de kartelovereenkomst. Het krachtigst werkende en daarom meestal toegepaste middel is in dit opzicht gelegen in de zoogenaamde onderlinge quoteering, waarbij in het kartelcontract wordt opgenomen een aantal bepalingen, die ieder der aangesloten dwingen tot het beperken van zijn productie, resp. van zijn afzet tot een vooraf vastgesteld gedeelte van de totale productie, resp. van den totalen afzet der gezamenlijke partijen.

Dit quoteeringsvraagstuk heeft verschillende kanten.

In de eerste plaats rijst, indien quoteering wordt toegepast, de vraag, in welke eenheid ieders productie-, resp. afzetquotum kan worden uitgedrukt. Niet altijd ligt dit vraagstuk zoo eenvoudig als bij massa-artikelen, zooals ijzer en staal, cement en andere dergelijke producten, waarbij de verscheidenheid van ondergeschikte beteekenis is. Vaak moet men, om de te regelen hoeveelhedsverhoudingen tot uitdrukking te brengen, als maatstaf nemen het grondstoffenverbruik of andere factoren, die, ondanks verschillen en verscheidenheid in de te regelen producten zelf, een bruikbare eenheid vormen, om ieders contractueel aandeel te meten. Dit vraagstuk biedt typische moeilijkheden, omdat de onderlinge afwijkingen in de tot eenzelfde bedrijfstak behorende bedrijven vaak verrassend veel grooter zijn dan men zelfs in den kring van de in dit opzicht deskundige bedrijfsleiders, die kartelleering overwegen, aanneemt.

Van groote beteekenis is ook de vraag, welke middelen ter handhaving tijdens den duur van het kartel van de contractueel vast

te leggen quota voor toepassing in aanmerking komen en of deze middelen tezamen zóó doeltreffend kunnen zijn, dat de mogelijkheid dezer handhaving, zonder welke de quoteeringsregeling haar doel: het voorkomen van ernstige verschuivingen in de onderlinge productie- en omzetverhoudingen tijdens den duur van het kartel, mist, op redelijke gronden aanwezig mag worden geacht.

In de eerste plaats kan daarbij worden gedacht aan een „klantenbeschermingsregeling”, d.w.z. aan een regeling, waarbij ieder der belanghebbenden, voorzoover dit practisch uitvoerbaar is, de afnemers behoudt, die hij op een bepaalden datum vóór de definitieve totstandkoming van het kartel heeft, en die het voorts mogelijk maakt, om bij de beantwoording van de vraag, aan wien in de toekomst te winnen nieuwe afnemers behooren te worden toegewezen, willekeur uit te sluiten. Van een dergelijke regeling kan een groote steun uitgaan bij de handhaving der quota, omdat verschuivingen in de omzetverhoudingen als regel grootendeels het gevolg zijn van het overgaan van afnemers op andere leveranciers en deze overgang door de klantenbescherming zeer wordt beperkt. Zij brengt echter in de praktijk eigenaardige moeilijkheden met zich, waardoor de vraag, of zij inderdaad kan worden toegepast, ernstige bestudeering vereischt.

Is een klantenbeschermingsregeling niet mogelijk, dan nog is de samenstelling van den afnemerskring en van den omzet van elk der aan te sluiten bedrijven in dit verband een belangrijke factor; bestudeering van de verdeling van den omzet in den in het geding zijnden bedrijfstak over de soorten van afnemers (grossiers, winkeliers, verder verwerkende fabrikanten, enz.), van de omzetcijfers der verschillende belanghebbenden bij elk dezer groepen of leden van deze groepen, kan in vele gevallen nuttige aanwijzingen verschaffen voor de beantwoording van de vraag, welke mogelijkheden bestaan, om het evenwicht in de quota, indien dit in de toekomst mocht worden verbroken, door telkens in onderling overleg te treffen maatregelen te herstellen; maatregelen in den vorm van „overheveling” van omzetten bij bepaald aan te wijzen afnemers of groepen van afnemers op kartelieden, die hun contractueele quotum niet hebben bereikt.

Er worden bij de kartels nog verschillende andere middelen tot herstel van verbroken evenwicht toegepast; ik kan ze hier niet alle noemen. Wel verdient in dit verband nog bijzondere vermelding het bij het bestaan eener quoteeringsregeling bijna steeds toegepaste middel, om door contractueel vast te leggen uitkeeringen, door de „overleveraars” te betalen aan hun mede-kartelieden, die onder hun quotum zijn gebleven, een algemeen werkenden rem te leggen tegen overschrijding van de toegewezen aandelen; hierop betrekking hebbende bepalingen komen in de praktijk voor als eenige maatregel tot handhaving van de quotaverhoudingen, doch ook in combinatie met andere desbetreffende voorschriften, waarvan ik er hierboven enkele heb aangeduid.

Welke regeling men ook treft, een prijsregeling met of zonder quoteering, een quoteering met meer of minder samengestelde maatregelen tot herstel van eventueel verbroken evenwicht, steeds is het noodig, dat bij de constructie van het kartel de noodige aandacht wordt geschonken aan de contröle op de naleving der kartelbepalingen.

Er zullen wel voorbeelden aan te wijzen zijn van kartels, die zonder een scherpe, regelmatige contröle bij de aangesloten in stand gehouden konden worden. Maar het zijn in elk geval, de ervaring leert het, uitzonderingen; op wellicht geen ander gebied

is de nijging, om zich aan de gevolgen van contractueele bepalingen te onttrekken, zóó groot als bij de kartels. Regel is dan ook, dat de mogelijkheid eener doeltreffende contrôle op de deelhebbers moet bestaan, en dat deze contrôle ook scherp en regelmatig moet worden toegepast, wil men de belangen onderling voldoende beschermen en een behoorlijke werking van het kartel verzekeren; regel is ook, dat de belanghebbenden zelf bij een op te richten kartel vóór alles als voorwaarde stellen, dat contrôlebepalingen worden opgenomen en dat bij geconstateerde overtreding boete zal worden geheven, waarvoor in de contrôle een basis moet worden gevonden.

Dit vraagstuk lijkt eenvoudiger dan het is, indien men althans, zooals naar mijn inzicht noodzakelijk is, den nadruk legt op het woord „doeltreffend” en er zich rekenschap van geeft, hoe moeilijk het is, om bij het groote aantal vormen, waarin tegen de letter en den geest van kartelcontracten kan worden gezondigd, een contrôle-systeem te creëren, dat werkelijk waarborgen biedt tegen ondergraving van de samenwerking door voortwoekerende ontduiking en tegen ernstige benadeeling van bona-fide deelnemers.

Wat de contrôle op de naleving van de bepalingen omtrent de prijs- en conditieregeling betreft, is deze moeilijkheid evenredig aan de gecompliceerdheid der bedrijven, die in het kartel zullen worden samengebracht; hoe eenvoudiger deze bedrijven, hoe grooter de mogelijkheid eener doeltreffende contrôle; hoe meer deze bedrijven een gemengd karakter dragen, hoe ingewikkelder het contrôle-vraagstuk. Zij hangt ook samen met de meerdere of mindere gecompliceerdheid van de te treffen prijsregeling zelf; zij neemt toe, naarmate deze prijsregeling gedifferentieerd moet zijn naar soorten of kwaliteiten van artikelen, resp. naar soorten van afnemers of naar grootte van zendingen en afleveringen.

Is er geen quoteeringsregeling en worden derhalve de uit een dergelijke regeling voortspruitende middelen, om omzetuutbreiding van den één ten koste van den ander te voorkomen of te beperken, gemist, dan ligt het zwaartepunt der contrôle geheel in de doeltreffendheid van het toezicht op de naleving van de bepalingen betreffende de prijsregeling. Is er daarentegen wel een quoteeringsregeling, dan wordt dit zwaartepunt verschoven naar de contrôle op de naleving der daarop betrekking hebbende bepalingen; staat het bij een goed geregeld systeem van quoteering binnen redelijke grenzen werkelijk vast, dat eventueel door kartelleden verzwegen omzetten bij de contrôle kunnen worden opgespoord en dat men derhalve telkens een betrouwbaar uitgangspunt zal verkrijgen voor het nemen van maatregelen tot herstel van eventueel verbroken evenwicht, dan wordt de mogelijkheid van ondergraving der overeenkomst door ontduiking der prijsregeling teruggebracht binnen veel engere grenzen dan zonder quoteering het geval kan zijn.

Men is bij de toepassing der contrôle niet uitsluitend aangewezen op het boekenonderzoek in engeren zin. Immers, in vele gevallen kan men in de officieele statistieken, welke, de ervaring leert het, met medewerking van de desbetreffende autoriteiten met relatief geringe kosten op het bereiken van bijzondere doeleinden in te richten zijn, ten aanzien van de contrôle in verband met de quoteeringsregeling sterke steunpunten vinden. Ook in een eventueele samenwerking met de leveranciers van grondstoffen voor de te kartelleeren bedrijven zijn contrôle-mogelijkheden in dit opzicht te vinden, vooral wanneer deze leveranciers, zooals thans meermalen voorkomt, zelf in een kartel vereenigd of althans voor het gestelde doel in een gesloten groep te zamen te brengen zijn; doeltreffende

samenwerking is ook mogelijk met andere instellingen, die daartoe door de kartelleden kunnen worden gemachtigd.

Dit alles wijst erop, dat verschillende vraagpunten bestudeering behoeven, alvorens men beoordeelen kan, of de mogelijkheid eener voor de handhaving van het kartel voldoende contrôle bestaat, resp. welke maatregelen kunnen worden genomen, om deze mogelijkheid te scheppen. Dit vraagstuk is van groot gewicht, omdat een goede contrôle een der belangrijkste grondslagen vormt voor het kartel; kan dit door gemis aan een doeltreffende contrôle in een toestand geraken, waarbij de leden, die zich nauwlettend aan hun in het kartelcontract omschreven verplichtingen houden, door het bij ontduiking door anderen onvermijdelijke omzetverlies het slachtoffer worden van deze ontduikingen, of kan de samenwerking ontaarden in een wedstrijd in het opsporen en toepassen van mogelijkheden tot ontduiking, dan ontbreekt elke redelijke grond voor het prijsgeven der vrije concurrentie, ondanks alle nadeelen, die deze met zich brengt.

Er zijn uiteraard nog tal van andere vraagpunten, die bestudeering behoeven, alvorens men zich een gefundeerd oordeel kan vormen omtrent de bestaansmogelijkheid van een kartel, resp. de bij de regeling der samenwerking in acht te nemen voorwaarden. Ik behoef slechts te wijzen op de van buiten af werkende factoren, die de productie- en omzetcijfers der te kartelleeren bedrijven bij een hooger prijsniveau dan in de vrije concurrentie bereikbaar was, nadeelig kunnen beïnvloeden; op het outsidersgevaar, op de mogelijkheid van eigen fabricatie door afnemers of groepen van afnemers, die bij lager prijsniveau het te kartelleeren product voordeliger kunnen kopen dan zelf fabriceren, en op het gevaar voor het stimuleren van het gebruik van „Ersatz”-artikelen, hetwelk aantrekkelijker wordt, naarmate het prijsniveau der te vervangen producten wordt opgeheven. Er zijn er nog meer. Zij liggen intusschen grootendeels buiten het bestek van deze inleiding, omdat zij met het daarin te behandelen vraagstuk, de functie van den accountant, geen of althans slechts zijdelings verband houden; voor zoover ik de bij de vorming van kartels rijzende overwegingen in het bijzonder van belang achtte voor mijn verdere betoog, heb ik ze hierboven in het kort weergegeven.

* * *

Ik wil thans nagaan, welke functie de accountant bij de vorming van kartels kan vervullen; zijn functie bij de uitvoering van kartelovereenkomsten zal ik daarna behandelen.

Ik behoef dan niet uitvoerig stil te staan bij de motiveering van de contrôlefunctie; het is duidelijk, dat er in het algemeen bij het tot stand komen van kartelovereenkomsten behoefte bestaat aan de medewerking van een van partijen onafhankelijken contrôleur, en dat daarbij van de diensten der accountants gebruik wordt gemaakt. Belanghebbenden verlangen immers veelal, dat de cijfers en gegevens, op grond waarvan de verhoudingen in het kartel geregeld zijn of moeten worden, gecontrôleerd worden, omdat deze regeling der verhoudingen doorgaans uiterst gewichtige consequenties met zich brengt en voor geruimen tijd wordt vastgelegd.

De hier noodige contrôle-arbeid komt in wezen neer op het verschaffen van een grondslag voor de beantwoording van de vraag, of de door belanghebbenden in het geding gebrachte cijfers en gegevens al dan niet juist zijn in dien zin, dat de consequenties,

waartoe zij bij de kartelregeling hebben geleid (of zullen leiden, indien het onderzoek vooraf plaats vindt), aanvaardbaar zijn. Deze doelstelling is, dunkt mij, niet voor bestrijding vatbaar; zij beheerscht het onderzoek, hetwelk immers slechts dan aan het doel beantwoordt, indien belanghebbenden de zekerheid verkrijgen, dat de bouw van het kartel niet op onbetrouwbare grondslagen berust.

Deze doelstelling is voor mijn betoog in tweeërlei opzichten van beteekenis. In de eerste plaats, omdat zij den inhoud der controle-functie bepaalt. Welke ook de beperkingen zijn, die onze opdrachtgevers ons bij onze onderzoekingen in verband met kartelvorming opleggen, steeds zal voor dat gedeelte, waarop ons onderzoek betrekking heeft, zekerheid moeten worden verkregen, dat de gecontroleerde cijfers en gegevens juist zijn in het gestelde verband; zonder een grondige beoordeeling van hun beteekenis voor de kartelregeling heeft het onderzoek geen zin. Bovendien echter is deze doelstelling van gewicht voor de motiveering van mijn meening, dat de arbeid van den accountant bij de kartelvorming niet beperkt behoeft te blijven tot de uitoefening van de controle-functie, doch dat de accountant ook in andere opzichten een nuttige functie kan vervullen.

Er bestaat bij de onderhandelingen, welke aan de vorming van het kartel voorafgaan, een heel begrijpelijke behoefte aan de medewerking van een neutrale, van partijen onafhankelijke instantie. Zonder deze dreigt men in den vicieuze cirkel te geraken; enerzijds kan het te verzorgen geheel niet worden overzien zonder de kennis van verschillende details betreffende elk der voor aansluiting in aanmerking komende bedrijven, terwijl men anderzijds, indien er al bereidheid bestaat, om deze details op den duur ter kennis van concurrenten te brengen, dit stellig niet wenscht te doen, alvorens het kartel voor een redelijken termijn tot stand is gekomen. Zijn partijen het eens geworden over een instantie, waaraan zij hun vertrouwen willen schenken, dan zijn de vaak onoverkomelijke bezwaren, waarop men bij kartelonderhandelingen „aan de ronde tafel” veelal stuit, uit den weg geruimd, omdat daardoor het centrale punt gevonden is, waarheen de noodige gegevens kunnen worden geleid, waar de uit deze gegevens af te leiden conclusies worden getrokken en de verder te voeren onderhandelingen in alle richtingen kunnen worden voorbereid; van waar uit ook het materiaal, dat ter kennis van allen moet en mag worden gebracht, wordt verzonden.

Als sprekend voorbeeld kan ik in dit verband aanhalen het vraagstuk van de quoteering. Welke basis men daarvoor ook wenscht te kiezen: de cijfers van het laatste jaar, de gemiddelden van twee of meer vroegere jaren of andere gegevens, steeds zijn er overwegingen, die een of meer gegadigden nopen tot het eischen van afwijkingen te hunnen aanzien. Vaak ten onrechte, maar dikwijls ook met redelijken grond. Welnu, het is uiterst moeilijk en niet zelden zelfs ondoenlijk, om dit vraagstuk bevredigend op te lossen, indien niet de mogelijkheid bestaat voor elk der belanghebbenden, om het bijzondere van zijn positie naar voren te brengen en te doen beoordeelen, niet alleen op zichzelf, doch ook in verband met de positie van anderen en met de consequenties, waartoe elk bepaald quoteeringssysteem, hetzij wat betreft de te kiezen basisperiode als de eenheid, waarin de quota-verhoudingen worden uitgedrukt, in de toekomst kan leiden. Daarbij komt, dat ook voor de bestudeering der mogelijkheden tot herstel van verbroken evenwicht, hetzij door het invoeren van een klantenbeschermingsregeling of door de elders door mij aangeduide maatregelen van overheveling,

détailkennis der aan te sluiten bedrijven, in het bijzonder der samenstelling van den afnemerskring en van de bestaande gebruiken jegens hen, noodig is. Hier is de neutrale instantie als regel onmisbaar; slechts door haar tusschenkomst kunnen al deze bijzonderheden en consequenties worden overzien en geplaatst in het verband van het te regelen geheel, waarvan de onderdeelen elk op zich zelf niet los te maken zijn.

Ook echter, wanneer het opnemen van bepalingen betreffende de onderlinge quoteering niet in het voornemen ligt van belanghebbenden, kan de tusschenkomst der neutrale instantie, hoewel zij daardoor ongetwijfeld aan beteekenis verliest, van belang zijn voor het tot stand brengen eener doeltreffende overeenkomst van samenwerking; immers, ook voor de beoordeeling der te treffen prijs- en conditieregeling zelf en voor het opsporen der grondslagen voor een doelmatige kartelcontrole kan détailkennis der aan te sluiten bedrijven onmisbaar zijn, of althans in belangrijke mate tot het verkrijgen van een goede basis voor de samenwerking bijdragen.

Ik meen, en de praktijk leert trouwens meer en meer, dat de public-accountant aangewezen is voor de vervulling der hier bedoelde vertrouwensfunctie. Dit vloeit logisch voort uit zijn algemeene functie van neutraal deskundige en adviseur op bedrijfs-economisch gebied en sluit ook logisch aan op de functie van onafhankelijk controleur, welke ik hierboven in het kort heb ter sprake gebracht en die trouwens ook op zich zelf weer, de ontwikkeling in ons beroep leert het, met de adviseursfunctie ten nauwste verband houdt. Het gaat hier immers niet om de vervulling van een vertrouwensfunctie zonder meer; voor een goede uitoefening is het noodig, dat het in het geding te brengen materiaal aan cijfers en gegevens op deskundige wijze wordt beoordeeld en dat wordt nagegaan, of het inderdaad als grondslag kan dienen in het verband, waarin het naar voren wordt gebracht. Ik geloof niet, dat ik op ernstigen tegenstand zal stuiten, indien ik beweer, dat de hier noodige deskundigheid valt binnen het kader van ons beroep; en dat zij zelfs in wezen grootendeels overeenstemt met die, welke voor een goede uitoefening der controle-functie bij de vorming van kartels onmisbaar is.

Er bestaat trouwens tusschen de beide hier besproken functies een opmerkelijk verband in dien zin, dat het samenleggen ervan in één hand niet te ontkennen voordeelen biedt; de vervulling der functie van „neutrale instantie” wordt vergemakkelijkt, indien de gene, die haar uitoefent, de zekerheid heeft, dat hij van alle te berde gebrachte argumenten straks de draagwijdte zal kunnen nagaan, en van alle daarbij overgelegde cijfers en gegevens later de juistheid zal kunnen controleren, terwijl, omgekeerd, de controle-functie wordt verstevigd, indien zij aansluit en steunt op vroeger gevoerde besprekingen en onderhandelingen omtrent dezelfde materie, die ook den inhoud van de controle-functie bepaalt.

Zoo leidt naar mijn inzicht de logische ontwikkeling tot een in beteekenis toenemende samenvoeging van functies van den public-accountant bij de vorming van kartels. De hierbij rijzende vraagpunten dragen overwegend een bedrijfs-economisch en gedeeltelijk ook een controle-technisch karakter; de onafhankelijkheid van partijen is bovendien een factor van groot gewicht. Naast de controle-functie in engeren zin komt daardoor geleidelijk naar voren de functie van adviseur bij de vorming van kartels en van tusschenpersoon bij de onderhandelingen, die aan deze vorming onvermijdelijk vooraf moeten gaan.

Men versta mij wel: ik beweer niet, dat er geen ruimte is voor

ander deskundig werk, noch, dat de accountant in staat zou zijn, alle moeilijkheden uit eigen waarneming te overzien en de draagwijdte daarvan vast te stellen. Er is ongetwijfeld een belangrijk stuk juridisch werk te verzorgen, dat hij aan andere deskundigen behoort over te laten. Er zijn ook vele vraagstukken, waarvan bestudeering en beoordeling alleen kunnen geschieden door de belanghebbenden zelf, of althans door meer technisch georiënteerden dan de accountant. Dit neemt echter de juistheid van de slotsom niet weg, dat op het wezen van ons beroep aansluitende factoren hier domineeren en er voor de verwachting van een verdere ontwikkeling in de hierboven aangeduide richting derhalve gereede aanleiding bestaat.

Beschouwen we thans nader, hoe de zaak ligt na de oprichting van het kartel en stellen wij ons de vraag, hoe de functie van den accountant bij de uitvoering der overeenkomst zich heeft ontwikkeld en verder kan ontwikkelen.

Het bestaan van de contrôle-functie, welke ook hier uiteraard op den voorgrond treedt, behoeft ik alweer niet uitvoerig te motiveeren. Ik wees er elders reeds op, dat een doeltreffende contrôle op de naleving der kartelbepalingen een bestaansfactor vormt voor het kartel; het is duidelijk, dat deze contrôle door accountants behoort te worden uitgeoefend. Wel rijst de principieele vraag, of men hier op den public-accountant is aangewezen, dan wel of men de contrôle desgewenscht ook in handen kan leggen van een in internen dienst van het kartel arbeidenden accountant; ik breng dit vraagpunt ter sprake, omdat laatstbedoelde figuur in de praktijk nog meermalen voorkomt en er dus in deze gevallen bij belanghebbenden bezwaar moet bestaan tegen het opdragen der contrôle-functie aan public-accountants.

Het is niet moeilijk, daarvan de oorzaak op te sporen; blijkbaar geeft hier het kostenvraagstuk als regel den doorslag. Ten onrechte, naar ik meen. Vooropgesteld, dat de interne kartel-accountant, wat de uitoefening der contrôle-functie betreft, dezelfde vaktechnische eischen stelt als de public-accountant (elke andere veronderstelling verlegt het vraagstuk naar een volgens mijn inzicht niet discussiabel terrein), dan moet het duidelijk zijn, dat dezelfde hoeveelheid arbeid behoort te worden verricht. Welnu, tegenover het tot op zekere hoogte onvermijdelijk hogere tariefniveau van den public-accountant staat als regel het voordeel, dat de mogelijkheid eener efficiënte werkverdeling bij den public-accountant aanzienlijk grooter is dan bij een intern contrôle-bureau; de beteekenis van laatstgenoemden factor wordt veelal ernstig onderschat. Aangenomen echter, dat er een kostenverschil blijft, dan kan dit toch stellig niet opwegen tegen het groote voordeel van de onafhankelijkheid van partijen, zooals deze alleen bij het gebruikmaken van de diensten van den public-accountant kan worden verkregen. Deze onafhankelijkheid van partijen is van zóó eminente beteekenis voor een goede vervulling der contrôle-functie bij de kartels, dat er naar mijn oordeel alleen daarom reeds in beginsel geen plaats is voor den accountant-beambte, die uit hoofde van zijn nauwe relatie met het kartel in zijn onafhankelijkheid onvermijdelijk wordt beknot.

Ik zal later op de contrôle-functie en op de daaruit voortvloeiende vaktechnische eischen bij de uitoefening der contrôle-taak nader terugkomen. Vooraf echter wil ik op enkele interessante momenten in den ontwikkelingsgang op dit gebied de aandacht vestigen, waarbij ik zal trachten aan te toonen, hoe ook hier in de contrôle-functie geleidelijk aanknoopingspunten worden gevonden voor uitbreiding van het arbeidsveld van den accountant.

Ik mag dan beginnen met de aandacht te vestigen op een opmerkelijk punt in dien zin, dat het geheel ligt buiten de sfeer der gewone kartel-overeenkomst, en dat het zelfs aan de economische werking der kartels een ander aspect kan geven. Ik doel hier op het feit, dat richting kan worden gegeven aan het statistische werk, waarvan de mogelijkheid na het totstandkomen van het kartel aanzienlijk toeneemt. Hier ligt inderdaad een belangrijk vraagstuk. Men bedenke, dat bij goed gefundeerde kartels het waas van geheimzinnigheid, waarmede de bedrijven zich in de vrije concurrentie jegens hun mededingers omgeven, en tot op zekere hoogte moeten omgeven, geleidelijk optrekt en dat belanghebbenden hun bezwaren tegen medewerking aan algemeene studies in hun bedrijfstak geleidelijk minder gevoelen tegenover de groote voordeelen, die dergelijke algemeene studies voor hen allen met zich kunnen brengen. Hier is naar mijn oordeel uitnemend werk te verrichten door de accountants, die in kartels reeds uit hoofde van hun contrôle-functie een vertrouwenspositie innemen. Merkwaardige resultaten zijn te bereiken, indien van zijn deskundige zijde de noodige stimulans wordt gegeven en belangstelling wordt gewekt voor grondig statistisch werk; resultaten, die langs geen anderen weg te bereiken zijn, ondanks het goede werk, dat in toenemende mate door officieele en semi-officieele bureaux of geheel op particulier initiatief in het algemeen wordt verricht, om in het wezen der bedrijven door te dringen.

Het is hier de plaats erop te wijzen, dat dit statistische werk met de daaraan verbonden research in de handen van den accountant op heel andere wijze kan worden benut dan indien het, verzorgd door andere vertrouwenslieden, als regel beperkt wordt tot vooraf vastgesteld schablonenwerk en daardoor een geheel ander karakter krijgt. Wil men het volle profijt uit de zich hier openende mogelijkheden trekken, dan moeten bedrijfs-economisch inzicht en grondige détailkennis der aangesloten bedrijven, zooals de accountant zich deze bij de uitoefening der contrôle-functie kan verschaffen, den weg wijzen; zonder deze ontbreekt ook het aanpassingsvermogen aan rijzende behoeften, dat voor tijdige, doeltreffende behandeling telkens noodig is.

De ervaring leert, dat de voordeelen van een goede samenwerking tusschen de in een kartel vereenigde bedrijven verre kan uitgaan boven het aanvankelijk gestelde doel: het ondervangen der nadeelen van de vrije concurrentie en den daaruit vaak voortvloeienden fellen prijsstrijd. Slaagt men erin, een goede verstandhouding aan te kweeken en te bewaren en opent zich de mogelijkheid om profijt te trekken van het uiterst gewichtige en uitgebreide statistische materiaal, dat in de boekhoudingen der verschillende bedrijven te vinden is, dan beschikt men inderdaad over een beoordelingsapparaat, zooals dit practisch nergens anders te vinden is.

Ik meen bijvoorbeeld, dat de mogelijkheid van markt-analytische studies kan worden vergroot buiten elke verhouding tot hetgeen men kan bereiken met de gewone middelen, welke in dit opzicht in het bedrijfsleven worden toegepast; een behoorlijk werkend kartel beheerscht immers de markt op het geregelde gebied practisch volkomen, zoodat in de boeken der aangesloten bedrijven elk détail betreffende deze markt te vinden is. Ik meen ook, dat vergelijkende studies op het gebied van kostprijsverhoudingen en -factoren kunnen worden ter hand genomen op een wijze, die in doeltreffendheid verre uitgaat boven de beperkte mogelijkheden, die zich bij gemis aan samenwerking tusschen de tot eenzelfde

bedrijfstaking behorende ondernemingen voordoen.

Ik vestig hierop de aandacht, niet omdat ik van oordeel ben, dat de hier bedoelde uitbouw van de samenwerking inhaerent is aan de kartels, doch wel omdat, indien en voor zoover belanghebbenden dit wenschen, mogelijkheden kunnen worden benut, die zich niet voordoen, indien de band, welke de kartelleden door hun desbetreffende overeenkomst bindt, ontbreekt en indien niet door de daaruit voortspruitende noodzakelijkheid van controle door neutrale, onafhankelijke tusschenpersonen een instantie geschapen is, die de details van alle aangesloten bedrijven in elk gewenscht opzicht kan overzien.

Intusschen ligt het voor mij merkwaardige in de ontwikkeling van de accountantsfunctie bij de uitvoering van kartelovereenkomsten toch nog elders en in wezen zelfs buiten het arbeidsveld, hetwelk bij de uitoefening der functie van bedrijfseconomisch adviseur, zooals deze ook hier uit de controle-functie voortvloeit, wordt bestreken. Deze ontwikkeling spruit voort uit de behoefte, die, evenals bij de vorming van kartels, ook bij de praktische hanteering ervan wordt gevoeld, aan een neutrale instantie in het kartel; aan een instantie in dit geval, die, telkens wanneer dit noodzakelijk is, beslissen kan, hetzij vooruitlopende op besluiten, die partijen later zullen nemen, hetzij zelfs geheel onafhankelijk van partijen. Ik zal straks enkele voorbeelden ter verduidelijking noemen.

Er zijn kartels, waarin deze instantie wordt gevormd door een „Uitvoerend Comité” of een onder anderen naam werkende commissie of functionaris, aangewezen uit de deelhebbers. Liggen de verhoudingen in het kartel zóó, dat aan een of meer deelhebbers een dergelijke delicate en moeilijke functie kan worden opgedragen, dan rijst in het verband van mijn betoog geen vraagstuk, omdat de functie van den accountant, behoudens dan zijn controle-arbeid, haar zuiver adviseerend karakter kan behouden; weliswaar schept ook de uitoefening van de functie van adviseur een zekere medeverantwoordelijkheid voor daaruit voortspruitende maatregelen, doch deze verantwoordelijkheid draagt in het onderhavige geval geen ander karakter dan in het algemeen in ons beroep het geval is. Dikwijls echter liggen de verhoudingen anders en gaan de wenschen van belanghebbenden uit naar een instantie, gevormd door een of meer personen, die bij de gekartelleerde bedrijven geen rechtstreeksch belang hebben en wier tusschenkomst het kartel over moeilijke punten heen helpt, indien arbitrale uitspraak of vergaderingsbesluiten wegens de daaraan onvermijdelijk verbonden groote vertraging of om andere redenen niet in aanmerking kunnen komen.

Leidt bijvoorbeeld de kartelovereenkomst ertoe, dat in gevallen van hardnekkig verbroken evenwicht in de quota in den een of anderen vorm omzetten moeten worden overgeheveld op bedrijven, die hun contractueele portie in productie of omzet niet hebben bereikt, dan is het duidelijk, dat de mogelijkheid moet bestaan van een van partijen onafhankelijke beslissing in al dergelijke gevallen, waarin belanghebbenden het zelf, ook na behoorlijke deskundige voorlichting, niet eens kunnen worden. Zonder dit ware de desbetreffende bepaling een doode letter; het scheppen van een instantie, die hier kan ingrijpen, indien door gemis aan overeenstemming tusschen partijen het gevaar voor vastloopen en voor voortwoekeren van ongewenschte toestanden ontstaat, is hiervan de logische consequentie.

Niet zeldzaam zijn, om een ander voorbeeld te noemen, zelfs bij

de best geformuleerde kartelovereenkomsten de zich in de praktijk voordoende gevallen, waarin de overeenkomst niet voorziet, en waarin belanghebbenden de behoefte gevoelen aan een op korten termijn genomen beslissing, waarop zij zich straks zoo nodig kunnen beroepen. Dikwijls ook rijst de noodzakelijkheid van afwijking van bestaande bepalingen. De praktijk laat zich nu eenmaal niet voor de volle honderd procent dwingen bij de doorvoering van vaak op de markt sterk ingrijpende kartelvoorschriften; zonder de noodige soepelheid in de praktische hanteering van het kartel rijst het groote gevaar voor verstarring. Het is duidelijk, dat er een ernstige principieele fout zou worden gemaakt, indien men in de hier bedoelde gevallen elk der belanghebbenden zelf of elke willekeurige combinatie van belanghebbenden het beslissingsrecht zou laten; ook hierbij is de neutrale instantie een onmisbare factor.

Ik geloof niet, dat er ernstig meningsverschil kan bestaan omtrent de vraag, of de kartelaccountant hier *adviseerend* kan optreden; zijn controle-functie en de uit de vervulling ervan voortvloeiende detailkennis verschaffen hem immers het inzicht in de verhoudingen, dat hier voor de beoordeeling als regel noodig is. Het hier rijzende vraagpunt ligt echter dieper; te beschouwen is namelijk, of de accountant het beslissingsrecht, dat aan de neutrale instantie beteekeenis geeft, kan overnemen.

Laat men voor een oogenblik de principieele vraag buiten beschouwing, of de accountant een dergelijk beslissingsrecht kan accepteren zonder conflicten met het wezen van zijn beroep te doen ontstaan (ik kom op deze vraag hieronder nader terug), en kijkt men uitsluitend naar de eischen, waaraan moet worden voldaan voor de vervulling der hier bedoelde functie, dan is het begrijpelijk, dat in de praktijk meer en meer een beroep wordt gedaan op den kartelaccountant, die uit hoofde van zijn positie in het kartel vaak beter dan enig ander kan overzien, in welke richting de oplossing moet worden gezocht en welke beslissing behoort te worden genomen.

Zoowel door zijn functie van controleur en verzorger van het statistische materiaal, als door het feit, dat hij uit hoofde van zijn beroep als de vertrouwensman van alle belanghebbenden moet worden beschouwd, is men ook in dit opzicht vaak op hem aangewezen. Er bestaat tusschen al deze kanten van het in de kartels te verrichten accountantswerk een logisch verband; het een vloeit uit het andere voort. Vervult hij zijn functie van kartelaccountant op doeltreffende wijze, dan kan hij zich in de meeste gevallen op goede gronden een oordeel vormen omtrent hetgeen in het belang der combinatie behoort te geschieden.

Practisch gaat dan ook de ontwikkeling van de functie van den accountant bij de uitvoering van kartelovereenkomsten geleidelijk in de richting van het leiderschap der samenwerking. Niet alleen zelfs intern en binnen de grenzen van de in het bestaande kartelcontract getroffen regelingen. Kartels vertoonen nu eenmaal het karakter van een „olievlek”; zij breiden zich uit en grijpen, al naarmate men bij de praktische uitvoering op bezwaren stuit, om zich heen, bijv. doordat de behoefte rijst aan samenwerking met groepen van afnemers, met buitenlandsche fabrikanten in denzelfden bedrijfstaking, of met leveranciers van grondstoffen e.d. Vaak ook kan onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden de noodzakelijkheid rijzen van overleg en samenwerking met de autoriteiten. Bij herhaling zijn daardoor nieuwe onderhandelingen onvermijdelijk, welke zooveel mogelijk in het kader van het bestaande kartel moeten worden gevoerd, en waarbij de kartelaccountant, de ervaring

leert het onmiskenbaar, een functie van beteekenis kan vervullen.

Ik heb bij vroegere discussies omtrent de in deze inleiding behandelde materie in meer besloten kring, misschien ietwat overdreven, gesproken van de in wording zijnde „derde functie” van den accountant met de bedoeling, er de aandacht op te vestigen, dat zich, strikt genomen buiten de contrôleerende en de eigenlijke adviseerende functie om, een arbeidsveld ontwikkelt, dat te zijner tijd principieele beschouwing behoeft. Ik wil daartoe thans overgaan.

Ik moet vooropstellen, dat ik niet blind ben voor de bezwaren, verbonden aan het toegeven aan den drang van de praktijk naar daadwerkelijke deelneming van den accountant aan de leiding der samenwerking tusschen de bedrijven. Natuurlijk schept, ik wees er hiervoren reeds op, ook de uitoefening van de adviseerende functie op dit moeilijke terrein verantwoordelijkheid; niemand zal ontkennen, dat deze uitoefening in haar consequenties vaak kan leiden tot diep ingrijpen in de belangen der betrokkenen. Maar deze verantwoordelijkheid ligt anders, omdat zij niet voortspuit uit directe eigen actie en de daad van uitvoering wordt verricht door anderen dan den accountant zelf. Zoodra hij zelf leidt, uitvoert of beslist, hetzij alleen of in combinatie met anderen, komt zijn arbeid in een ander licht, zoowel tegenover degenen, in wier opdracht hij deze functie verricht, als tegenover derden, die daarbij met hem in contact komen. Er kan daardoor, althans in den uiterlijken vorm, een bijzonder element van dienen van partijbelangen in den te verrichten arbeid komen, hetwelk bij de uitoefening der functie van contrôleur of adviseur ontbreekt.

Hoezeer ik van oordeel ben, dat met de daaruit voorspruitende eigenaardige bezwaren ernstig rekening moet worden gehouden, zoo brengen deze mij toch niet tot de slotsom, dat zij ons van voorziening in de blijkbaar bestaande behoefte aan de hierbedoelde bijzondere functie zouden moeten weerhouden. Wij behoeven daarbij immers niet verder te gaan dan uit onze speciale deskundigheid en uit het wezen van ons beroep door den drang der omstandigheden logisch voortvloeit; het feit, dat kartels een combinatie van bedrijven zijn en dat derhalve de leiding, zooals deze in elk bedrijf afzonderlijk steeds aanwezig is, ontbreekt, schept nu eenmaal bijzondere behoeften, voor de voorziening waarin het accountantsberoep meerdere aanknoopingspunten biedt. Door beperking van ons leiderswerk tot het strikt onvermijdelijke en door het afwijzen van elke deelneming, die niet strookt met onze vakkundige hoedanigheden, is een natuurlijke begrenzing mogelijk; wordt deze in acht genomen, dan bestaat er naar mijn inzicht geen goede grond voor terugwijzing, voor weigering van arbeid, die op zichzelf voor belanghebbenden nuttig kan zijn en voor het verrichten waarvan de accountant om verschillende redenen de meest aangewezen man mag worden geacht.

In deze beperking ligt vooralsnog het zwaartepunt, temeer, omdat de ervaring leert, dat al te spoedig naar de „neutrale instantie” wordt gegrepen en dat er in de praktijk neiging bestaat, om in dit opzicht meer te verlangen dan noodig is.

Er zijn gevallen, waarin het hier bedoelde beslissingsrecht slechts een voorloopig karakter behoeft te dragen, hetzij doordat zich straks de gelegenheid zal voordoen, om in een vergadering van alle belanghebbenden een besluit uit te lokken, hetzij doordat de mogelijkheid openblijft van hooger beroep op een arbitrage-commissie of eenig andere instantie, die daartoe contractueel kan wor-

den geregeld; waar deze mogelijkheid bestaat, moet zij naar mijn oordeel worden benut.

Er zijn ook te regelen punten, die op grond van een vroeger genomen besluit van de gezamenlijke belanghebbenden aan de beslissing kunnen worden onderworpen van bijzondere commissies uit of buiten de kartelleden, aan wie voor deze bepaald aangewezen gevallen een mandaat is verstrekt; door tijdige onderkenning van deze mogelijkheid kan de werkingssfeer der neutrale instantie zonder eenig practisch bezwaar aanzienlijk worden beperkt.

En er zijn tenslotte ook tal van voor algemeene behandeling vatbare gevallen, waarin zonder gevaar voor moeilijkheden kan worden gewacht, totdat de gelegenheid zich voordoet, om alle belanghebbenden zich over een te nemen beslissing of maatregel te doen uitspreken en met de contractueel vereischte meerderheid van stemmen een besluit te doen nemen, alvorens in een bepaalde richting wordt ingegrepen.

Maar ondanks dit alles blijft er in de kartels een niet te ontkennen behoefte aan een instantie, die tot handelen bevoegd is, hetzij doordat de aard van het te regelen punt zich niet voor andere behandeling leent, hetzij doordat de urgentie geen verschuiving duldt naar latere tijdstippen. Ik meen, dat wij daar de consequenties moeten aanvaarden van de ontwikkeling, waarin ons de praktijk dringt. Wij zijn er het naast aan toe; we kunnen op grond van onzen overigen arbeid in de kartels beter dan eenig ander de verantwoordelijkheid dragen, die hier onvermijdelijk aanvaard moet worden. Wij kunnen ook, indien de ontwikkeling van de samenwerking daartoe logisch leidt, medewerken aan de onderhandelingen met derden of met de autoriteiten; immers, ook daarbij bestaat er behoefte aan medewerking of leiding van een van partijen onafhankelijk deskundige, die bij de kartelbedrijven geen rechtstreeksch belang heeft, en die, veelal met uitsluiting van alle anderen, beschikt over de noodige détailkennis, welke vaak voor de onderhandelingen van overwegende beteekenis kan zijn.

Het doet er bij dit alles, althans principieel gezien, niets aan af, of wij de hierbedoelde functie alleen uitoefenen, dan wel in samenwerking met anderen, die met ons binnen logische grenzen de leiding en de verantwoordelijkheid deelen, zooals het geval zich bijv. practisch voordoet, indien de leiding wordt verzorgd in samenwerking tusschen advocaat en accountant. Persoonlijk zie ik in deze samenwerking veel aantrekkelijks; de ervaring leert, dat zij, vooral in verband met de vele overwegingen van juridischen aard, die bij de practische hanteering van het kartel rijzen, tot nuttige resultaten leiden kan. Maar het is duidelijk, dat daardoor onze functie in karakter niet verandert en dat wij ook in deze gevallen van samenwerking de consequenties van de uitoefening daarvan onverkort hebben te aanvaarden.

We kunnen deze consequenties aanvaarden, indien wij ook bij de uitvoering van deze bijzondere taak als richtsnoer nemen de beginselen, die aan ons beroep inhaerent zijn, en de eischen, die ons beroep stelt; zij monden uit in de handhaving van onze positie van neutrale, van partijen onafhankelijke deskundigen. Natuurlijk zijn wij in onze functie van kartelaccountant tot op zekere hoogte in dienst van onze opdrachtgevers, wier belangen wij, hetzij en bloc, hetzij voor ieder afzonderlijk, in eerste instantie hebben te behartigen. Doch wij hebben daarbij een onaantastbaar recht van onafhankelijk oordeelen en van het zelf trekken van de grens tusschen hetgeen toelaatbaar en ontoelaatbaar moet worden geacht; laten wij ons daarbij leiden door onze eerlijke overtuiging om-

trent hetgeen in het complex der te verzorgen belangen in elk bepaald geval kan en moet geschieden, dan geloof ik niet, dat er conflicten behoeven te ontstaan, die ons beroep zouden kunnen schaden.

Op één naar mijn oordeel onafwijzbare voorwaarde moet ik daarbij echter nog in het bijzonder de aandacht vestigen: de functie van leider der samenwerking mag nimmer worden uitgeoefend los van de controlefunctie, waaruit zij behoort voort te spruiten en waarmede zij onverbrekkelijk verbonden is.

*
* *

Ik wil nu tenslotte nog enkele beschouwingen wijden aan de vak-technische zijde der controletaak, welke ik bij mijn hierboven gegeven uiteenzettingen slechts even heb aangeroerd, doch die in verband met de belangrijkheid der controle-functie in deze inleiding niet onbehandeld mag blijven.

De aard der ontduikingen, welke zich in de kartels kunnen voordoen, stelt ons, vooral voor zoover deze de prijs- en conditieregeling der gekartelleerde artikelen betreffen, voor eigenaardige problemen. Ik ga zelfs verder en geef als mijn oordeel te kennen, dat het boekenonderzoek niet zelden door zijn begrensde mogelijkheid ontoereikend is, om dergelijke zich in allerlei vorm voordoende ontduikingen op te sporen; daartoe is in vele gevallen noodig een onderzoek, zooals dit door „detectives” wordt verricht of een procedure met getuigenverhoor, zooals de rechter deze kan toepassen. Ik geloof niet, dat dit veel toelichting behoeft; de voorbeelden zijn, vooral in gemengde bedrijven, voor het grijpen.

Op zichzelf is een dergelijke ontoereikendheid van het boekenonderzoek als middel van controle niets bijzonders; elk boekenonderzoek heeft zijn natuurlijke grenzen. Bij de kartels echter doet zich dit verschijnsel in bijzonder scherp vorm gevoelen, eendeels, omdat de aard der op te sporen afwijkingen vaak onberekenbaar is, doch ook, omdat het onopgemerkt blijven van afwijkingen niet, zooals bij de gewone bedrijfscontrole, overwegend interne gevolgen heeft; bijna steeds grijpen ontduikingen in de belangen van anderen in.

Daarbij komt, dat het boekenonderzoek op zichzelf door de talrijkheid der bedrijven, die vaak bij een kartel zijn aangesloten, en door de veel omvattende vak-technische eischen, die zich hier doen gelden, uitgebreid is en dat het vraagstuk van den omvang der controle daardoor dikwijls groote zorgen baart; temeer, omdat er op dit gebied, meer wellicht nog dan elders, bij de bedrijfsleiders misverstand bestaat omtrent de beteekenis der controle en de kosten, welke, wil zij doeltreffend zijn, niet kunnen worden vermeden.

Waarschijnlijk is het in hoofdzaak aan de beide hierboven geschetste moeilijkheden toe te schrijven, dat de accountantscontrole bij de kartels nog al te vaak faalt in dien zin, dat men tenslotte de samenwerking moet opgeven, omdat er ondanks haar regelmatige toepassing een voortwoekerende ontduiking blijft bestaan, die de stemming bederft en de samenwerking ondergraaft.

In overeenstemming met den bij elke andere opdracht tot onderzoek en tot controle geldenden algemeenen eisch, is het de plicht van den accountant zich de vraag te stellen, of de structuur van de kartelovereenkomst en de ten dienste staande controle-middelen hem de mogelijkheid openen, om zijn functie op doeltreffende wijze te vervullen, en of niet de kans, dat ondanks zijn controle ontduikingen blijven voortwoekeren, zóo groot is, dat aanvaarding van

de opdracht niet verantwoord is jegens hen, die hun belangen door zijn toezicht beschermd wanen.

Natuurlijk hebben wij hier ter begrenzing van onze verantwoordelijkheid het middel van het voorbehoud in onze verklaring. Men wake echter voor overschatting van dit middel; voorbehoud heert geen zin in gevallen, waarin er van een doeltreffende controle in wezen geen sprake kan zijn, evenmin als het zin heeft ons hier te beroepen op het feit, dat wij blijkens ons Reglement van Arbeid niet aansprakelijk zijn voor „omissies, waarop de administratie niet de aandacht kan vestigen”.

Ik weet wel, dat men hierover anders kan denken en de opvatting kan huldigen, dat ook bij onvermijdelijke leemten in de controle de preventieve werking blijft; en dat bovendien, zooals men het eenigszins huiselijk kan uitdrukken, alles wat men vindt, „mee-genomen” is en er ondanks deze leemten derhalve toch een nuttige werking van de controle kan uitgaan. Men bedenke echter, dat alles wat men niet vindt, voortwoekert met alle nadeelige gevolgen, ook voor ons beroep; bedenkelijk zijn de gevolgen, indien bonafide belanghebbenden, in goed vertrouwen op de doeltreffendheid der accountantscontrole hun scherpste wapen in den concurrentiestrijd uit handen gevende, niettemin door gemis aan grondslagen voor een goede controle de dupe worden van oneerlijke praktijken, die niet worden blootgelegd en gestraft.

Wij moeten ook niet toegeven aan den begrijpelijken, doch niettemin onjuisten drang uit de praktijk naar beperking van het boekenonderzoek, dat noodig is, wil men als accountant vak-technisch verantwoord zijn.

Er zijn middelen tot beperking, over de toelaatbaarheid waarvan wij niet ernstig van meening behoeven te verschillen. Bijzondere aandacht verdient in dit verband bijv. de in overleg met belanghebbenden te openen mogelijkheid van samenwerking tusschen den kartel-accountant en de eigen accountants der bedrijven, die bij het kartel zijn aangesloten. Bij een dergelijke goed geregelde samenwerking tusschen bevoegde accountants doet zich het welkome middel voor van aanpassing van het onderzoekingswerk bij de gewone regelmatige controle aan de bijzondere eischen, die de kartelcontrole stelt; de ervaring leert, dat er in dergelijke gevallen van een onevenredige uitbreiding van dezen gewonen controle-arbeid als regel geen sprake behoeft te zijn.

Er zijn collega's, die ontkennen, dat het aldus steunen van den kartel-accountant op de controle der eigen accountants van de aangesloten bedrijven principieel toelaatbaar zou zijn. Ten onrechte, naar ik meen. Ontvangen de bedrijfsaccountants, vooropgesteld, dat zij volledig bevoegd en onafhankelijk zijn, scherp omschreven instructies omtrent de in verband met de kartelovereenkomst uit te voeren bijzondere controle, en geven hun periodieke verklaringen voldoende duidelijk weer, dat zij voor deze bijzondere controle de volle verantwoordelijkheid aanvaarden, dan is er naar mijn oordeel geen redelijke grond voor een doublure, die de kosten der controle onevenredig doet stijgen. Ik kan ook niet inzien, dat hier voor ons wezenlijke bezwaren gelden, indien belanghebbenden met de aldus toegepaste controle accoord gaan en wij als kartel-accountant de noodige maatregelen nemen, om de samenwerking met de desbetreffende collega's doeltreffend te doen zijn.

Toelaatbare middelen tot beperking spruiten ook voort uit de door de vak-techniek geschapen algemeene mogelijkheden, waarvan ik er in het bijzonder één wil noemen.

Beperking der controle is namelijk mogelijk door toepassing

van steekproeven in dien zin, dat niet alle aangesloten bedrijven over den vollen duur van het kartel worden onderzocht, doch dat men den onderzoekingsarbeid telkens inkrimpt, hetzij tot een doelmatig gekozen gedeelte van het aantal aangesloten bedrijven, hetzij tot een controle bij alle bedrijven, die zich echter bij elk niet uitstrekt over de volle periode, doch beperkt wordt tot een door den accountant te kiezen gedeelte daarvan, waarover het onderzoek dan zonder verdere beperking kan plaats vinden. Ideaal zijn dergelijke systemen uiteraard niet. Zij kunnen echter doeltreffend zijn, indien de te controleren bedrijven, resp. de periodes, waarover de controle plaats vindt, zoodanig worden gekozen, dat de preventieve werking blijft, en indien het onderzoek telkens zoodanig plaats vindt, dat, wat het gecontroleerde gedeelte betreft, eventuele ontduikingen met alle beschikbare vak-technische middelen worden opgespoord; *voortwoekering* van ontduikingen, die hier immers in wezen het gevaar vormt, kan bij oordeelkundige toepassing worden voorkomen.

Andere middelen tot beperking moeten naar mijn overtuiging niet worden toegepast, hoe groot de bezwaren ook zijn, waarop wij vooralsnog, ten aanzien van de kartel-controle waarschijnlijk in bijzondere mate, bij de doorvoering van dit beginsel zullen stuiten.

Wij moeten daarom, dunkt mij, vooral ook met de noodige terughoudendheid staan tegenover opdrachten tot losse onderzoekingen naar mogelijke ontduiking in op zichzelf staande gevallen, b.v. ten aanzien van door de opdrachtgevers bepaaldelijk genoemde leveringen aan een of meer afnemers door een bepaald aangewezen kartellid. Tenzij dergelijke opdrachten passen in het kader der controle, die de accountant in het kartel als functionneerend kartel-accountant regelmatig uitoefent; ligt daarbij het zwaartepunt in een op doeltreffende wijze uit te oefenen controle op de naleving van quoteerings-bepalingen, dan zijn aanvullende onderzoekingen op grond van bepaalde klachten omtrent prijsontduiking uiterst nuttig en zelfs onmisbaar. Ontbreekt echter deze grondslag, dan is de kans op falen bedenkelijk groot, omdat het boekenonderzoek, vooral in deze gevallen, zelfs bij onevenredige uitbreiding slechts eng begrensde mogelijkheden biedt.

Ik geloof niet, dat er in wezen verschil van meening kan bestaan omtrent de beteekenis der accountantscontrole bij de kartels. Het bestaan ervan wekt, behoudens gerapporteerde of bij de bevoegde instantie aanhangig gemaakte afwijkingen, naar mijn oordeel zonder twijfel bij belanghebbenden het vertrouwen, dat met inachtneming van de uit een oogpunt van doelmatige belangenbescherming te trekken grenzen, de contractuele bepalingen, waarvan de naleving door den accountant moet worden nagegaan, ook inderdaad zijn nageleefd.

De vertrouwenstheorie leert, welke consequenties daaruit voortvloeien.

Mijnheer de Voorzitter, Geachte Vergadering,

Ik mag wel beginnen met er mijn spijt over uit te drukken, dat ik tengevolge van het feit, dat ik deze inleiding in de middagvergadering moet houden, in mijn inleiding zeer beperkt ben geweest in het aangeven van overwegingen met betrekking tot het zeer belangwekkende kartelvraagstuk. Ik weet, dat het vraagstuk der

kartels heel veel meer interessante kanten heeft dan die, welke ik in de inleiding moest behandelen, n.l. die van de functie van den accountant bij de kartels. Er zijn daardoor in mijn inleiding tal van punten onbesproken gebleven, die men misschien uitvoerig behandeld had willen zien, bijv. die zijde van het vraagstuk, welke in de ochtendvergadering eenigszins is bekeken en grotendeels de principieel-economische oogpunten omvat. Dit heeft tevens tengevolge, dat ik allerlei interessante punten als: de structuur van de kartel-overeenkomst, de opbouw van de kartels, de hoogte van het prijsniveau en het wezen van het „outsiders”-gevaar, in mijn inleiding buiten beschouwing moest laten. Althans moest ik mij, wat de structuur der kartels betreft, beperken tot het voor mijn eigen onderwerp strikt noodzakelijke; ik heb mij daarbij bepaald tot de eigenlijke prijsovereenkomst in de eerste plaats en tot een korte bespreking van de daaruit voortspruitende quoteeringsregeling met de verschillende moeilijkheden, die aan de quoteering verbonden zijn, terwijl ik voorts alleen een korte beschouwing heb gegeven over de beteekenis van de controle in de kartels, in verband met de geheele positie van het kartel en de mogelijkheid om die te handhaven.

Misschien ben ik bij de toelichting van de structuur van het kartel toch nog eenigermate tekort geschoten en heb ik meer in het bijzonder te weinig gezegd over de beteekenis der quoteering. Ik wil daarom van deze mondelinge inleiding gebruik maken, om het vraagstuk van de quoteering nog in een eenigszins ander licht te plaatsen.

De quoteeringsregeling, zooals deze in de praktijk der kartels vrijwel regelmatig voorkomt, spruit eigenlijk alleen voort uit het feit, dat de enkele prijsovereenkomst verschillende groote bezwaren heeft. Die bezwaren culmineeren hierin, dat men door het sluiten van een enkele prijsovereenkomst — of van een prijs- en conditie-overeenkomst als men wil — tal van middelen, die in het bedrijfsleven bestaan, om omzet tot zich te trekken, rustig laat voortwerken. Bij die middelen zijn er, die volkomen oirbaar zijn en waarvan het tot op zekere hoogte zelfs heel jammer is, dat men ze wegneemt. Er zijn er ook, die niet oirbaar zijn, die het karakter van ontduiking dragen; daarop behoeft ik hier niet dieper in te gaan. De volkomen oirbare middelen echter, d.w.z. de maatregelen, om een voorsprong te verkrijgen op concurrenten door een goede organisatie, door het verleen van een grootere mate van „service” aan de afnemers, door de kracht van de bedrijfsleiding, door de geschiktheid en vaardigheid van het reizigersapparaat en nog veel meer, hebben tengevolge, dat, wanneer men uitsluitend werkt met een regeling van prijzen en condities, een verschuiving van omzet ontstaat tijdens den duur van het kartel van het eene bedrijf naar het andere, waardoor in het kartel onrust wordt gekweekt. Ik vind het eigenlijk jammer — ik herhaal dat — dat aan de kartels in vele gevallen inhaerent is de quoteeringsregeling en daardoor het offeren van den natuurlijke voorsprong, van de zeer verdedigbare en aantrekkelijke voordeelen, die het eene bedrijf heeft boven het andere. Toch verdient het in de meeste gevallen aanbeveling, dien voorsprong zooveel mogelijk op te heffen, omdat er anders onrust ontstaat in het kartel, waardoor het tenslotte niet is te handhaven. Deze ontstaat als regel eerst bij de kleinere bedrijven, die de positie, verkregen door prijsconcurrentie, althans door het feit, dat zij vrij waren in de vaststelling der prijzen, verliezen; indien prijzen en condities dezelfde zijn, ontstaat er een opschuiving van omzet naar de „sterkere” bedrijven en daardoor ontevredenheid bij de

kleine. Deze laatste gaan het dan zoeken in minder oirbare middelen, die tenslotte overslaan op de beter gesitueerde bedrijven, omdat zij onvermijdelijk représailles uitlokken; zij leiden tot verweer tegen de middelen, waarnaar de zwakkere bedrijven tengevolge van het ontbreken eener omzetregeling grijpen. De beteekenis van de quoteering in dit geheele verband is deze, dat men ieder bedrijf, dat aan een kartel deelneemt, vastlegt op een zeker quantum of op een percentage van den totalen omzet, resp. van de totale productie der gezamenlijke partijen. Indien deze regeling goed werkt, en indien men er door de contrôle in slaagt, afwijkingen tijdig te constateeren en de oorzaak daarvan weg te nemen, dan heeft zij tengevolge, dat de prikkel, om door welke middelen dan ook omzet boven een bepaalde grens tot zich te trekken, wordt weggenomen. Daardoor verschijnt het vraagstuk der prijs- en conditieregeling in een geheel ander licht; men brengt de lust tot ontduiking binnen veel engere grenzen dan zonder quoteering het geval is. Het is immers duidelijk, dat, wanneer iemand aan een bepaald deel van de totale productie of afzet gebonden is, elk middel, om het hem toekomende deel — dat hij bij een goede werking van het kartel ook inderdaad zal krijgen — tegen lagere prijzen of op slechtere voorwaarden te plaatsen dan de kartelcondities voorschrijven, slechts tot zijn eigen schade strekt, terwijl de anderen daarvan binnen zekere grenzen geen nadeel ondervinden. Zij ondervinden daarvan geen nadeel, tenzij — en hier ligt naar mijn overtuiging dan ook de grens — het onderbieden, ondanks het bestaan van een quoteeringsregeling, tot marktbederf leidt in zoodanige mate, dat het ook voor hen, die deze middelen niet willen toepassen, moeilijk wordt, het voorgeschreven prijsniveau bij hun afnemers te handhaven. Indien de quoteeringsregeling echter behoorlijk werkt, kan zij het gevaar voor ondergraving der overeenkomst door ontduiking binnen zóó enge grenzen terugbrengen, dat het practisch geen beteekenis meer behoeft te hebben.

De quoteering heeft ook groote beteekenis voor de contrôle, die in het kartel moet worden uitgeoefend; ik zal daarop straks bij de beantwoording der debaters waarschijnlijk nader kunnen terugkomen.

Mijn eigenlijk onderwerp omvat — zoo is het althans vastgesteld — de accountantsfunctie in de kartels. Het was dus mijn taak te onderzoeken, hoe, vooral in den tegenwoordigen tijd, de accountantsfunctie in de kartels kan worden uitgeoefend en hoe zij zich heeft ontwikkeld. Ik ben van meening — daarop heb ik ook in mijn schriftelijke inleiding de aandacht gevestigd — dat dit vraagstuk thans anders ligt dan een aantal jaren geleden.

Het streven naar samenwerking der bedrijven op het gebied van prijzen en afzet is op zichzelf volstrekt niet nieuw. Zoolang ik mij herinneren kan, zijn er kartels gevormd; er bestaan nu nog kartels, die er misschien 25 jaar geleden ook al waren, zoodat men niet *kan* zeggen, dat de kartelvorming op zichzelf een nieuw vraagstuk vormt. Wat echter wel nieuw is en buitengewoon de aandacht trekt, is, dat men dit streven naar samenwerking ziet toenemen, dat het zich voordoet op een steeds grooter gebied en dat het zich uitbreidt tot industrieën en bedrijfstakken, waar men vroeger aan de mogelijkheid tot samenwerking in den hierbedoelden vorm niet dacht. En dat de ervaring daarbij leert, dat men thans zelfs om samenwerking roept ook in die gevallen, waarin deze moeilijk, zoo niet onmogelijk is. Daardoor is het vraagstuk van de functie, die de accountant bij de kartels moet uitoefenen, in een ander stadium gekomen. Wanneer onze medewerking op dit gebied wordt ge-

vraagd, staan wij thans voor overwegingen, die zich vroeger niet deden gelden en die het naar mijn overtuiging in alle opzichten gewenscht maken, dat wij in een vergadering als deze eens rustig overwegen, wat wij in deze ontwikkeling hebben te doen.

Natuurlijk moet ik vooropstellen, zooals ik ook in mijn schriftelijke inleiding heb gedaan, dat wij vóór alles blijven de onafhankelijke contrôleurs. De contrôlefunctie, zooals die in de kartels wordt uitgeoefend, is en blijft voor ons de hoofdschotel. Ik kan mij ontslagen achten van de taak, om hieraan een lange beschouwing te wijden. De aard dezer contrôlefunctie is overbekend; niemand twijfelt er aan, dat er behoefte bestaat aan contrôle in de kartels en dat men zich daartoe grootendeels moet wenden tot accountants, omdat dit onderzoekingswerk voor het overgrootste deel het karakter van accountantscontrole draagt. Ik heb dan ook bij den aard dezer functie niet lang stilgestaan en het meer gezocht in hetgeen zich van die functie uit, mede tengevolge van de ontwikkeling op kartelgebied, geleidelijk heeft gevormd.

De ontwikkeling der contrôlefunctie op zichzelf heeft mij slechts aanleiding gegeven, om een waarschuwend woord te doen hooren. Ik koester n.l. bij de enorme uitbreiding der kartels de vrees, dat men de mogelijkheid van accountantscontrole in vele gevallen sterk overschat. Als er één gebied is, waarop de contrôle bij gemis aan goede grondslagen kan falen in dien zin, dat zij eigenlijk niet bij machte is op te sporen, wat opgespoord moet worden, dan is het wel dit. In de eerste plaats, omdat de ontduikingen, die op dit gebied mogelijk zijn, zóó groot in aantal, zóó veelzijdig en zóó onberekenbaar kunnen zijn, dat men er dikwijls met accountantsonderzoek alleen niet komt. Nemen wij als voorbeeld het geval van de enkele prijs- en conditieregeling en passen wij dit toe op bedrijven, die een gemengd karakter dragen; om voor een bepaald artikel of voor een reeks van gelijksoortige artikelen de markt te regelen, gevoelt men immers vaak de behoefte aan medewerking ook van bedrijven, die niet uitsluitend met de te regelen artikelen werken, en het aantal gevallen, waarin deze artikelen voor een bedrijf bijzaak zijn, waarin het bedrijf dus een zóó gemengd karakter draagt, dat het te regelen artikel daarvoor van relatief gering belang is, is veel grooter dan men oppervlakkig zou denken. In die gevallen is het, ook voor accountants, buitengewoon moeilijk vast te stellen, of men de bepalingen omtrent prijzen en condities in den vollen zin van het woord heeft nageleefd. Er zijn immers tal van middelen, om de ontduiking „weg te werken”, b.v. door ze te boeken op onkostenrekening of, in het algemeen, door ze zoodanig te behandelen, dat men ze bij de gewone accountantscontrole niet ziet. Men kan de prijzen van het geregelde artikel lager of de condities daarvoor gunstiger stellen door eenvoudig andere artikelen mee te leveren en formeel de reductie daarop toe te passen, terwijl de prijzen en condities van het geregelde artikel in de boeken duidelijk blijken en de desbetreffende factuur de juiste prijzen en condities aanwijst. Er zijn talrijke middelen tot ontduiking, voor de opsporing waarvan men feitelijk een detective zou noodig hebben of een procedure met getuigenverhoor, zooals de rechter die kan toepassen. Hieruit vloeit nu voor den accountant naar mijn overtuiging een moeilijk vraagstuk voort.

Ik heb in mijn referaat als mijn meening te kennen gegeven, dat wij moeten weigeren contrôle uit te oefenen dáár, waar wij als deskundige contrôleurs de overtuiging hebben, dat de zaak eigenlijk niet op de voor een behoorlijke werking van het kartel noodige wijze te contróleeren is. Wij moeten onze medewerking beperken

tot de gevallen, waarin de structuur van de kartelovereenkomst en de opbouw van het kartel mogelijk maken, het zwaartepunt van het toezicht te verplaatsen naar een hanteerbaar onderdeel. Is de structuur van de kartelovereenkomst niet zoodanig, dat wij een behoorlijke controle kunnen uitoefenen, zelfs bij een onevenredige uitbreiding daarvan, dan heeft de controle, zooals ik reeds gezegd heb, naar mijn meening geen zin. Het is gevaarlijk — daarvoor moet ik vooral waarschuwen — zich in dergelijke gevallen te beroepen op de mogelijkheid, om een voorbehoud te maken; voorbehoud heeft geen zin in gevallen, waarin er van een doeltreffende controle geen sprake kan zijn.

Veelal heeft het evenmin zin, zich te beroepen op ons Reglement van Arbeid, dat bepaalt, dat wij niet aansprakelijk zijn voor „omissies, waarop de administratie niet de aandacht kan vestigen” en ons zelf „gedekt” achten, wanneer wij gevallen van ontduiking niet konden ontdekken, omdat de administratie in den meest uitgebreiden zin daarop de aandacht niet kon vestigen; als het aantal dezer gevallen gaat overwegen, is een beroep op deze bepaling gevaarlijk, omdat het er zoowel voor ons als voor hen, wier belangen wij moeten beschermen, vóór alles om gaat, of hetgeen werkelijk bereikbaar is ook doeltreffend is.

Ik wil op dit belangrijke punt thans niet verder ingaan. Waarschijnlijk zal ik bij het debat nog wel gelegenheid vinden, om hier zoo noodig de puntjes nader op de i te zetten.

Ik ga nu over tot het punt, dat voor mij — en, naar ik aanneem, ook voor deze vergadering — het interessantste is, n.l. de ontwikkeling van onze functie, zooals die, uitgaande van de controlefunctie, heeft plaats gehad.

In de algemeene ontwikkeling van ons beroep heeft zich van de controlefunctie uit een geleidelijke uitbreiding van onzen arbeid voltrokken, bijv. in de richting van de adviseursfunctie; wij hebben er natuurlijk naar gestreefd, onzen arbeid niet te beperken tot een doode cijfercontrole, maar zijn ons meer en meer rekenschap gaan geven van hetgeen achter de cijfers ligt. Daaruit is de ontwikkeling van ons vak in bedrijfseconomische richting ontstaan. Ik meen, dat een dergelijke ontwikkeling zich bij de kartels in zeer bijzonderen vorm voordoet en wel, omdat men daar niet te doen heeft met één enkel, voor de leiders hanteerbaar bedrijf, maar met een complex van bedrijven, wier *gezamenlijke* belangen in het kartel moeten worden verzorgd. Men staat hier voor een complex van administraties en gegevens, die in elk afzonderlijk bedrijf — ook al behooren de bedrijven tot denzelfden bedrijfstak — verschillend zijn. Daardoor verschijnt hier de accountantsfunctie in een vorm en beteekenis, die men bij de gewone bedrijfscontrole niet aantreft. Aldus is naar mijn meening een uitbreiding van deze functie ontstaan, die inhaerent is aan de kartels en daarom een afzonderlijke beschouwing behoeft.

In de eerste plaats — het is misschien het minst belangrijke en meest voor de hand liggende — ontstaat deze uitbreiding, doordat in vele gevallen de accountants zijn aangewezen als degenen, die de gegevens moeten verzamelen, welke voor de hanteering van het kartel noodig zijn. Als er b.v. een quoteeringsregeling is, dan is het duidelijk, dat maandelijks of wekelijks — of aan het einde van elke periode, die daarvoor in het contract is aangegeven — de omzet wordt vastgesteld, aangezien men de verhoudingen op korten termijn moet volgen. Het is in de meeste gevallen de accountant, die, mede in verband met zijn controlefunctie, voor de verzameling en voor het doorgeven dezer cijfers heeft te zorgen. Deze taak

breidt zich natuurlijk uit, naarmate de kartelovereenkomst ingewikkelder is. Werkt men met een klanten-beschermingsregeling, dan komt het in den regel hierop neer, dat de accountant het register der klanten bijhoudt, dus voor elk van de aangesloten leden van het kartel de afnemers noteert, welke voor hem staan ingeschreven, en de mutaties daarin vastlegt. Zoo zijn er verschillende andere zaken, die het periodiek verzamelen van cijfers en gegevens noodzakelijk maken, en het is eigenlijk in het geheel niet te verwonderen, dat men zich daarvoor tot den accountant wendt. Ter eerste, omdat hij door zijn controlewerk toch al de vertrouwensman in de kartel-bedrijven is, maar ook, omdat hij straks de juistheid der gegevens, die men van de aangesloten bedrijven heeft ontvangen op grond van de kartelovereenkomst, moet nagaan waarbij de controlefunctie derhalve aansluit bij de functie van verzorger van het kartelmateriaal.

Uit deze functie van „centrale” voor het verzamelen van kartelgegevens is in de praktijk een andere, zeer belangrijke functie gegroeid. Ik moet hier herhalen, hetgeen ik in mijn inleiding heb gezegd, n.l., dat men door het research-werk, dat bij goede verzorging van het statistische materiaal bij kartels mogelijk is, aan de kartelovereenkomst een ander economisch aspect kan geven. Dit is naar mijn overtuiging een zeer belangrijk punt, waarop niet genoeg de aandacht kan worden gevestigd. Ik ben in het algemeen van meening, dat de kartels bij alle nadeelen, die zij hebben — er men zal toegeven, dat zij groote nadeelen hebben — ook groote voordeelen kunnen bieden. De samenwerking kan worden geleid in een richting, die voor de aangesloten bedrijven en ook voor de consumenten heel goed en nuttig is. Een van de kenmerkende eigenschappen van een goed werkend kartel is, dat men erin slaagt een goede verstandhouding aan te kweeken en te bewaren. Werk een kartel niet goed, dan is dit natuurlijk niet mogelijk, maar wanneer een kartel behoorlijk werkt, d.w.z. bij benadering geeft, wa men zich bij de stichting had voorgesteld, dan neemt het vertrouwen tusschen de aangeslotenen toe en spreekt men met een zeke gemak over dingen, waarover vroeger niet te praten viel. Nu is het naar mijn overtuiging voor het geheele kartel-vraagstuk van het grootste belang, dat ieder, die hieraan iets kan doen, medewerkt, om de ontwikkeling in deze richting te stimuleeren; ook voor den accountant is hier een taak weggelegd.

Ik heb in mijn schriftelijke inleiding twee voorbeelden genoemd. In de eerste plaats heb ik gewezen op de veel grootere gelegenheid voor markt-analytische studies in een kartel dan in het gewone bedrijfsleven en in de tweede plaats op de meerdere gelegenheid tot bestudeering der kostprijsverhoudingen en kostprijsfactoren. Er zijn echter nog talrijke andere voorbeelden te noemen.

Als men in het kartel het statistische materiaal kan verzorgen zonder de vrees, die bij vrije concurrentie altijd bij de bedrijfs-genooten bestaat voor noodlottige gevolgen van het prijsgeven van gegevens, dan kan men b.v. den invloed van een bepaald prijsniveau op grootte en samenstelling van den omzet van de verschillende artikelen volgen op een wijze, die zonder een kartel eenvoudig niet mogelijk is. Men kan de uitwerking van het prijsniveau volgen op verschillende groepen van afnemers, zooals grotsiers, aan wie men levert en bedrijven, die de gekartelleerde artikelen verder verwerken. Doet men dit, dan kan men ook met veel meer kennis van zaken dan men vóór de oprichting van het kartel ooit had verwacht, zijn beslissingen omtrent prijswijzigingen nemen en het toelaatbare prijsniveau beoordeelen. Bij een goede sa-

menwerking heeft dit o.a. ook tengevolge, dat het gevaar voor het misbruiken van de positie van een kartel veel kleiner behoeft te zijn dan men als regel aanneemt.

Nog even terugkomende op de kostprijsverhoudingen: de ervaring leert, dat, als de bedrijven nauwer gaan samenwerken en een open oog krijgen voor oneconomische verhoudingen in hun branche, er talrijke dingen zijn te bereiken, die als een nuttig uitvloeisel van het kartel kunnen worden beschouwd. Als men in een branche, die vroeger „vrij” was, na de kartelleering bijv. rustig bestudeert, hoe oneconomisch men den omzet over een bepaald gebied heeft verdeeld, moet men eigenlijk verbaasd staan, dat dit bij de concurrentie, die toch nog altijd blijft bestaan (b.v. met het buitenland), mogelijk is. Om bij ons eigen land te blijven: het is bijv. in het geheel niet zeldzaam, dat een fabriek in Groningen relatief belangrijke hoeveelheden levert naar Zeeland en een fabriek in Zeeland in hetzelfde artikel belangrijke hoeveelheden naar Groningen. Ik weet wel, dat men niet kan zeggen, dat het opheffen van dergelijke oneconomische verhoudingen aan het instituut der kartels inhaerent is, maar de ervaring heeft niettemin geleerd, dat, als men maar belangstelling weet te wekken voor dergelijke vraagstukken, men binnen in de praktijk mogelijke grenzen tot een aanzienlijk betere bestaansmogelijkheid voor de bedrijven kan komen, zonder het prijsniveau op te voeren. Hoe doeltreffender de samenwerking, hoe grooter de in deze richting te benutten mogelijkheden.

Ziehier, Mijnheer de Voorzitter, een der gebieden, waarop de accountant, die geroepen is, een functie in kartels te vervullen, naar mijn meening veel goed werk kan doen. Ik beschouw dit zuiver als een uitvloeisel van het feit, dat hij uit hoofde van zijn functie als controleur in het kartel een vertrouwenspositie inneemt, op de hoogte komt van de details der verschillende bedrijven en eventuele afwijkingen in de verhoudingen ziet, waarvan hij alleen door vergelijking van het desbetreffende materiaal kennis kan nemen. Aldus kan hij desgewenscht zijn medewerking verleen tot een ontwikkeling, die aan de werking der kartels inderdaad een ander aspect kan geven.

De derde uitbreiding in de ontwikkeling ligt op het gebied der adviezen aan de leiding van het kartel, een punt, dat straks misschien de grootste aanleiding zal blijken te zijn tot gedachtenwisseling, omdat de accountant daarbij in nauwe aanraking gebracht wordt met de leiding van het kartel, en ik daaraan in mijn schriftelijke inleiding zelfs overwegingen van verstrekkenden aard heb verbonden.

Bij de oudere industrieën, bij de groote bedrijven, die over elkaars positie eigenlijk geen ernstig verschil van meening hebben, en waarbij een zekere band allen bindt, wordt bij kartelleering vanzelf uit de deelhebbers een leiding gekozen; men ziet er, hoewel het hier een zeer delicate functie betreft, niet tegen op, aan enkelen van de deelhebbers, wien men uit hoofde van hun positie in de branche een bijzonder vertrouwen geeft, de leiding der samenwerking in handen te geven en het beslissingsrecht toe te kennen, dat bij de hanteering der kartelovereenkomst in bepaalde gevallen onmisbaar is. Dat in dit geval in de praktijk de adviseursfunctie van den accountant aan de orde komt — en dat deze adviseursfunctie in hooge mate wordt vergemakkelijkt door de controlefunctie, waaruit zij als het ware voortspuit — ik geloof niet, dat daarover veel te debatteeren valt. Als men zich rekenschap geeft van den aard der beslissingen, die de leiding van een kartel moet nemen, zal men, indien men althans wil handelen in het algemeen

belang en er tot het uiterste voor wil waken, dat niet een of meer der belanghebbenden eenzijdig worden bevoorrecht, veelal tot de slotsom komen, dat men het geheel der verhoudingen in de bedrijven moet kennen, omdat het anders onmogelijk is, de consequentie van een beslissing voor ieder der belanghebbenden afzonderlijk te peilen.

In de praktijk doet zich bijv. meermalen de noodzakelijkheid voor, dat men, in het belang van het geheel, van de kartelvoorschriften in bijzondere gevallen moet afwijken. De kartels hebben ook hun schaduwzijden, daarover zijn wij het eens. Zij hebben alle deze schaduwzijde, dat men de afnemers wel heel erg dwingt, dat men hun tot op zekere hoogte de gelegenheid ontnemt zich te verweren; men dwingt hen, bepaalde prijzen te betalen en aan bepaalde condities te voldoen. Welnu, het aantal gevallen, waarin dit bij onverbiddelijke doorvoering zou leiden tot een verlies van omzet in de branche, is veel grooter dan men, oppervlakkig gezien, zou aannemen. Daarom moet het in beginsel mogelijk zijn, op korten termijn te beslissen, of er voor een concessie met het doel, een stuk van den omzet te behouden, die voor het geheele kartel van belang is, al dan niet aanleiding bestaat. Nu meen ik, dat, als men zich daarbij geen rekenschap zou geven van de gevolgen, die dergelijke concessies voor elk van de aangesloten bedrijven kunnen hebben, er gevaar ontstaat voor ontevredenheid en ondergraving der samenwerking. Welnu, de gegevens, waarover het controleorgaan kan beschikken, kunnen daarbij van groot nut zijn en aan de beslissing den nodigen grondslag geven.

Het aantal voorbeelden, dat ik op dit gebied zou kunnen aanhalen, is groot en de ervaring leert bij al die voorbeelden, dat oppervlakkige beoordeeling door de leiding van een kartel gevaren kan doen ontstaan, die men terwille van het kartel moet vermijden; het feit, dat de accountant als controleur en „centrale” voor de verzameling van gegevens uit de kartelbedrijven oppervlakkige beoordeeling mee kan helpen voorkomen, heb ik in mijn referaat uitvoerig naar voren gebracht.

Intusschen — en hier kom ik tot het eind — is het merkwaardige, dat ik in deze vergadering gaarne beschouwd zou willen zien, niet zonder meer gelegen in de hier bedoelde adviseerende functie, welke op zichzelf zeer begrijpelijk is; het uitgroeien van de controleerende tot de adviseursfunctie is bij de kartels in wezen niet zooveel anders dan bij de bedrijven in het algemeen. Wel opmerkelijk is, dat uit het bestaan dezer adviseursfunctie de vraag voortspuit, of wij verder kunnen gaan en een werkzaam aandeel in de leiding kunnen accepteren, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven. „De leiding” is hier misschien niet juist gezegd; het is juister te zeggen: het beslissingsrecht aanvaarden in gevallen, waarin dit vraagpunt, om welke reden ook, aan de orde komt. Ik behoef niet de vraag te stellen — en ik heb dat ook in mijn schriftelijke inleiding niet gedaan — of wij dat met uitsluiting van alle anderen *moeten* doen; of er geen anderen zijn, die het beter kunnen doen dan wij met het oog op de verhoudingen. Zoo heb ik de vraag niet gesteld en zoo wensch ik die ook nu niet te stellen. Ik heb mij eenvoudig gehouden aan hetgeen in de praktijk gebeurt. Welnu, de ondervinding leert, dat men in de kartels — vooral in de nieuwe kartels, waarop ik in het begin van deze inleiding doelde — vraagt naar een neutrale instantie, omdat men het niet mogelijk acht, het beslissingsrecht te leggen in handen van deelhebbers en dus voor de vraag komt te staan, daarvoor iemand te kiezen buiten de deelhebbers. De ervaring leert ook, dat men zich in dergelijke

gevallen (en met reden) wendt tot den kartel-accountant, die de verhoudingen in het kartel — alweer op grond van zijn detailkennis uit hoofde van zijn andere functies — beter kan kennen dan eenig ander. Ik heb de vraag opgeworpen: als de praktijk er toe leidt, dat men ons een dergelijke functie opdraagt, mogen wij die dan accepteren of niet? Ik heb in mijn schriftelijke inleiding uiteengezet, welke bezwaren daaraan verbonden zijn, maar mijn conclusie is niettemin: ja; ik ben van meening, dat de ontwikkeling van ons vak er toe leidt, dat wij niet behoeven te weigeren, maar ik wacht gaarne het debat af, vooral op dit punt, om te zien, of ik dit vraagstuk van te weinig kanten heb bekeken.

(Applaus)

DEBAT.

De heer A. M. VAN RIETSCHOTEN:

Mijnheer de Voorzitter, Geachte Vergadering,

Mag ik beginnen met den geachten inleider dank te brengen voor het interessante onderwerp, dat hij voor ons heeft besproken en in het bijzonder voor de klare wijze, waarop hij het probleem heeft gesteld.

Wanneer ik, ondanks mijn bewondering voor des inleiders werk, het woord heb gevraagd, dan komt dat, omdat ik zijn conclusie, in het bijzonder wat het laatste deel van zijn inleiding betreft, niet in alle opzichten zou willen onderschrijven. Het is met eenigen schroom, dat ik van deze afwijkende meening blijk geef, vooral omdat hij bij herhaling en met nadruk heeft gewezen op wat de ervaring heeft geleerd. Daarmede stelt hij den opbouw van zijn betoog eigenlijk in principe al buiten de kritiek van de zoo belangrijk minder ervarenen, waartoe ik mij rekenen moet. Ik meen echter, dat de inleider, juist bouwende op die ervaring, misschien de principieele fout heeft gemaakt, die ik er in meen te zien. De drang naar bemoeienis van den accountant als medeleider van het kartel spruit voort uit zijn neutrale positie en uit zijn specifieke kennis op sommige punten. Op die punten is juist voor de kartelleiding de beslissing zoo moeilijk, omdat zij de onderhavige materie niet kan hanteeren, zooals men dat van den accountant verwacht.

In de eerste plaats zou ik den inleider willen vragen, of hij niet ook van meening is, dat, naarmate de vakopleiding van de leiders in het bedrijfsleven zich breder en dieper zal hebben ontwikkeld, dit bezwaar mettertijd belangrijk zou kunnen afnemen. Zoo ja, dan meen ik, dat op grond van de nu opgedane ervaring de accountant thans nog incidenteel aan een dergelijke drang wel zal moeten toegeven. Des ondanks zal het streven er op gericht moeten blijven, dat op den duur de bedrijfsleiders zoodanig worden opgeleid, dat zij een dergelijke plaats niet wegens een mogelijk gebrek aan specifieke kennis aan een beroepsdeskundige behoeven over te laten.

Veel meer beteekenis echter hecht ik aan het feit, dat de inleider propageert, dat accountants, die met controlebevoegdheid zijn bekleed, tevens aandeel in de leiding van het te controleren geheel zullen nemen. Ik houd het nog altijd voor een van de sterkste principes van ons vak, dat wij er voor ijveren, dat beheer gecontroleerd moet worden om een behoorlijke basis voor décharge te verkrijgen. Welnu, ik acht het zitting nemen van den accountant in de leiding van een door hem gecontroleerd lichaam daarmede in

strijd. De inleider heeft ons met nadruk verzekerd, dat hij het een groote verantwoordelijkheid acht, die een accountant op zich neemt, wanneer hij zich in een kartel mede met de leiding belast. Voor deze, bijzonder groote, verantwoordelijkheid is dan echter de zoo noodzakelijke basis voor décharge niet aanwezig. Principieel komt mij dan ook de volgende constructie beter voor: Als in de kartelleiding behoefte bestaat aan een functionaris, die de deskundigheid van een accountant moet bezitten, laat men dan een accountant in de leiding kiezen, maar niet den controleerenden kartel-accountant. Deze behoort volkomen onafhankelijk te blijven van de kartelleiding. Voor zoover de in de kartelleiding benoemde accountant gegevens behoeft voor de beoordeeling van de hem voorgelegde vraagstukken, zal hij een goede basis vinden in hetgeen de controleerende kartelaccountant hem kan verschaffen. Zoo noodig kan dezen een aanvullend onderzoek worden opgedragen, maar de met de controle belaste accountant moet het recht behouden, de consequenties van de door de leiding genomen maatregelen zelfstandig te beoordeelen en, zoo noodig, te critiseeren. De door den inleider op pag. 22 van zijn referaat geponeerde stelling, dat de in de kartelleiding opgenomen accountant in zulke gevallen tevens met de controlefunctie moet zijn belast, bestrijd ik. Natuurlijk moet een accountant geen deel nemen aan de leiding van een kartel, waarin de controlefunctie niet door een deskundig en onafhankelijk accountant wordt waargenomen. Maar wanneer in de controlefunctie op deze wijze is voorzien, kieze men in de kartelleiding, als men daarvoor een accountant behoeft om zijn neutrale positie en zijn grootere deskundigheid, in elk geval niet den controleerenden kartel-accountant.

De heer J. VAN HAMERSVELD:

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren,

Ik acht het eveneens een aangename plicht, den geachten inleider te kunnen gelukwenschen met de keuze van zijn onderwerp en de wijze, waarop hij van zijn inzichten heeft blijk gegeven. Het onderwerp heeft de belangstelling van vele vakgenooten niet alleen, maar ook van talrijke belanghebbenden, zoodat de heer Reder ongetwijfeld een goede daad heeft verricht door het thans aan de orde te stellen.

De geachte inleider gaat uit van de ontwikkeling van de taak van den accountant bij het ten uitvoer leggen van kartelovereenkomsten en komt tot de conclusie, dat als het ware uit zijn positie logisch voortvloeit het geleidelijk overnemen van het leiderschap van het kartel, niet alleen intern, maar ook extern. Hij spreekt daarbij van een „derde functie” van den accountant, welke naast de controleerende en adviseerende zou moeten zijn: de leiding gevende functie.

Terecht m.i. wijst de geachte inleider op de gevolgen, welke het overnemen van deze functie voor den kartel-accountant kan hebben en het schijnt mij dan ook toe, dat hij niet dan aarzelend komt tot de conclusie, dat de accountant zich desniettemin niet moet laten weerhouden van het aanvaarden van een dergelijk leiderschap. Weliswaar brengt hij daarbij eenig voorbehoud aan doordat hij eenigszins vagelijk spreekt van de beperking tot het strict onvermijdelijke en van het afwijzen van elke deelneming, die niet strookt met zijn deskundige bekwaamheden, maar, als ik hem goed begrepen heb, wil hij toch desgewenscht over die bezwaren heenstappen.

Ik zou het op prijs stellen, als de geachte inleider ons daaromtrent iets meer zou kunnen vertellen, omdat deze beperkingen mij tot mijn spijt niet duidelijk zijn geworden. Wij kunnen het met hem eens zijn, dat er behoefte is aan een instantie, die tot handelen bevoegd is, maar ik kan mij een dergelijke instantie niet denken, die in een gegeven geval zou moeten zeggen: „het spijt mij wel, heeren, maar hier kan ik geen beslissing geven, want hier houdt mijn deskundige bekwaamheid op”. Terecht zouden de belanghebbenden dan vragen, welk nut het aanvaarden van de leidende functie heeft, als de leider zich onbevoegd moet verklaren, als men aan zijn oordeel of zijn daad behoefte heeft. M.i. zal de kartel-accountant zijn positie ernstig schaden door zich op dat moment aan zijn verantwoordelijkheid te onttrekken, maar bovendien zal hij dan het kartel schaden doordat er dan geen instantie is, die een besluit kan nemen. In plaats van een behartiging van belangen moet dan veeleer worden gesproken van een benadeeling van belangen.

Het is mijn ervaring, dat de arbeid van den kartel-accountant nog veel meer tact en voorzichtigheid vraagt dan die van een gewoon accountant. De verscheidenheid van belangen der belanghebbenden en de onderlinge naijver bij hen maken het hem dikwijls lastig genoeg, zijn taak als adviseur behoorlijk te vervullen. Neemt hij bovendien de leiding van het kartel op zich, dan wordt hij in deze functie zeker bemoeilijkt. Ik vraag mij verder af, hoe hij zijn onbevangenheid zal kunnen bewaren tegenover door hemzelf genomen besluiten, welke onverhoopt later onjuist zouden blijken te zijn. Als de heer Reder zegt: de accountant mag het leiderschap van een kartel op zich nemen”, stel ik daartegenover als mijn overtuiging: als den kartel-accountant die leiding wordt aangeboden, moet hij die taak beleefd, maar positief afwijzen en ik heb de ervaring, dat zijn cliënten dit standpunt zullen billijken niet alleen, maar tot de overtuiging zullen komen, dat hij zijn plaats goed begrijpt. Ik bedoel hiermede niet te zeggen, dat de controleerende en adviseerende functie minder is dan die der leiding, maar wel, dat m.i. de z.g. derde functie niet is te koppelen aan de beide andere. De accountant moet zijn eigen kantoor „leiden”; de leiding van de zaken zijner cliënten en van hun belangengemeenschappen behoort niet tot zijn taak en ik zie inderdaad een gevaar voor ons beroep in het samenbrengen van de genoemde functies in één persoon.

Ten slotte nog één opmerking: De heer Reder meent één onafwijsbare voorwaarde te moeten stellen voor het uitoefenen van de leidersfunctie door den accountant, nl. de z.i. noodzakelijke vastkoppeling daarvan aan de controlefunctie. Ik zie niet in, hoe dit verband moet worden gelegd, indien, ten behoeve van beperking van arbeid, de samenwerking wordt verkregen tusschen de accountants der individuele kartel-leden en den kartel-accountant. Kan in dat geval nog wel van het uitoefenen van de controlefunctie door den kartel-accountant in algemeenen zin worden gesproken?

Gaarne zal ik omtrent een en ander de meening van den geachten inleider vernemen.

(Applaus)

De heer J. KOSTER:

Mijnheer de Voorzitter, Geachte Vergadering,

Ook ik sluit mij gaarne aan bij de voorgaande sprekers, die den

heer Reder dank hebben gebracht voor de uitnemende wijze, waarop hij een interessant onderwerp heeft behandeld. Wanneer ik dan ook meen, eenige critische opmerkingen te mogen maken, dan gelieve de inleider deze zoodanig op te vatten, dat ik niettemin alles wat hij zoo prachtig heeft uiteengezet, apprecieer. Het is nu eenmaal gemakkelijker te critiseeren dan te scheppen. Toch zou ik op een enkel punt gaarne eenige opmerkingen willen maken, speciaal naar aanleiding van het technische deel van den controle-arbeid, zooals de heer Reder dat ziet. Hij heeft eigenlijk geen reclame gemaakt voor ons beroep, want hij heeft betoogd, dat de accountant het kartel eigenlijk niet zou kunnen controleren — en in zijn mondelinge toelichting heeft hij dat nog sterker gedaan — zulks op grond van de overweging, dat er toch altijd omissies blijven bestaan, die, ook bij het beste onderzoek, niet aan het licht zouden kunnen treden. Ik vraag mij af, of men dit inderdaad van den accountant verwacht. Ik apprecieer het, dat de inleider hier zijn opinie met zooveel eerlijkheid heeft geuit, nl. dat het onmogelijk zou zijn, een kartel behoorlijk te controleren, maar ik geloof, dat hij zich in dezen vergist. Niemand zal van ons verwachten, ook het kartel-bestuur niet, dat wij iedere onjuistheid zouden kunnen ontdekken en wij zullen dat ook voorkomen door daarop te wijzen. Dat standpunt is niet nieuw, want indien het doel van het onderzoek zou zijn, te constateeren, dat alles in orde is, dan zou, wat de controle betreft, eigenlijk al het werk van den accountant onmogelijk zijn, want er blijven altijd dergelijke omissies bestaan. Ik bedoel dit: Wanneer ik een vergelijking mag maken — het is wel gevaarlijk vergelijkingen te maken, maar *deze* mag m.i. wel gegeven worden — dan zou men ook kunnen zeggen, dat wij in dezen bezuinigingstijd het dure corps van politie-ambtenaren met inspecteurs en rechercheurs niet noodig zouden hebben, omdat ook deze heeren, met hun ontzaglijke capaciteiten, toch niet kunnen vermijden, dat er wel eens een misdaad onopgehelderd blijft. Zoo meen ik ook, dat het kartel-bestuur van den accountant verwacht, dat hij doet wat de deskundige kan doen en dat is, in tegenstelling met hetgeen de heer Reder heeft gezegd, toch heel veel. De geachte inleider beschouwt ons niet als detectives. Inderdaad, dat zijn wij niet ten volle en toch is daarvan wel iets in ons beroep te vinden. Er zijn toch wel eenige detectivische neigingen in ons, want zelfs heel kleine, soms schijnbaar onbenullige factoren in de boekhouding stellen ons in staat om, door het verband met de overige, heel veel te ontdekken dat degene, die heeft willen ontduiken, niet zou hebben verwacht. En de ontduiking bij het kartel wordt wel op een buitengewone wijze bemoeilijkt, zoodanig, dat het mijn opinie is, dat wij onze taak bij het kartel ten volle kunnen vervullen. Maar nu vind ik het eigenaardig in het betoog van den geachten inleider, dat hij na deze uiteenzetting ten slotte nog op pag. 25 methoden van controletechniek schept, die dan blijkbaar wel doeltreffend zijn en waarbij hij op praktische overwegingen het steekproevenonderzoek aanbeveelt. Dit is dan geheel in tegenstelling met het voorafgaande betoog van den inleider.

Dat steekproevenonderzoek ondertusschen acht de geachte inleider wel doeltreffend, maar niet ideaal. Ik heb deze tegenstelling niet geheel begrepen, want iets is in mijn oogen ideaal, wanneer het inderdaad zoo wordt als het gewenscht is en wanneer iets doeltreffend is, is het eigenlijk hetzelfde, tenzij men als ideaal iets beschouwt, dat, als het bereikt is, geen ideaal meer blijkt te zijn. Wanneer de steekproeven inderdaad doeltreffend zijn, dan zou ik meenen, dat de opdrachtgever, in casu het kartelbestuur, geen

enkel bezwaar daartegen kan hebben. Wanneer de geachte inleider misschien het begrip „ideaal” in de controletechniek vereenzelvigt met een onderzoek, dat zelfs de kleinste kleinigheid aan het licht zou kunnen brengen, dan zou ik mij desnoods kunnen voorstellen, dat de geachte inleider dit als ideaal beschouwt, maar ideaal is het inderdaad niet. Het is niet ideaal, wanneer men met een groote massa van moeite en kosten betrekkelijke kleinigheden, die relatief van geen betekenis zijn, ontdekt. Ik noem dan ook het steekproevenonderzoek, correct toegepast, doeltreffend en tegelijkertijd ideaal.

Verder constateer ik bij de opsomming van de verschillende steekproef-systemen, die volgens den inleider mogelijk zouden zijn, een systeem, dat mij persoonlijk zeer slecht lijkt. Dat is nl. het systeem, waarbij enkele bedrijven, natuurlijk niet permanent, maar toch wel gedurende een jaar zouden worden uitgesloten van het onderzoek, in tegenstelling met het onderzoek, dat alle bedrijven omvat, terwijl bij die bedrijven dan slechts een deel van het materiaal onderzocht wordt; natuurlijk dat deel, dat voor ons onderzoek noodig is. Ik acht de eerste methode onjuist, omdat het tweede steekproevenstelsel ons in staat stelt, inderdaad door verband van het cijfermateriaal tot een doeltreffend onderzoek te komen, terwijl verschillende bedrijven in het geval van het eerste controlesysteem van dit doelmatige onderzoek gedurende langen tijd gespeend blijven. Misschien vinden die bedrijven dat wel prettig, maar ik acht het toch onjuist.

Ten slotte zou ik nog een kleine opmerking willen maken naar aanleiding van de laatste alinea op pag. 26 van de inleiding. Dit is een heel klein en niet erg duidelijk zinnetje, dat als volgt luidt:

„De vertrouwenstheorie leert, welke consequenties daaruit „voortvloeien”.

In de eerste plaats zou ik in het kort willen uiteenzetten, wat de vertrouwenstheorie m.i. in het algemeen beoogt. Zij beoogt te doen uitkomen, dat het werk van den accountant en in het bijzonder zijn verklaring een zeker vertrouwen opwekt, dat zekere consequenties zou meebrengen. Ik bestrijd dit en ofschoon ik een echte „Amsterdammer” ben, zou ik mij hier dus feitelijk tot „Rotterdammer” ontpoppen, d.w.z. tot aanhanger van de z.g. Rotterdamsche school. Ik ben van meening, dat de vertrouwenstheorie als zoodanig geen consequenties heeft. Wij vervullen onze taak zoodanig, dat zij beantwoordt aan haar strekking. Wanneer wij dat gedaan hebben, dan kunnen wij tevreden zijn en dan zal uit deze juiste uitvoering van onze taak voortvloeien, dat er een zeker vertrouwen wordt gecreëerd, dat wij dan waardig zouden zijn. Indien het echter toevallig eens zou voorkomen, dat zich een of misschien meer gevallen van fraude zouden voordoen in een bedrijf, waarin een accountant werkzaam is en dat door hem niet zou worden ontdekt — misschien een ernstig, misschien een niet ernstig geval — en wanneer dan het groote publiek daarin een reden zou kunnen vinden om aan het werk van den accountant in het algemeen minder waarde te hechten, dan daalt dus het vertrouwen, maar eenige consequentie zou daaruit voor onze taak nimmer kunnen voortvloeien, want wij zouden uit hoofde van dat mindere vertrouwen onze taak niet anders gaan opvatten. Die taak en de opvatting daarvan blijven gelijk, onafhankelijk van de mate van het vertrouwen.

(Applaus)

De heer R. W. STARREVELD:

Mijnheer de Voorzitter, geachte Vergadering.

Bij de woorden van hulde, die mijn voorgangers spraken, sluit ik mij van ganser harte aan. Het heeft mij zoowel bij de schriftelijke inleiding als bij de mondelinge toelichting getroffen, dat hier niet de man van de theorie, doch de man van de practijk aan het woord is. Gaarne maak ik daarom van deze gelegenheid gebruik den inleider enkele vragen betreffende zijn praktische ervaringen op dit gebied te stellen.

De inleider heeft ons vooral in zijn mondelinge toelichting duidelijk aangetoond, dat prijs en conditie-regeling op tal van manieren ontdoken kan worden, en dat aan de controle in den regel groote moeilijkheden verbonden zijn.

De inleider geeft daarom den voorkeur aan quoteering. Inderdaad is daar het gevaar van geknoei met prijzen en condities verdwenen, terwijl de controle veel gemakkelijker is. Gaarne zou ik van den inleider echter vernemen of hem in de practijk is gebleken, of de nadeelen van quoteering geen overwegend bezwaar kunnen vormen. Ik doel daarbij op de *starheid*, die aan iedere quoteering min of meer inhaerent is.

Quoteering zal in den regel verlamdend op het initiatief werken. Daar het belang van een grooteren omzet verdwenen is, zoekt men niet meer naar nieuwe afzet- en gebruiksmogelijkheden. Vooral bij een artikel met elastische en gevarieerde vraag, waar de expansie voor een groot deel van de vindingrijkheid van den verkooper afhankelijk is, is de quoteering een rem voor verdere ontwikkeling.

Zal men door oprichting van een Centraal-Verkoop-Kantoor niet veel van deze moeilijkheden kunnen vermijden? Er behoeven dan slechts verhoudings-cijfers en geen maxima vastgesteld te worden. Bovendien zal de distributie veel efficiënter georganiseerd kunnen worden met behoud van actieve verkoopmethoden. Natuurlijk zitten aan dit vraagstuk nog tal van andere kanten. Uit dit voorbeeld blijkt echter dat er meerdere wegen zijn, die naar Rome leiden en dat de keus lang niet gemakkelijk is.

Ongetwijfeld zal de accountant hier als bedrijfs-economisch adviseur belangrijk werk kunnen doen. Acht inleider het echter geen bezwaar bij de behandeling van dergelijke problemen, dat waar dikwijls het wel of wee van een geheele bedrijfsstaat op het spel staat, de adviseerende, leidende en controleerende functie in één hand vereenigd zijn? Wanneer b.v. achteraf blijkt, dat het succes van de door den accountant vastgestelde maatregelen tegenvalt, komt de accountant als controleur en beoordeelaar in een vrij moeilijke positie te staan. Met volledige erkenning van de vele voordeelen, die blijkens het betoog van den inleider aan de combinatie van de genoemde functies verbonden is, lijkt mij dit een bezwaar, dat niet te licht geteld mag worden en dat in ieder geval tot bijzondere voorzichtigheid maant. Gaarne zou ik van den inleider vernemen, wat de practijk hem hieromtrent geleerd heeft.

De heer JAC. H. MESRITZ:

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren,

Ik mag mij wel aansluiten bij al mijn voorgangers, die den heer Reder hulde hebben gebracht voor de wijze, waarop hij zijn meening omtrent het behandelde onderwerp heeft uiteengezet. Ik zou met een stoute woordspeling mogen zeggen, dat de heer Reder

als een waardig „reeder” het bootje heeft gebouwd of laten bouwen en dat ik mij alleen niet geheel kan vereenigen met den koers, waarin het bootje vaart. Ik ben bang, dat er bij het eindpunt allicht eenige klippen zullen liggen, waarop naar mijn meening de contrôlefunctie van den accountant zou verongelukken.

Ik zou een parallel willen trekken tusschen de functie van den accountant in de N.V., als vertrouwensman van Commissarissen en in een kartel, zooals de heer Reder beschreven heeft. Ik meen, dat in het geval, waarin Commissarissen zich geheel verlaten op de mededeelingen van den accountant — dus niet zoozeer zelf de boeken nazien — er eveneens behoefte zou bestaan aan zeer veel detailkennis. Desniettegenstaande zal de accountant ook dan alleen de groote lijnen trekken, terwijl de detailpunten, die hij in het bedrijf heeft opgemerkt en die voor de uitvoering van de opdracht niet dienende zijn, achterwege zullen worden gelaten. Ook bij het kartel kan, naar ik meen, de opdracht zoodanig geformuleerd zijn, dat de taak van den accountant voldoende tot haar recht komt, indien hij in voldoende statistischen vorm de gegevens verstrekt, die de technische leiding noodig heeft. Daar de Statuten nadrukkelijk verbieden, dat de functies van accountant en commissaris in een N.V. in één persoon vereenigd zijn, komt het mij voor, dat de opvatting van den heer Reder, gezien de parallel, die ik getrokken heb, min of meer in strijd is met bedoeld artikel onzer Statuten. Intusschen, als de heer Reder het recht aan zijn zijde zou hebben, zou er aanleiding zijn te overwegen, of bedoeld artikel misschien wijziging behoeft. Nochtans ben ik het op dit punt met den geachten inleider niet eens. Het hoofdargument voor de meening, dat de functies van accountant en leider van een kartel in één persoon te vereenigen zijn, is, dat de accountant door het onderzoek der boeken zeer in het bijzonder op de hoogte is van detailpunten. Nu komt het mij voor, dat het bij een contrôle, zooals die beschreven wordt op de pag. 24 en 25 van de inleiding, waarin vermeld wordt, dat de kartel-accountant in die bedrijven, waarin een beoorloofde accountant aanwezig is, zich mag verlaten op de mededeelingen van dien collega, — over welk punt ik niet wil spreken — onverklaarbaar is, hoe de kartelaccountant, indien men hem als controleur beschouwt, de details van het bedrijf onder de oogen kan krijgen. Het komt mij voor, dat hij dan niet anders doet dan instructies geven aan de accountants in de bedrijven, van hen de verklaring ontvangt, dat daaraan voldaan is en dat hij bij de gecontroleerde ondernemingen bijna geen voet over den drempel zet. Daar de conclusie van den heer Reder is, dat de beide functies wel vereenigbaar zijn, moet ik dus aannemen, dat de heer Reder meer in het bijzonder denkt aan de gevallen, waarin de kartel-accountant met zijn organisatie de detailcontrôle wel uitoefent. Dan gevoel ik mij speciaal onveilig bij de gedachte, dat er nog zoo iets is als het .g. beroepsgeheim van den accountant. Wanneer de accountant bij de uitoefening der kartel-contrôle bij de betrokken onderneming komt, moet deze er absoluut van overtuigd zijn, dat alle mededeelingen, die de accountant vraagt, wel voor het onderzoek noodzakelijk zijn, maar dan ook in de conclusies niet verder tot uiting zullen komen dan voor de doelstelling van de opdracht strict noodzakelijk is. En nu blijkt in de praktijk, dat er een zekere angstvallige vrees bij de leiders der ondernemingen bestaat om gegevens beschikbaar te stellen, waarvan zij in hun ondeskundigheid niet kunnen begrijpen, dat zij met de doelstelling van de taak van den accountant iets te maken hebben. Het komt mij voor, dat die chroomvalligheid zeker tot uiting zal komen en onoverkomelijke

bezwaren zal vormen, wanneer zij cijfers omtrent hun techniek, hun fabrieksgeheim — ik zou haast zeggen: hun privé boekhouding — cijfers, die de accountant meent noodig te hebben om zijn taak behoorlijk te vervullen, ter beschikking moeten stellen van het hoofd van de geheele organisatie van concurrerende ondernemingen; in dien zin, dat zij zich achter de vlag van het kartel hebben aangesloten uit eigenbelang, maar, voor het geval, dat het kartel zou uiteenspatten, toch niet gaarne willen, dat iemand van al deze details op de hoogte is.

Dit zou ik een belangrijk bezwaar willen noemen tegen de stelling van den heer Reder.

Ik zou willen besluiten met als mijn meening te kennen te geven, dat de belangrijke functies van den accountant — zijn adviseursfunctie op economisch gebied, maar in het bijzonder zijn contrôlefunctie — ernstig worden benadeeld door het feit, dat hij zijn intreden gaat doen in het leiderschap van een dergelijke organisatie, omdat, wanneer hij bij de besprekingen in de bestuursvergaderingen bij ongeluk iets zou zeggen — dat dit mogelijk is, volgt van zelf uit het feit, dat hij een mensch is — dat hij als accountant zeker zou hebben verzwegen (het opstellen van een rapport is nog iets anders dan het geregeld spreken in vergaderingen), hij den naam zou krijgen, dat de geheimhouding bij hem niet voldoende verzekerd is. En dat is het laatste, dat ik zou willen!

(Applaus)

De VOORZITTER:

Ik heb thans het woord gegeven aan de heeren, die zich in eerste instantie hebben opgegeven. Er hebben zich later nog eenige sprekers aangemeld en misschien volgen er nog meer, maar ik stel voor, eerst een kopje thee te gaan drinken. Ik schors daarom de vergadering tot 4 uur.

De vergadering wordt te 3.52 n.m. geschorst.

De VOORZITTER heropent te 4.05 n.m. de vergadering en deelt mede, dat de heeren Drs. A. Meij en D. Blok zich alsnog voor het debat hebben opgegeven. Indien nog anderen zich willen aanmelden, is daartoe thans nog gelegenheid.

De heer Drs. A. MEIJ:

Mijnheer de Voorzitter, Geachte Vergadering,

Ik zou mij in de eerste plaats willen aansluiten bij degenen, die van deze plaats hebben verklaard, met veel genoegen te hebben kennis genomen van het referaat van den heer Reder. Het is inderdaad een zeer degelijke voorbereiding, die, zooals de Voorzitter aan het slot van de ochtendvergadering opmerkte, aanleiding geeft tot een zeer uitgebreide gedachtenwisseling.

Het is dan ook moeilijk, punten te vinden om met den heer Reder van gedachten te wisselen, juist omdat het referaat zoo buitengewoon goed is voorbereid.

Ik zou in de eerste plaats willen zeggen, dat ik het in principe en in het algemeen eens ben met hetgeen de heer Reder heeft

betoogd en dat dus mijn opmerkingen — behoudens één punt, waarover hier al meer gesproken is — zich zullen bepalen tot enkele detailkwesties, die mij getroffen hebben.

In de eerste plaats een opmerking omtrent de functie van den accountant bij de kartel-vorming. We vinden in het referaat het betoog, dat detailkennis van de aangesloten bedrijven, van hun afzetgebied, hun usances, het vinden van den juiste vorm voor het kartel zal bevorderen. De heer Reder onderstelt dus — althans, zoo vat ik het op — een vrij diepgaand onderzoek, voorafgaand aan de onderhandelingen, bij alle bedrijven, die in de aansluiting betrokken zullen worden. Op een andere plaats echter lees ik, dat de functie van den accountant als adviseur bij de onderhandelingen vergemakkelijkt wordt doordat hij de zekerheid heeft later — als controleur — de draagkracht te kunnen nagaan en straks de cijfers op hun juistheid te kunnen toetsen.

Ligt hierin niet een tegenspraak? Als het voorafgaand onderzoek zulk een belangrijke rol speelt bij de keuze van den vorm — hetgeen ik inderdaad geneigd ben met den heer Reder als juist aan te nemen — dan blijft in het tweede geval de mogelijkheid bestaan, dat een minder doeltreffende regeling wordt gemaakt, omdat de kennis der gegevens ontbrak, terwijl later bij de controle blijkt, dat de zaak anders stond. Dan is het echter, na verloop van een aantal jaren, niet meer mogelijk, in den gekozen vorm wijziging te brengen. Juist omdat de heer Reder het slagen van het kartel zoozeer in verband brengt met de grondige voorbereiding, zou ik gaarne vernemen, of hierin niet een zekere tegenstelling ligt dan wel, of de heer Reder twee werkwijzen mogelijk acht.

In de tweede plaats zou ik enkele opmerkingen willen maken omtrent de vraag, waarom en in hoeverre de public accountant bij de uitoefening der controlefunctie na het tot stand komen van het kartel de meerdere moet worden geacht van den accountant-ambtenaar in dienst van het kartel. Ik wil niet zeggen, dat ik van tegengestelde meening ben, maar alleen, dat de argumentatie van den heer Reder mij hier niet ten volle heeft bevredigd. De heer Reder erkent, dat de public accountant hooger kosten zal veroorzaken voor dezelfde hoeveelheid arbeid. Ik zou nog niet geneigd zijn, dit zonder meer te stellen, maar de heer Reder stelt het en als tegenargument voert hij aan een meer efficiënte werkverdeling bij den public accountant. Nu gevoel ik daarin geen tegenstelling, want de heer Reder onderstelt een controle-bureau. Daarin is dus evenzeer een efficiënte arbeidsverdeling mogelijk als op het kantoor van den public accountant. In beide gevallen kan men een goede werkverdeling organiseren. Deze meer efficiënte werkverdeling, waarop de heer Reder doelt, vormt wel een tegenstelling tusschen een groot en een klein accountantskantoor of tusschen een public accountant, die een dergelijke taak moet uitoefenen en een accountant-ambtenaar, die ze *alleen* moet uitoefenen. Ik geloof echter, dat de kartelcontrole, vooral als daarbij nog de marktanalyse en de statistiek komen, daarvoor veel te omvangrijk is. Ik heb mij ook afgevraagd, of de interne kartelaccountant niet eenige voordeelen heeft. De heer Reder betoogt, dat hij afhankelijker is van partijen dan de public accountant. Ik geloof, dat dit niet geheel juist kan zijn. Den kartelaccountant-ambtenaar zie ik in dienst van het kartel, dus van het nieuw gestichte lichaam en niet van de partijen, die het vormen. Bovendien betreft het hier toch niet alleen financiële onafhankelijkheid. Het is ook een kwestie van persoonlijkheid en karakter. Daarbij komt nog, dat mij voorkomt, dat de interne accountant een gemakkelijker positie heeft bij hetgeen de

heer Reder aanduidt als de „derde functie”, d.i. het daadwerkelijk deelnemen aan de leiding van het kartel. De heer Reder heeft bezwaren geopperd voor den public-accountant aan die derde functie verbonden, die in het verloop van de discussie reeds meer tot opmerkingen aanleiding hebben gegeven. Ik zal daarop niet verder ingaan om niet te veel tijd in beslag te nemen en niet te herhalen wat andere hebben gezegd. De zaak ligt echter voor den interne accountant, ambtenaar van het kartel, m.i. veel gemakkelijker dan voor den public accountant. Daarbij komt, dat de specialisatie op de technische en economische vraagpunten van den bedrijfstak voor den accountant, die ambtenaar is van het kartel, veel gemakkelijker is dan voor den public accountant en meer in zijn lijn ligt. Bovendien ondervindt men bij de behandeling van vraagstukken als statistische analyse, marktanalyse e.d. zeker steun, als mer accountant-ambtenaar van het kartel is en daardoor de gespecialiseerde kennis omtrent den bedrijfstak heeft verkregen. Ik zie he zoo, dat de public accountant met zijn algemeene en gedifferentieerde ervaring van het bedrijfsleven zeker de meerdere is van een accountant-ambtenaar bij het vormen van het kartel, omgekeerd de laatstgenoemde door zijn specialisatie groote voordeelen voor het vervullen van de accountantsfuncties in het gevormde kartel. Als dus de praktijk aantoonde, dat de public accountant in den regel ook later belast wordt met de controle, dan vloeit dat voort uit de omstandigheid dat hij, wanneer hij uit hoofde van zijn gedifferentieerde ambtsuitoefening een zekere kennis heeft verkregen omtrent de constructie van het kartel en de feiten, die daarmede verband houden, als vanzelf is aangewezen als controleur. Ik kan mij niet onttrekken aan de bekoring van de gedachte, geuit door den heer Van Rietschoten, nl. dat de bedrijfseconomische functie, speciaal die van het analyseeren van gegevens e.d. en ook het daadwerkelijk deelnemen aan de leiding van het bedrijf beter zou kunnen worden uitgeoefend door den internen accountant-ambtenaar van het kartel en dat de uitoefening daarvan door laatstgenoemde minder bezwaar zal hebben. Ik geloof, dat althans in theorie, een zeer goede samenwerking tusschen den public accountant, die op bepaalde redenen als controleur blijft fungeeren en den internen accountant-ambtenaar mogelijk is, waardoor de arbeid van den public accountant, zooals de heer Reder zich dien voorstelt, zodanig zou kunnen worden verminderd, dat de samenwerking van twee functionarissen niet een te zwaren last behoeft te vormen en dus geen aanleiding behoeft te geven, om een dergelijken vorm niet te kiezen.

Er is, Mijnheer de Voorzitter, nog een derde vraag. Ik meen we eens gelezen te hebben, dat vooral gedurende de jongste hausse in Duitsche kartels een streven naar expansie is ontstaan, dat zich niet zou hebben voorgedaan, indien er geen kartel zou zijn geweest. Het is een bekend feit, dat bij het vormen van een kartel de concurrentie latent aanwezig blijft en het is dus zeer logisch dat die latente concurrentie een prikkel kan vormen om zich tegen verlenging van de kartelovereenkomst sterker te maken ten aanzien van de verdeling der quota door het productie-apparaat uit te breiden of althans de mogelijkheid daartoe achter de hand te houden.

De VOORZITTER: U spreekt al 10 minuten.

De heer Drs. A. MEY: Mag ik dit punt even beëindigen.

Ik had gedacht, dat de heer Reder, die blijkens zijn prae-advies

groote ervaring heeft op dit gebied, ons ook wel zou hebben aangewezen, op welke wijze de accountant als controleur, bedrijfs-economisch adviseur en medeleider van het kartel in staat zou zijn, misbruik ook in deze richting te voorkomen. Vooral zou ik gaarne vernemen, in welke richting de regeling zich moet bewegen om den accountant daartoe de gelegenheid en de macht te geven.

(Applaus)

De heer D. BLOK:

Mijnheer de Voorzitter, Geachte Vergadering,

Het is niet aangenaam, wanneer men als heksluiter moet fungeeren en bemerkt, dat zoo langzamerhand alle punten van bespreking reeds door vorige sprekers zijn aangeroerd. Ik moge toch nog even mijn duit in het zakje gooien.

Mijnheer de Voorzitter,

De geachte inleider behandelt achtereenvolgens de functies, welke de accountant bij de vorming van het kartel en bij de uitvoering der kartelovereenkomst kan vervullen. Het lijdt geen twijfel, dat hij in eerstbedoelde functie zeer nuttig werk zal kunnen verrichten, de tot stand koming van het kartel zal kunnen bevorderen en de belanghebbenden als neutrale instantie over bepaalde moeilijkheden kan heenhelpen.

Wat betreft de vervulling van de accountantstaak in de tweede functie verschil ik op eenige punten met den inleider. Ik zal de eerste zijn om te erkennen, dat er tal van kartels denkbaar zijn, waarbij de public accountant de eenig aangewezen man is voor de vervulling van de functie van vertrouwensman, controleur en neutrale instantie. Voorbeelden behoeft ik in dezen kring niet te noemen. Niet eens ben ik het met den geachten referent, wanneer hij op blz. 13 zooveel als te kennen geeft, dat hij voor alle gevallen en onder alle omstandigheden de voorkeur geeft aan den public accountant boven den collega, werkzaam in den internen dienst van het kartel. Ter motiveering van mijn meening moge ik het volgende aanvoeren:

De inleider spreekt zelf van moeilijkheden, vooral bij de gemengde bedrijven. Zie daarvoor blz. 22 en 23 van het referaat. Zeer veel ontduikingen toch zullen niet uit de boeken blijken. Het zal daarbij juist gaan om datgene wat niet voorkomt in de administratie, correspondentie en wat dies meer zij. Ik leg hierop nog speciaal den nadruk, Mijnheer de Voorzitter, in verband met de opmerkingen, die de heer Koster daaromtrent heeft gemaakt. In de gemengde bedrijven b.v., waar slechts enkele artikelen onder de kartel-overeenkomst zouden vallen, zal zelfs een grondstoffen- en productencontrole tot niets kunnen leiden. Het wil mij met den inleider daarom voorkomen, dat in zulke gevallen de accountant door het aanvaarden van de opdracht ten onrechte een vertrouwen wekt van de belanghebbenden, waarvan zij al spoedig zullen kunnen inzien, dat het misplaatst is, omdat de voor den accountant niet controleerbare ontduikingen talloos zijn. Aanvaardt hij toch de opdracht, dan doet hij daarmee afbreuk aan zijn beroep. Nu heeft de geachte inleider voor het geval hij het aanvaarden van een zoodanige opdracht in het onderhavige geval wel oirbaar acht, eenige wenken gegeven, die verbetering kunnen brengen, doch onvolkomen blijft de controle en deugdelijk zal zij niet zijn. Behalve misschien ook in enkele andere gevallen, o.a. bij een kartel met een zeer groote groep van belanghebbenden, meen ik, dat in het hier speciaal genoemde geval de controle gesteld moet worden in han-

den van een in den internen dienst van het kartel arbeidenden accountant, die zich met zijn staf geheel aan dit speciale onderzoek kan wijden — U bemerkt, Mijnheer de Voorzitter, dat het geen oratio pro domo is, die ik houd — en die door het contact, dat hij geregeld met het bestuur onderhoudt, wellicht technische en andere beambten aan zijn staf kan toegevoegd krijgen, waardoor hij de gelegenheid erlangt, het samenstel van maatregelen zoodanig uit te breiden, dat het beoogde doel beter benaderd wordt dan zulks den public accountant mogelijk zou zijn. Als het krachtigste argument voor zijn standpunt voert de inleider aan het groote voordeel van onafhankelijkheid van partijen, zooals dat volgens den inleider alleen bij het gebruikmaken van de diensten van een public accountant kan worden verkregen. Ik kan niet inzien, Mijnheer de Voorzitter, dat de accountant, die zich zijn taak en roeping bewust is, ook als hij intern accountant of, zooals de inleider hem noemt, accountant-beambte is, uit hoofde van zijn nauwe relatie met het kartel in zijn onafhankelijkheid onvermijdelijk wordt beknot. Zonder nader op dit niet aan de orde zijnde punt te willen ingaan, meen ik, ook wat dit laatste betreft, tegenover de meening van den geachten referent de mijne te mogen stellen.

Op pag. 18 van het referaat vind ik:

„Practisch gaat dan ook de ontwikkeling van de functie „van den accountant bij de uitvoering van kartelovereenkomsten geleidelijk in de richting van het leiderschap der samenwerking.”

Dit leiderschap, maar ook de noodzakelijk daaraan voorafgaande functies zullen bij een kartel van belangrijken omvang zoozeer de geheele persoon van den accountant gaan eischen, dat hij, die zulk een leiderschap ambieert, zelfs als hij aanvankelijk als public accountant was opgetreden, langzamerhand, naarmate de omvang van zijn taak groeit, meer intern — als ik dit woord hier gebruiken mag — dan public accountant zal worden, waarmede dan tevens de juistheid van mijn stelling zou zijn bewezen dat niet onder alle omstandigheden de voorkeur aan den public accountant behoefte te worden gegeven. Maar er is meer te zeggen in dit verband. Hoe aanlokkelijk de door den inleider geschetste functie ook als zoodanig moge zijn, de referent merkt het zelf op: hij is niet blind voor de bezwaren, verbonden aan het toegeven aan den drang van de praktijk naar daadwerkelijke deelneming van den accountant aan de leiding der samenwerking der bedrijven. Ik erken, dat hij uit verschillende hoofde de aangewezen man zal zijn om de bedoelde functie te vervullen en de omschreven leidersplaats alleen of in samenwerking met anderen te bezetten. Ik vrees echter, dat aan den terecht door den referent gestelden eisch, dat de functie van de leiding der samenwerking niet los van de controlefunctie mag worden uitgeoefend, niet steeds zal kunnen worden voldaan en wanneer dat wel het geval is, dan vraag ik, of dan toch de leidersfunctie niet zoozeer zal gaan domineeren, dat men zich moet afvragen, of de leider nog wel optreedt in zijn *kwaliteit* van accountant. Waarmede ik zeggen wil, dat ik nog overtuigd ben, dat de nieuwe functie wel als „*derde functie*” van den accountant „als zoodanig” mag worden aangenomen.

Wanneer ik in het voorgaande blijk heb gegeven, op enkele punten met den geachten referent van meening te verschillen, dan geschiedde dit mede om uiting te geven aan mijn zeer groote waardeering voor den door hem geleverden arbeid.

(Applaus)

REPLIEK.

De heer H. R. REDER:

Mijnheer de Voorzitter,

Het is juist, zooals ik gedacht had: de belangstelling heeft zich grootendeels geconcentreerd op hetgeen ik heb genoemd de groeiende „derde functie” van den accountant. Bij de beantwoording der debaters heb ik dus in de eerste plaats het oog te richten op hetgeen daaromtrent is gezegd.

Ik moet toegeven, dat ik in mijn inleiding — zooals de heer Van Hamersveld terecht heeft opgemerkt — geen enthousiast pleidooi voor deze „derde functie” heb gehouden; ik geef den heeren debaters, die daarop hebben gewezen, het recht te zeggen, dat er bij mij eenige aarzeling is geweest. Wat dit punt betreft, mag ik beginnen met in het algemeen de volgende opmerking te plaatsen:

Men kan zich niet aan den indruk onttrekken, dat er, zooals iemand dit jegens mij eens uitdrukte, in de ontwikkeling van het accountantsberoep eenige tragiek zit. Wij hebben geleidelijk de beteekenis van onze algemeene controlefunctie zien toenemen; wij hebben de opleiding in ons vak met kracht ter hand genomen, en getracht de standing en de beteekenis van het beroep op te heffen. Daaruit vloeit echter onvermijdelijk een steeds groeiende verantwoordelijkheid voort. Alle heeren, die gewezen hebben op de bezwaren van deze „derde functie”, doen in wezen niets anders dan tevens wijzen op het bezwaar, verbonden aan het streven tot het steeds in belangrijkheid doen toenemen van de beide andere functies. Want dit moet toch wel vaststaan: ook naarmate wij ons als accountants trachten op te werken tot adviseurs in de bedrijven en de adviezen, die wij geven, meer in de bedrijven ingrijpen en een grootere beteekenis krijgen voor de leiding van het bedrijf, nemen wij een grootere verantwoordelijkheid op ons. Men kan daaraan niet ontkomen. Als men een belangrijk advies geeft, dan aanvaardt men daarvoor ten volle de verantwoordelijkheid, al geef ik toe, dat deze verantwoordelijkheid anders ligt dan die, welke vanmiddag ter sprake is gekomen en die ik in mijn referaat in het bijzonder heb aangeduid. Ik zou bijna zeggen, dat er aan deze ontwikkeling moeilijk een grens kan worden gesteld. Als men de verantwoordelijkheid aanvaardt voor adviezen en de zaak ontwikkelt zich zoodanig, dat er daarenboven nog behoefte ontstaat aan in wezen dezelfde verantwoordelijkheid in een anderen vorm, dan is dat eigenlijk maar een stap verder.

Nu moet ik, om misverstand te voorkomen, er op wijzen, dat het bijzondere bij het vraagstuk van de kartels hierin ligt, dat er geen aparte leiding is; de leiding, zooals men die in elk bedrijf afzonderlijk heeft, heeft men bij het kartel niet. Hier ligt het zwaartepunt en het is, dunkt mij, dan ook onjuist te stellen dat wij moeten afwachten tot de opleiding van de bedrijfsleiders wat meer verzorgd is, zooals de heer Van Rietschoten heeft opgemerkt; dat, als de resultaten van die betere verzorging er eenmaal zullen zijn, wij vanzelf wel zullen komen tot het punt, waarop de bedrijfsleiders de hier bedoelde bijzondere verantwoordelijkheid zelf kunnen aanvaarden en men ons dus niet meer zal noodig hebben.

Ik meen, dat dit met het ons bezig houdende vraagstuk in het geheel niets te maken heeft en ik wil zelfs wel zeggen, dat wij, wat de bedrijfsleiders betreft, voor een overgroot deel al op het peil zijn, dat de heer Van Rietschoten bedoelt. Niets is verder van mij dan te willen beweren, dat de bedrijfsleiders zelf door gemis

aan kennis en bekwaamheid niet opgewassen zouden zijn tegen de beslissingen, die hier moeten worden genomen. Zij *kunnen* ze echter niet nemen, zelfs de besten onder hen niet, indien men de gegevens, die voor het nemen dezer beslissingen ook voor de bekwaamsten noodig zijn, niet kan en wil verstrekken aan een concurrent. In de gevallen, waarin men dit bezwaar in het kartel niet gevoelt en een of meer deelhebbers de hier bedoelde functie vervullen, rijst er voor ons geen vraagstuk. Uitsluitend dit gemis aan leiding, zooals men die bij elk afzonderlijk bedrijf wel heeft, maakt, dat er in de ontwikkeling van ons beroep hier een zeer opmerkelijk stadium is gekomen. Nog eens: dit heeft niets te maken met de bekwaamheid der personen, maar uitsluitend met het feit, dat het hier gaat om een materie, die door elk van de aangesloten bedrijfsleiders niet kan worden beheerscht, indien hij slechts over de gegevens van zijn eigen bedrijf kan beschikken.

Welnu, als nu de geheele ontwikkeling van onze functie in de kartels er toe leidt, dat wij dit *tot op zekere hoogte* — ik cursiveer die woorden — wel kunnen en dat dit ook van ons wordt gevraagd, dan ligt het vraagstuk toch anders dan het door verschillende debaters is gesteld.

Men ziet hierin een gevaar in dien zin, dat wij ons gaan bemoeien met de „leiding”. Eén der debaters heeft zelfs een parallel getrokken tusschen de samenwerking met commissarissen in een N.V., waarin wij een controlefunctie uitoefenen, en de hier bedoelde samenwerking met de belanghebbenden bij een kartel. Dat is, dunkt mij, een fout van dezelfde strekking. Inderdaad bestaat er in de N.V. geen enkele behoefte aan, den accountant een beslissingsrecht te geven en ik meen dan ook, dat er in de Statuten van het Instituut en in die van enkele andere vereenigingen terecht staat, dat de functie van commissaris niet vereenigbaar is met die van accountant in hetzelfde bedrijf. In een dergelijk geval bestaat er geen behoefte aan een combinatie van functies, omdat elke commissaris op zichzelf deel uitmaakt van de leiding, een leidersfunctie heeft in het eigen bedrijf. Een dergelijke leiding mist echter het kartel. Ik herhaal, dat ik van meening ben, dat de accountant in de gevallen, waarin de situatie er toe leidt, niet voor de aanvaarding uit den weg hoeft te gaan en dat men ook deze consequentie van de ontwikkeling van het beroep kan aanvaarden.

Ik vind het principieel ook onjuist, de zaak zoo te stellen, dat men, om dezen klip te ontgaan, den accountant, die de „derde functie” zou moeten uitoefenen, niet met de controle moet belasten. Omgekeerd dreigt hier een gevaar, dat ik veel groter acht. Laat ik de opmerking van den heer Blok en van een anderen debater, dat men de leidende functie in het kartel aan een accountant-ambtenaar zou moeten opdragen en niet aan een public-accountant, een oogenblik buiten beschouwing en neem ik aan, dat men ze wil opdragen aan een public-accountant, dan acht ik het bezwaar, dat een dergelijke public-accountant beslissingen zou hebben te nemen zonder de kennis van zaken, die daarvoor noodig is, veel groter dan dat degene, die uit hoofde van zijn andere functie in het kartel de noodige kennis om de beslissing te nemen wel bezit, deze ook neemt. Mij dunkt, dat het gevaar inderdaad veel groter wordt, indien wij ons zouden moeten leenen tot het vervullen van de enkele leidende functie dan wanneer wij deze aan onze controlefunctie verbinden, waaruit zij, afgezien van de principieele vraag, die ons bezig houdt, logisch kan voortspruiten.

Ik weet wel, dat er ook tegen mijn standpunt verschillende bezwaren zijn. De heeren hebben op enkele gewezen. De heer van Ha-

mersveld heeft b.v. de mij zeer welkome vraag gesteld: Maar wat heeft deze „derde functie” voor zin, als er verscheidene gevallen zijn, waarin gebrek aan vakkundige eigenschappen ons eenvoudig tekort doet schieten voor het nemen van een beslissing? Mij dunkt, dat het antwoord zeer eenvoudig is: dan moet men die beslissing niet nemen. Als men als accountant geen grondslag heeft voor een beslissing, dan moet men verwijzen naar de kartelvergadering of naar een eventuele andere instantie, of wel men zal zich moeten doen voorlichten door deskundigen in of buiten het kartel, die weten, tot welke oplossing men zal moeten komen. Het is duidelijk, dat, als men geen grondslag heeft voor een beslissing, men die ook niet moet nemen, en het is evenzeer duidelijk, dat, als de verhoudingen in een kartel zoodanig zijn, dat men als kartelaccountant maar een deel van de bedrijven ziet, b.v. doordat — laat ik een hoog cijfer noemen — $\frac{3}{4}$ van de controle wordt uitgeoefend door de eigen public-accountants der aangesloten bedrijven, men heel gauw de grens zal bereiken, waarbij de kartelaccountant feestelijk moet bedanken voor de uitoefening van een functie, waarvoor hij geen grondslag heeft. Ik geloof, dat in dezen de heer Van Hamersveld deze zaak wat zwaarwichtig heeft gesteld, en dat men ook in de gevallen, waarin de controle wordt uitgeoefend door een collega, die als bedrijfsaccountant werkzaam is, door samenwerking met dien collega — waardoor men gegevens krijgt, onafhankelijk van de kartelliden — heel dikwijls een voldoende grondslag zal vinden. Als men in dat geval echter inderdaad geen grondslag heeft, dan moet men het niet doen.

Nogmaals, ik heb in mijn inleiding het uitbreiden van de accountantsfunctie tot die van beslissingen nemende instantie in het geheel niet *gepropageerd*; ik heb de zaak eenvoudig zóó gesteld, dat de praktische ontwikkeling daartoe leidt, dat daarnaar vraag bestaat, en gevraagd, of men het met mij eens is, dat wij in die gevallen in de blijkbaar bestaande behoefte moeten voorzien.

Welkom is mij ook de opmerking, die hieromtrent is gemaakt door den heer Starreveld. Als ik hem goed begrepen heb, heeft hij de zaak aldus gesteld: Hij vraagt, of het niet gevaarlijk is, zelfs wanneer men zuiver de adviseursfunctie uitoefent in een kartel, dat men zou kunnen komen tot het helpen doordrijven van beslissingen, die in den bedrijfstak van de grootste betekenis kunnen zijn. Hij heeft in het bijzonder de aandacht gevestigd op de gevolgen van quoteering en het is voor hem zelfs de vraag, of wij wel verantwoord zijn, als wij dergelijke diep ingrijpende beslissingen helpen voorbereiden. Dat is een typische aanduiding van den aard dezer verantwoordelijkheid, omdat daaruit blijkt, dat men er met het terugschuiven naar de adviseursfunctie in het geheel niet af is. Ik kan den heer Starreveld dit antwoorden: Als men zich opwerpt tot adviseur bij de vorming van kartels en bij de hanteering daarvan, dan zal men deze consequentie moeten aanvaarden: het ligt op den weg van den accountant om te adviseeren, of een quoteering al dan niet moet worden ingevoerd, met alle nadeelige gevolgen daarvan. Men heeft eenvoudig met de belanghebbenden de vóór- en nadeelen der vrije concurrentie te wegen; is het na grondige overweging zóó, dat men de nadeelen op den koop toe wil nemen, omdat die ten slotte kleiner zijn dan de voordeelen, dan is men verantwoord, indien deze afweging behoorlijk is geschied. Ik kan in het geheel niet inzien, waarom wij, toegerust met het noodige onderzoekings-apparaat, ten aanzien van dit belangrijke vraagstuk geen advies zouden mogen geven.

Ook bij de hanteering van de kartels — en hier kom ik tot een

vraag, door een der andere debaters gesteld — komen wij herhaaldelijk voor de vraag te staan, of een bepaalde beslissing of regeling wel kan worden aanbevolen; liggen de desbetreffende overwegingen op technisch of juridisch terrein, dan late men ze als accountant over aan andere deskundigen. Liggen ze echter op het gebied van onze eigen deskundigheid, dan kan ik niet inzien, dat wij ons van een aanbeveling of van een waarschuwing zouden moeten onthouden. Waar zijn we anders adviseurs voor? En leiden de omstandigheden ertoe, dat wij zelf den doorslag moeten geven, welnu, dan is dat naar mijn oordeel een toelaatbare stap verder.

Mag ik nu even overspringen naar een andere groep van opmerkingen, nl. die, welke op het gebied der controle liggen? Het verst is daarbij de heer Koster gegaan, die mij zelfs verweten heeft, dat ik voor ons beroep geen reclame heb gemaakt.

Het is altijd moeilijk, precies te begrenzen wat reclame is; er zijn in de praktijk veel voorbeelden van goede en van slechte reclame en toch noemt men ze beide „reclame”. Ik ben van meening, dat een reclame, die er toe zou leiden, dat men als accountant een hoeveelheid werk verkrijgt, onverschillig of het verrichten daarvan vaktechnisch al dan niet te verantwoorden is, een slechte reclame is en dat men, als men propaganda voert in de andere richting, d.w.z. waarschuwt tegen het accepteren van onverdedigbaar werk, nog geen grond geeft voor de beschuldiging, dat men voor het beroep geen reclame maakt. Ik vind dan ook, dat de heer Koster deze zaak zeker niet juist heeft gesteld. Ik heb niet gezegd, dat er in de kartels geen ruimte zou zijn voor accountantscontrole. Integendeel: uit mijn referaat blijkt duidelijk dat er tal van gevallen zijn, waarin men ook naar mijn oordeel die controle op behoorlijke wijze kan uitoefenen. Een vergelijking met de politie gaat ook in het geheel niet op.

Voor ons gaat het erom, of men het aantal gevallen, waarin men bij de controle ten behoeve van een bepaald kartel moet erkennen, dat men een niet geringe kans loopt te falen, zóó groot moet achten, dat men den menschen bij aanvaarding der opdracht iets zou voorhouden, dat niet te verdedigen is. Men moet niet vergeten, dat de controlefactor in de kartels van buitengewone betekenis is. Het feit, dat — vóór alles — de daarvoor in aanmerking komende bedrijven vragen naar een stevige controle, dat men als conditie stelt, dat zij er is, omdat men ze als uitgangspunt voor het vaststellen van boeten, waardoor de ontduiking wordt tegengegaan, onmisbaar acht, bewijst duidelijk, dat men in de praktijk van de kartels aan de controle een zeer groote waarde toekent. Nu meen ik, dat wij als deskundigen op dit gebied, wien men om raad vraagt en door wie men de controle wil laten uitoefenen, vóór alles moeten nagaan, of er inderdaad ruimte is voor een doeltreffende controle. Dan zal men, vooral bij de enkele prijs- en conditieregeling, meerdere gevallen vinden, waarin men eigenlijk moet erkennen, als men eerlijk is, dat de kans op voortwoekerende ontduiking en dus van benadeeling van hen, die zich aan het contract houden, ondanks de controle zoo groot is, dat men de opdracht niet moet aanvaarden en dat het geheele kartel eigenlijk niet bestaanbaar is. Men schreeuwt om kartels op dit oogenblik; dat is heel begrijpelijk, omdat men er bij den steeds teruglopenden afzet met bezuinigingsmaatregelen niet meer komt, en dus grijpt naar het verderstrekende middel der samenwerking. Men vraagt daarom ook op gebieden en in vormen, waarvan het zeker is, dat zij niet kunnen slagen. Welnu, daaraan moeten wij niet medewerken en ik meen, dat ik een zeer slechte reclame zou maken voor mijn eigen beroep, als

ik daarop niet met nadruk zou wijzen; wij moeten alleen medewerken in gevallen, waarin men de redelijke zekerheid heeft, dat de controle doeltreffend kan zijn.

Ik beweer volstrekt niet, dat er geen gevallen zijn, waarin men bij een enkele prijs- en conditie-controle de zaak uit een controle-oogpunt behoorlijk kan beheerschen. Vooral voor niet-gemengde bedrijven of voor bedrijven, waarin het gekartelleerde artikel domineert, kan men het door een scherpe en grondige controle een heel eind brengen. Als dat echter niet het geval is, zal men het zwaartepunt moeten verleggen, bijv. naar de quoteering. Nu wil ik dengene, die deze opmerking heeft gemaakt, onmiddellijk toegeven, dat de zaak ook in gevallen van quoteering zóó kan liggen, dat men zelfs het verbruik van grondstoffen niet onder controle kan hebben. Ik meen alleen — en dat leert de ervaring positief — dat een controle op de quoteering veel gemakkelijker te hanteeren is, omdat men daarvoor veel meer middelen heeft, ook van buiten af, buiten de boekhouding om, dan voor een enkele prijscontrole. Als men die toepast en zich voldoende verdiept in de noodzakelijke rendementsverhouding tusschen de productie en het verbruik van grondstoffen, dan kan men het een heel eind brengen. En ik ga zelfs zóó ver, te beweren, dat men dan de prijs- en conditiecontrole op den achtergrond kan stellen, omdat — ik herhaal het —, de prikkel tot ontduiking is weggenomen en alleen dan benadeeling van alle partijen door ontduiking door enkelen kan ontstaan, als de ontduiking leidt tot marktbederf en het overspringen van het ééne bedrijf naar het andere. Er was dus ook geen ruimte voor de opmerking van den heer Koster: wat hebt ge er eigenlijk aan, middelen aan de hand te doen om de controle effectief te maken, als ge vooropstelt, dat zij niet uitvoerbaar is? Het was verre van mij, dit te betoogen. Ik wil alleen op de gevaren wijzen.

De heer Mesritz heeft op een ander punt gewezen, dat nauw verband houdt met onze verplichting tot geheimhouding. Heel goed heb ik hem niet begrepen, maar ik meen, dat zijn gedachten in deze richting liepen, dat hij zich niet kan voorstellen, dat men een kartelaccountant zóóveel gegevens zal verstrekken als noodig is om te komen tot een goede verzorging van wat ik heb genoemd het statistische materiaal en het researchwerk. Ik begrijp dit daarom niet, omdat ik meen, dat men deze functie van verzorger van het materiaal, dat noodig is om de samenwerking zoo economisch mogelijk te doen zijn, zeer goed kan uitoefenen zonder ook maar één stuk van zijn verplichting tot geheimhouding prijs te geven. Of men nu bij de gewone bedrijfscontrole, die wij als accountants regelmatig uitoefenen, van elk bedrijf op zichzelf de gegevens krijgt — ook dikwijls van twee of meer concurrerende bedrijven! — of dat men ze als kartelaccountant krijgt, het is alles hetzelfde. Men geeft alleen prijs wat partijen overeenkomen, dat prijsgegeven mag worden. Ik heb ook gezegd en herhaal dat, dat een dergelijke uitbreiding van de samenwerking volstrekt niet inhaerent is aan de kartels en dat men deze moet hanteeren, *voor zoover partijen het goedvinden*. Maar als men besluit, de samenwerking ook uit te breiden, bijv. tot de verzorging van de markt-analyse of de bestudeering van de kostprijsverhoudingen, dan spreekt het van zelf, dat men den accountant de vrijheid moet geven, de gegevens in zooverre prijs te geven als noodig is om tot een gemeenschappelijke conclusie te komen. Hoe men hier in botsing zou kunnen komen met de verplichting tot geheimhouding, is mij inderdaad niet duidelijk.

Meerdere opmerkingen zijn gemaakt naar aanleiding van mijn in het referaat geuite meening, dat er eigenlijk voor den accountant-

ambtenaar in de kartels geen plaats is. Ik vind dat altijd een heel moeilijk punt, omdat men zoo licht geneigd is — ook vanmiddag bleek dat — een dergelijke uiting op te vatten als een soort van twijfel aan het karakter en de standvastigheid van de accountants, die niet de particuliere accountantspraktijk uitoefenen, maar in dienst zijn van een onderneming of van een groep van ondernemingen. Niets ligt verder van mij dan iets dergelijks te beweren. Ik weet heel goed, dat men als accountant van een Gemeente, van het Rijk, in dienst van een groote onderneming of van een kartel, zijn zelfstandigheid van oordeelen kan bewaren tot op zeer groote hoogte en ik wil de zaak zeker niet zóó stellen, dat door het vervullen van een dergelijke functie tevens het karakter van dengene, die haar uitoefent, zou worden aangetast. Ik behoef dat echter ook niet te doen, want de aard van de functie bewijst al, wat ik aantoonen wil. Iemand die in dienst is van het kartel, heeft zich eenvoudig te houden aan de instructies, die hij van zijn opdrachtgever(s) krijgt en het spreken over een „accountant-beambte” is eigenlijk niet anders dan toegeven het bestaan van een positie, waarin de vervuller slechts kan handelen volgens de instructies, die hij krijgt, hetzij deze den aard of den omvang der controle betreffen. Nu ben ik van meening, dat dit onvermijdelijk en altijd leidt tot het beknotten der onafhankelijkheid. De ervaring leert dit duidelijk; in gevallen, waarin de functies, voor zoover zij op het gebied van den accountant liggen, in kartels worden uitgeoefend door personen in vasten dienst, stuit men bijna altijd op het bezwaar van de kartelleden zelf, dat zij op den duur de onafhankelijkheid niet voldoende gewaarborgd achten. Principieel zal men moeten toegeven, dat er een veel mindere mate van onafhankelijkheid is bij een vasten beambte dan bij een public-accountant, al wil ik mijnerzijds gaarne toegeven, dat in andere opzichten een dergelijke interne accountant voordeelen kan bieden. Ik vind alléén, dat men die niet moet overdrijven.

Men heeft gezegd — en dat vind ik ook een zeer typische rede-neering —: Als een public-accountant werkelijk wil doen wat de inleider heeft gezegd, als hij een kartel van eenige beteekenis op die manier wil verzorgen, dan vraagt dat den geheelen man en dan is hij al heel dicht bij de functie accountant-beambte, in dienst van het kartel. Ik ben dat in het geheel niet eens en beschouw het zelfs als een miskenning van hetgeen op een goed georganiseerd accountants-kantoor mogelijk is. Natuurlijk zijn er grenzen aan elke praktijk en ik ben de laatste om te zeggen, dat men steeds maar kartels moet aannemen, zelfs indien men ze niet meer behoorlijk kan organiseren. Als men echter behoorlijk organiseert, kan men toch verschillende kartels van beteekenis van een centraal punt uit beheerschen, zonder zichzelf terug te dringen in een verhouding, die veel zou gelijken op die van den accountant-beambte. Als men het zóó bekijkt, is er ook wel degelijk een groot verschil tusschen een accountantskantoor, dat gelegenheid heeft voor een efficiënte werkverdeling en een accountantsbureau, in dienst van een kartel. Bij de groote wereldkartels, waar de te verrichten hoeveelheid werk zóó groot is, dat zij een accountantskantoor op zichzelf vordert, ligt het vraagstuk in dat opzicht natuurlijk anders; als men daar dezelfde organisatie- en efficiency-mogelijkheden heeft als op het accountantskantoor, dan is er geen verschil. De ervaring leert echter, vooral in de latere jaren, dat het gros van de kartels, die men thans wenscht te vormen, niet van zoodanigen omvang is, dat men een behoorlijk accountantskantoor daaraan zou kunnen verbinden. En dan ligt het vraagstuk anders: of men zal den accountant-beambte, die uit hoofde van zijn qualiteiten behoorlijk moet worden gesala-

rieerd, drijven tot het verrichten van werk, dat eigenlijk door anderen moest worden verricht, omdat hij daarvoor veel te duur is, of men zal hem hulp geven, die niet voldoende bezet is; tenzij men andere contrôle-eischen stelt, doch dan uiteraard het vraagstuk terugdringt op een niet discussiabel terrein. Hoe dit zij: het is altijd een kwestie van begrenzing. In het algemeen geloof ik, dat een efficiënte werkverdeling veel beter mogelijk is op het kantoor van een public-accountant dan op het bureau van een kartel.

Ten slotte mag ik nog even de door den heer Mey gemaakte opmerking ter sprake brengen, die de ontwikkeling in Duitschland als voorbeeld heeft aangehaald, welke naar zijn inzichten misschien wel zou leiden tot een expansie, die niet te verdedigen is. Eigenlijk heb ik deze vraag in beginsel reeds behandeld, maar dit voorbeeld geeft mij aanleiding om mijn visie hierop nog eens in het bijzonder naar voren te brengen.

Inderdaad, wanneer men zich, zooals thans in Duitschland het geval is, bij de hanteering van het kartel sterk gevoelt door de hulp der regeering, wanneer men gelegenheid krijgt om met het kartel meer te doen, dan mogelijk is in gevallen, waarin de concurrentie latent blijft bestaan, zooals een der debaters het noemde, dan is het gevaar voor misbruiken buitengewoon groot. Laat ik zeggen, dat wij daaraan in ons land nog niet toe zijn. Mocht het echter zóó worden en mocht de betrekkelijke monopolite-positie ontstaan, die men in een branche verkrijgt, indien zij met officieele hulp wordt „gesloten”, doordat het vestigen van nieuwe bedrijven wordt tegengegaan en de toetreding van nog vrije bedrijven wordt geforceerd, dan ben ik het eens, dat het gevaar voor misbruiken van het kartel bedenkelijk veel groter zou worden dan thans het geval is. Maar zelfs dan ben ik van oordeel, dat de accountant, als hij zich door zijn eerlijke overtuiging laat leiden bij het bepalen van de grenzen tusschen het toelaatbare en het niet toelaatbare, wel degelijk zal kunnen onderscheiden, waar de misbruiken beginnen en een geoor-

loofd gebruik ophoudt en dat hij daarnaar zijn houding zal kunnen bepalen.

Ik dank U.

(Applaus)

De VOORZITTER:

Dames en Heeren,

Ik geloof niet, dat met hetgeen U vanmiddag heeft gehoord over de eerste, tweede en derde functie van den accountant, het onderwerp al volledig is uitgeput, maar toch wil ik U verzoeken, met het oog op den tijd van repliek af te zien en het debat willen staken.

Ik zou U er echter op opmerkzaam willen maken, dat de accountant — en speciaal het lid onzer vereeniging — een vierde functie heeft, nl. om van tijd tot tijd voor het voetlicht te treden en zijn meening over een onderwerp in het openbaar kenbaar te maken. Ook deze functie brengt verantwoordelijkheid mede en men wordt ook door zijn medeleden ter verantwoording geroepen. Ook zij wekt een zekere mate van vertrouwen op, waaraan men moet voldoen. Ik geloof, dat, als wij allen de drie functies op dezelfde wijze uitoefenen als waarop de inleider hier de vierde vervuld heeft, wij tevreden mogen zijn. Het vertrouwen, dat wij, blijkens de groote opkomst, in hem hebben gesteld, is geenszins geschokt. Ik ben er zeker van, dat dit vertrouwen zóó groot is, dat, als de naam Reder nog eens als inleider op de agenda mocht verschijnen, de opkomst even groot zal zijn.

(Luid, langdurig applaus).

Ik sluit hiermede den Accountantsdag.

De vergadering wordt te 5 uur n.m. gesloten.